

T.C
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
YENİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

SABAHATTİN ALİ'NİN ESERLERİNDE AŞK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ESRA YILDIZ

İSTANBUL 2017

T.C
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
YENİ TÜRK EDEBİYATI BİLİM DALI

SABAHATTİN ALİ’NİN ESERLERİNDE AŞK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ESRA YILDIZ

TEZ DANIŞMANI: DOÇ. DR. MEHMET GÜNEŞ

İSTANBUL 2017

MARMARA ÜNİVERSİTESİ
TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

Yüksek lisans öğrencisi Esra YILDIZ'ın "Sabahattin Ali'nin Eserlerinde Aşk" konulu tez çalışması jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yeni Türk Edebiyatı Bilim Dalı yüksek lisans tezi olarak oy birliği / oy çokluğu ile başarılı bulunmuştur.

İmza

Tez Danışmanı : Doç. Dr. Mehmet GÜNEŞ
Üniversitesi Marmara Üniversitesi

Üye : Prof. Dr. Muhammet GÜR
Üniversitesi Marmara Üniversitesi

Üye : Yrd. Doç. Dr. Ali KURT
Üniversitesi Kırklareli Üniversitesi

.....
.....
.....

ONAY

Yukarıdaki jüri kararı Enstitü Yönetim Kurulu'nun 21 / 11 / 2017 tarih ve 2017/21-04 sayılı kararıyla onaylanmıştır.

Prof. Dr. Okan YEŞİLOT
Müdür

.....
.....
.....

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	I
ÖNSÖZ	II
ÖZET	IV
ABSTRACT.....	V
KISALTMALAR	VI
1. GİRİŞ	1
1.1. AŞK'A KAVRAMSAL BAKIŞ	1
1.2. TÜRK EDEBİYATINDA AŞK.....	7
2. SABAHATTİN ALİ'NİN ESERLERİNDE AŞK	10
2.1. AŞKA BAKIŞ	13
2.2. AŞK ve AİLE.....	51
2.3. AŞK ve FEDAKARLIK	63
2.4. AŞK ve ENGELLER	68
2.5. AŞK ve GÜZEL SANATLAR.....	85
2.6. AŞK KONULU ESERLERİN KURGUSUNDA GELENEKSEL ANLATILARIN ve EDEBİ TÜRLERİN İZLERİ.....	88
2.7. AŞK ve KISKANÇLIK.....	96
SONUÇ	97
KAYNAKÇA.....	104

ÖNSÖZ

Sabahattin Ali, Cumhuriyet Dönemi sonrası Türk romancılığın ve hikâyeciliğın önemli isimlerindendir, şiir alanındaki eserleri de duyguları yansıtmısı, işlemesi bakımından son derece önemlidir.

Türk edebiyatında büyük yankı uyandıran yazarlar arasında olan Sabahattin Ali, eserlerinde oldukça samimi bir üslup kullanırken aktarım noktası, eserlerin arka planı biyografik bağlamda son derece uyumludur. Sabahattin Ali hakkında 2017'ye kadar birçok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalardan bazıları Zeynep Eda Özan, *Sabahattin Ali'nin Hikâye ve Romanlarında İnsan*, (İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2010.), Şengül, Mine," *Sabahattin Ali'nin Roman ve Hikâyelerinde Kadın ve Kadın Eğitimi*", (Dokuz Eylül Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 1991) örnek gösterilebilir.

Yapılan bu çalışmalar ve yazarın eserleri incelendiğinde aşk kavramı çeşitli yönleriyle ele alınıp işlenmiştir, bu çalışmalar ve yazarın eserlerinden hareketle aşk olgusunun nasıl ele alınıp değerlendirildiği noktasında birçok çıkarım yapıldı.

Bu çalışmada ise Sabahattin Ali'nin bütün eserlerinde (şiir, mektup, hikâye, roman, piyes vd.) aşk kavramının nasıl ele alındığı işlenmiştir. Bu çalışmalardan bazıları incelenen eserler şu şekildedir: Öykü kitapları: “*Değirmen, Kağrı, Ses, Yeni Dünya, Sırça Köşk*”; romanları; “*İçimizdeki Şeytan, Kürk Mantolu Madonna, Kuyucaklı Yusuf*”; şiir; “*Bütün Şiirleri*”; mektup türünde; “*Canım Aliye, Ruhum Filiz, İki Gözüm Ayşe*”; Sabahattin Ali'nin “*Çakıcı'nın İlk Kurşunu*” adlı eseri başlı başına bir hikâye kitabı olmayıp yazarın kitaplarına girmemiş, bazıları da yarım kalmış şiir, hikâye ve başka yazıları toplanarak kitap halinde yayınlanır.

Sabahattin Ali'nin Eserlerinde Aşk isimli çalışmada aşk kavramına genel bir bakış/tanımlama, adlandırma, Türk edebiyatında Aşk kavramı, Sabahattin Ali'nin Eserlerinde Aşk yazarın eserlerinden yola çıkarak yazarın aşka ve kadın kavramına bakışı, bu bağlamda yazarın hayat felsefesi, biyografik unsurlarla aşk kavramının ilişkili olduğu meseleler ve çeşitli yönlerde aşk olgusu 9 başlık altında ele alınıp incelenmiştir. Bu incelemelerin neticesinde yazarın eserlerin genel değerlendirilmesi, örnek okumalarla birlikte verilmiştir.

Bu çalışmayı hazırlarken desteklerini her an yanımda hissettiğim kıymetli aileme, hayatımın her alanında yanımda olan değerli eşim Mehmet YILDIZ' a, eğitim hayatıma başladığım andan itibaren yolumu ilim feneriyle aydınlatan çok değerli Selçuk BOLUKU hocama ve tezin her aşamasında sabırla ve dikkatle çalışmaya yön veren değerli hocam Doç. Dr. Mehmet GüNEş hocama sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Esra YILDIZ

Ekim , 2017

İstanbul

ÖZET

Sabahattin Ali (1907-1948) Çağdaş Türk hikâyeciliğinin önde gelen önemli isimlerindendir, çeşitli nedenlerle yurdun birbirinden farklı bölgelerinde bulunan yazarın edindiği izlenimler, yaşadığı deneyimler eserlerinin büyük çoğunluğunun kaynak noktası olur. Sabahattin Ali'nin eserleri bu bağlamda sosyolojik, psikolojik ve biyografik bağlamda okumaya oldukça uygundur. Sabahattin Ali'nin bir kamera titizliği ile edindiği gözlem, izlenim özelliği gerçek unsurları kurguya aktarma noktasında son derece etkilidir.

Bu çalışmada ise Sabahattin Ali'nin bütün eserlerinde (şiir, mektup, hikâye, roman, piyes vd.) aşk kavramının nasıl ele alındığı işlenmiştir. Bu çalışmada incelenen eserler şu şekildedir: Öykü kitapları: “*Değirmen, Kağrı, Ses, Yeni Dünya, Sırça Köşk*”; romanları; “*İçimizdeki Şeytan, Kürk Mantolu Madonna, Kuyucaklı Yusuf*”; şiir; “*Bütün Şiirleri*”; mektup türünde; “*Canım Aliye, Ruhum Filiz, İki Gözüm Ayşe*”; Sabahattin Ali'nin “*Çakıcı'nın İlk Kurşunu*” adlı eseri başlı başına bir hikâye kitabı olmayıp yazarın kitaplarına girmemiş, bazıları da yarım kalmış şiir, hikâye ve başka yazıları toplanarak kitap halinde yayınlanır. Sabahattin Ali'nin bütün eserleri, yazar üzerine yapılan çalışmalar dikkate alınarak genel anlamda aşk kavramı, Türk edebiyatında aşk, yazarın eserlerinde aşk olgusunu nasıl işlediği, aşkın türleri, yazarın aşk ve kadın kavramına bakışı konuyu ele alış biçimi Sabahattin Ali'nin bütün eserleri ve yazar üzerine yapılan çalışmalar dikkate alınarak genel anlamda aşk kavramı, Türk edebiyatında aşk, yazarın eserlerinde aşk olgusunu nasıl işlediği, aşkın türleri, yazarın aşk ve kadın kavramına bakışı konuyu ele alış biçimi, aşk ve aile, aşk ve fedakârlık, aşk ve engeller, aşkın güzel sanatlarla ilgisi, aşkın geleneksel anlatı izlerindeki yansıması ve aşk ve kıskançlık başlıkları altında değerlendirilmiştir

Anahtar Kelimeler: Sabahattin Ali, aşk, hikâye, roman, şiir, Türk edebiyatı.

ABSTRACT

Sabahattin Ali (1907-1948) is one of the leading names in contemporary Turkish storytelling. The impression given by the writer who lives in different regions of the country for various reasons and the experiences he experiences are the source of the great majority of his works. The works of Sabahattin Ali are well suited to study in this context in sociological, psychological and biographical contexts. Observation by Sabahattin Ali with a camera meticulousness, the impression feature is extremely effective in conveying the real elements to the fiction.

In this work, all the works of Sabahattin Ali (poetry, letter, story, novel, play etc.) The works studied in this study are as follows: Story books: "*Değirmen, Kağrı, Ses, Yeni Dünya, Sırça Köşk*"; novels; "*İçimizdeki Şeytan, Kürk Mantolu Madonna, Kuyucaklı Yusuf*"; poem; "*Bütün Şiirleri*"; letter type; "*Canım Aliye, Ruhum Filiz, İki Gözüm Ayşe*"; Sabahattin Ali's " Çakıcı'nın İlk Kurşunu " is not a story book in its own right, but it is published as a book with some poems, stories and other writings that have not entered the author's books. All the works of Sabahattin Ali, all the works of how love works in the works of the author, types of love, the way the writer treats the concept of love and the concept of woman, love and family, love and family, love and sacrifice, love and obstacles, love's interest in fine arts, reflection on the traces of love's traditional narrative, and love and jealousy.

Key Words: Sabahattin Ali, love, story, novel, poem, Turkish literature.

KISALTMALAR

a.g.e .	: adı geen eser
bkz.	: bakınız
ev.	: eviren
DTCF	: Dil Tarih Coğrafya Faköltesi
haz.	: hazırlayan
s.	: sayfa
YKY.	: Yapı Kredi Yayınları

1. GİRİŞ

1.1. AŞK'A KAVRAMSAL BAKIŞ

Duygular, duyguların kişiden kişiye değişen görünüşleri ve insanları etkileme biçimleri üzerine birçok psikolojik çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalar sonucunda, duygusal bir varlık olarak insanın anlaşılmasına yönelik önemli bilgiler ortaya konmuştur. Duyguların en yoğun anlamıyla yaşandığı, insan psikolojisine kimi zamanda fizyolojine birçok yönden etkisi bulunan bu kavram bireysel bir duygu olduğu kadar toplumsal da bir olgudur. Erich Fromm “Sevgi, iki insanın varlıklarının birbirine içten (varlıklarının özünden) bağlanması, her birinin kendisini varlığının özünde yaşamasıyla mümkün olabilir.”¹ şeklinde belirtir.

Aşkın kaynağında psikolojik, fizyolojik unsurlar olduğu gibi ahlak, din, kültür gibi toplumun sosyal alt yapısını oluşturan birçok unsurun varlığı, aşk olgusunun kapsam genişliğini artırmaktadır. Aşk duygusu, bir bilim olarak psikolojinin inceleme alanına girmeden önce edebiyatın temel sahalarında ele alınır, metafizikten diyalektiğe, anatomiden sosyolojiye kadar farklı noktalarda farklı kriterlerle değerlendirilir. Aşk, psikanalizin yöntemleriyle klinik araştırmalara da tabi tutulmuştur. Aşk olgusunun oluşum nedenleri ve varoluşu üzerine farklı yaklaşımlar öne sürülür, bu yaklaşımların temel noktalarına bakıldığında aşk olgusunun tam anlamıyla net olmadığı aşkın içinde bulunan toplumun maddi ve manevi özelliklere göre şekillendiği tespiti olasıdır.

Teodor Reik aşkın kökeniyle ilgili olarak Sthendhal’in “*Aşka Dair*” adlı eseri kadar kıymetli bir çalışma yapılmadığını dile getirir. Freud’un ise psikanaliz konusunda aşkı tamamen cinselliğe bağladığını, ama aşkın başka kaynakları ya da başka yönleri olabileceği konusunda yeterli bilgiler vermediğini belirtir. Aşk duygusu üzerinde duran ve bu duyguyu analitik olarak en ciddi şekilde inceleyenler “neo-psikanalizciler”dir.² Aşk, temelde içinde yaşanılan toplumun sosyo-kültürel özellikleri ile şekillenen ve içinde yaşanılan topluma, zamana göre farklı değerlendirmelere açık net anlamda tanımlı olmayan bir olgudur. Aşk her dönemde masum, serbestçe yaşamasına izin verilen bir duygu olarak görülmemiştir. İnsanlık tarihinin bazı dönemlerinde, bazı toplumlarda aşk

¹ Erich Fromm, *Sevme Sanatı*, (çev. Murat Batmankaya), Say Yayınları, İstanbul, 2004, s. 108.

² Theodor Reik, *Aşk ve Şehvet Üzerine; Romantik ve Cinsel Duyguların Psikanalizi*, Say Yayınları, İstanbul, 2006, s.158.

günah, cezalandırılması gereken bir suç ve ayıplanan bir davranış olarak algılanmıştır.³ Aşk olgusunun oluşum nedenleri ve varoluşu üzerine farklı yaklaşımlar öne sürülür, bu yaklaşımların temel noktalarına bakıldığında aşk olgusunun tam anlamıyla net olmadığı aşkın içinde bulunan toplumun maddi ve manevi ritüellerine göre şekillendiği tespiti olasıdır.

Aşk, bireysel bir duygu olması nedeniyle psikolojik; iki kişiyi ilgilendirmesi nedeniyle sosyolojik; insanı birey olarak ve toplumsal bir varlık olarak ilgilendirmesi nedeniyle kültürel; biyolojik olarak ya da tabii bilimlerin yöntemleriyle açıklanamadığı için felsefi; şiirde ve romanda önde gelen bir konu olması nedeniyle de edebî özellikleri olan ya da bu açılardan değerlendirilmesi mümkün olan bir olgudur.⁴

Aşk üzerine düşünceler genellikle bu duygunun bilimsel yöntemlerle anlaşılamayacağı ve açıklanamayacağı yönünde yoğunlaşmaktadır. Akılcı açıklamaların duyguların nitelikleri hususunda kesin bilgiler içermeyeceği düşüncesi ön yargı hâlini almış gibidir. Bununla birlikte bazı araştırmacılar aşk gibi hassas bir duygunun bilimsel araştırmaların “soğuk nesnelliği” ile incelenemeyeceğini belirtmektedirler.⁵ Belirtilenden yola çıkarak aşkın temellendirilmesi noktasında duygusal bağımlılığın ön planda olduğu ortaya çıkar, bu nokta ise bireylerin karşılıklı anlayışı sevgi bağı ile bağlanmaları önemlidir.”

Aşk kavramı psikoloji bilimi ile ilgili olduğu kadar sosyoloji bilimi ile bağlantılıdır. Toplumsal bir varlık olan insan, psikolojik yapısı ile toplumun sosyolojik bünyesine de yön verir, aşkın sosyolojik boyutu dikkate değerdir. Aşk ikili bir ilişki olduğu için kolektif hâle gelir. Âşık olmak bazı yazarlarca ikili bir kolektif hareketin doğuş durumu olarak değerlendirilir.⁶

Kolektif olaylar nasıl belli zamanlarda, belirli şartların yerine gelmesinden sonra ortaya çıkıyorlarsa aşk da benzer anlarda ortaya çıkar. Kişiler belli bir ruh hâline, manevi yetkinliğe ulaşmadan aşkın oluşması mümkün değildir. Bugüne kadar sosyologlar ve psikologlar aşkın kolektif yanını görmekten çok aşkı küçümsemişler ve bu konu üzerinde çalışmamışlardır.⁷ Aşk kavramına farklı noktalarda yaklaşımlar

³ Afşar Timuçin, *Aşkın Diyalektiği*, Bulut Yayınları, İstanbul, 2005, s.88.

⁴ Recai Özcan, *Türk Romanında Aşk (1872-1900)* Doktora Tezi, Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Kırıkkale, 2008, s.379.

⁵ Deborah Lupton, *Duygusal Yaşantı; Sosyo Kültürel Bir İnceleme*, çev. Mustafa Cemal, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2000, s.11.

⁶ Francesco Alberoni, *Aşk Kapıyı Çalınca*, çev. Emre Bayoğlu, Literatür, İstanbul, 2006, s.1

⁷ Alberoni, a.g.e., s.4.

bulunmakla birlikte temelde aşk olgusunun psikolojik ve sosyolojik bağlamda olduğu gibi fizyolojik boyutla da oldukça alakalı olduğu noktasıdır.

Aşk kavramı sanat eserlerinin oluşum noktasında sanatçıların vazgeçemediği temel unsurların başında gelir, sanat eserlerinin bir nevi ilham noktası olan aşk sanat eseri ile uyum içerisindedir, öznellik ve duyguları ifade etme noktasında yazarı son derece özgür kılan mühim bir olgudur. Aşk ile sanat arasında nitelikleri bakımından bir bağ vardır. Bu bağ nedeniyle yüzyıllar boyunca sanat eserleri aşkı konu olarak işlemişlerdir. Aşk sanata yakın olduğu kadar bilime uzaktır. Bilim nesnellik ister, aşk ise nesnellikten çok uzak kalır. Bu yönüyle aşk bir “*içtenlik alanı*” dır. Sanat eseri merkezinde inşa duyguları olduğu için tam bir nesnellikle ele alınamaz. Aşk yaşanır, somut bir şekilde hayatın içinde varlığını hissettirir; ancak sıra aşkı tanımlamaya geldiği zaman onun belli sınırlar içine sıkıştırılamayacağı görülür. Aşkı sınırlamaya kalktığımızda mutlaka bazı şeyler eksik kalır.⁸

Toplum içinde hayatını sürdüren insan toplum içindeki varlığını, kimliğini şekillendirmek üzere duyguları ile hareket eder, duygular varoluşun temellendirilmesi noktasında önemli bir yere sahiptir, kişinin duyguları neticesinde hayata bakışı, hayatı yaşama biçimi şekillenir. Duyguların en yoğun şekilde karşılaşıldığı nokta ise aşk olgusudur, aşk duygusunun hangi dönemde nasıl ele alınıp işlendiği noktasında ise edebi metinler önemli işlevler görür, bu metinlerin işlenmesinde yazar yine duygularını şekillendirecek toplum kavramından yararlanır. Her toplum aşkı farklı noktalarda ele alır işler. Doğu ve Batı medeniyetleri arasındaki her türlü alışveriş, bu medeniyetlerin duygu dünyalarını, aşka bakışlarını karşılıklı olarak etkilemiştir. Aşkın tarihsel gelişimi içinde Batının bugün romantik aşk olarak tanımladığımız aşk düşüncesini Doğunun aşk felsefesinden aldığı konusunda önemli iddialar vardır. Batı ve Doğu arasındaki kültürel alışverişin en yoğun olduğu devirler, Endülüs Emevi Devleti’nin hüküm sürdüğü ve Haçlı seferlerinin yapıldığı dönemlerdir. Doğunun “idealize ettiği” aşk düşüncesi, Batının kadına ve aşka bakışını değiştirirken, aşkın iki farklı ruhu tek vücut hâline getirme hedefini de algılamasının temeline yerleştirmiştir.⁹ Bu farklılık toplumsal yapının farklı olma noktalarından kaynaklandığından aşk olgusuna bakış da bu nokta da farklılık gösterecektir. Doğu toplumunda aşk kavramı manevi anlamda daha da yüceltilir, aşkın temelinde maneviyat duygusunun sağlam olması vardır, Doğu

⁸ Afşar Timuçin, *Aşkın Diyalektiği*, Bulut Yayınları, İstanbul, 2005, s.86-87.

⁹ Onur, Bekir, *Anılardaki Aşklar; Çocukluğun ve Gençliğin Psikoseksüel Tarihi*, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2005, s.77.

toplumuna göre aşk idealize edilir, aşka ulaşılması noktasında çeşitli engellerle başa çıkılması gerektiği düşüncesi temellidir, aşkın tensel duygulardan çok daha yüce bir duygu olduğu düşüncesi vardır.

Doğu’da aşk, hem beşeri anlamda hem de manevi anlamda ele alınıp işlenen idealize edilen yüce bir duygudur, bu bağlamda pek çok edebi eser kaleme alınır. Bu eserlerden İbn-i Hazm’ın aşk üzerine kaleme aldığı “*Güvercin Gerdanlığı*” adlı eseri, Doğunun sosyal hayatında aşkın anlamını göstermesi bakımından önde gelen eserlerden biridir. Bahsi geçen eser, Doğunun aşka bakışını yansıttığı kadar Batının da aşka bakışını şekillendiren bir metindir. Eserde aşkın doğuşu, gelişimi ve akıbeti üzerine felsefi yorumlar, gerçek hayattan örneklerle aşk hâlleri sınıflandırılmaya çalışılır.¹⁰ Esere göre aşk ruhtaki eksikleri arama çabası bu noktada eksiklikleri gideren idealize edilmiş derin bir kavramdır. İnsan ruhunda bulunan bu eksiklikler aslında ruhun bir nevi bölünmüşlüğüne yaptığı bir atıftır, bu eksiklik neticesinde kişiler birbirlerine zıt oldukları noktalarda bir itme olurken ruhların benzer olduğu noktalarda bir çekim olur, böylelikle benzer özellikteki bireyler bir bütün içinde olurlar. Bütün olma noktasında karşılaşılan engeller aşıldıkça ulaşılacak nokta için çekilen sıkıntılar âşık için sıkıntı olarak gelmez, aksine karşılaşılan engeller aşk olgusunu güçlendirir.

Aşk, genellikle güzel olana meyleder. Sebebi ruhun özünün güzelliğidir. Güzel olan, güzel olanla bütünleşmek ister. Biçimsel güzellik ruhların parçalarının birbirlerini çekmelerine yardımcı olan unsurdur. Ruh, suret güzelliğinin arkasında eğer ruh güzelliğini de görürse aşk oluşur. Aşka ulaşmanın ilk adımı biçimsel güzelliğe hayran olmaktır. Daha sonraki aşamada ortaya çıkan ruhsal bütünleşme o kadar güçlü olur ki cazibesi fizik gerçekliğe dahi etki edebilir.¹¹

Aşk kavramına bakış Doğu ve Batı eksenli olarak değerlendirildiğinde, Batılı sanatçılar daha çok, nesneleri gördüğü gibi yansıtmaya çalışırlar. Doğulu sanatçılar ise nesnelerin biçimsel yanından çok onun sezgisel yanını yansıtmaya gayret ederler. Gerçeklik algısıyla ilgili bu iki farklı bakış, Doğu ve Batının aşka bakışında da kendisini gösterir. Batılı düşüncede aşkın az ya da çok cinsellikle birlikte ele alındığı ve değerlendirildiği görülmektedir. Ancak Doğuda cinselliğin aşkla birlikte kullanılmadığı

¹⁰ İbn-i Hazm, *Güvercin Gerdanlığı; Sevgiye ve Sevenlere Dair*, çev. Mahmut Kanık, İnsan Yayınları, İstanbul, 1985, s.51.

¹¹ Recai Özcan, *Türk Romanında Aşk(1872-1900)*, Doktora Tezi, Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Kırıkkale, 2008, s.17.

görülür. Doğuda aşk beşerî olanda başlar, idealleştirilir ve kutsallaştırılır.¹² Aşk Doğu’da idealize edilen mühim bir olgudur, aşkın temeli tasavvufa dayanır, aşkın temel yolu ise Allah aşkından geçmektedir.

İran şairlerinin önde gelenlerinden olan Hâfız, ilk aşkın Tanrı aşkı olduğunu söyler. Âşığın sevdiğine olan ihtiyacı, sevilenin âşığın varlığına ihtiyaç duymasından kaynaklanır. Bu nedenle Tanrı’nın güzelliğinin aynası olan insan bütün kâinatın yaratılmasına da vesile olmuştur.¹³ Âşık ve maşuk arasındaki tek engel kendini beğenmektir.¹⁴ Benlik kaygısının olduğu yerde gerçek aşk ortaya çıkmaz. Aşkın devam etmesi ve gelişmesi âşık ile maşukun “uyuşmasına” bağlıdır. Tanrı’nın güzelliği en yüce güzelliştir. Bu nedenle en yüce güzelliğe ulaşmak da “kemâle” ulaşmış ruhlara mahsustur. İnsanın kemâle ulaşması, yaratılışından getirdiği kusurlar nedeniyle zordur. Kâinatta bütün varlıklar Tanrı aşkının birer “müşterisi” dirler.¹⁵ Gerçek aşkı yaşayan âşığın kalbi sürekli hareket hâlinindedir. Aşk hareket hâlinde olduğu ve kalp de aşkın mekânı olduğu için, kalp çarptığı müddetçe aşk da sürer. Aşk için gerekli olan da bu harekettir; âşığa ister keder isterse heyecan versin.¹⁶ Aşk dışarıdan bakınca çok kolay yaşanan, basit bir hâl gibi görünebilir. Oysa aşk tehlikeli bir durumdur; tehlikeli bir hâl olduğu için de âşığın çok dikkatli olması gerekmektedir. Aşk yoluna çıkan kişinin bu yüzden bir rehber alması lazımdır yanına.¹⁷ Bütün tehlikelerine ve zorluklarına rağmen aşk akıldan üstündür. Bu nedenle aşk, “akıllı kişiye nasip olmaz.”¹⁸ Âşığın aklını başından alan, aşk değildir o hâlde. Aşk deliliğe yol açmaz, delilik aşkı getiren bir hâldir. Aşk sıradan halk için anlaşılabilir bir hâl değildir. Eğer bu kişilere aşk açıklanmaya çalışılırsa “afete” sebep olunabilir: “Sevgilinin sırrının hiçbir kimseye açıklanmamasının gereğine değinen ve buna inanan Hafız’a göre sevgili gizli âşıkâr her şeyi bilendir. Hatta sevgiliye aşktan söz etmek de büyük bir hatadır. Yine Hafız’a göre aşkın sırrı hissedilir, öğrenilmez. Bir kimsenin sırları öğrenme yeteneği varsa kendisi sırları öğrenecektir. Yeteneksiz kimselere sırları sözle ve dersle öğretmek ise olanaksızdır.”¹⁹

¹² Beşir Ayvazoğlu, *Aşk Estetiği; İslam Sanatlarının Estetiği Üzerine Bir Deneme*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1999, s.55.

¹³ Saadettin Kocatürk, *Hafız’a Göre Aşk*, Ankara Üniversitesi, DTCF Doğu Dilleri, Ankara, 1981, s.115.

¹⁴ Kocatürk, a. g. e., s.119.

¹⁵ Kocatürk, a. g. e., s.121.

¹⁶ Kocatürk, a. g. e., s.122.

¹⁷ Kocatürk, a. g. e., s.124.

¹⁸ Kocatürk, a.g.e., s.132.

¹⁹ Kocatürk, a. g.e., s.134.

Aşk kavramına Batı eksenli bakıldığında maneviyattan ziyade maddi bağlamda ön plana çıktığı, idealize edilme noktasının olmadığı görülür, Batı kaynaklı Yunan mitolojisi incelendiğinde aşk tanrılarının olduğu görülür. Yunan mitolojisinde aşk tanrısı olarak bilinen varlık Aphrodite ve onun çocuğu Eros'tur. Aphrodite tanrı Zeus'un kızı, "işçi tanrı" Hephaistos'un karısı ve savaş tanrısı Ares'in sevgilisidir. Homeros destanlarında Aphrodite'den başka bir aşk tanrısına yer verilmemiştir. Aşk, bu destanlarda Aphrodite'nin bir sıfatıdır sadece. Onun gerçekleştirdiği en önemli iş, aşkı ortaya çıkarmaktır. Eros'a bu destanlarda rastlanmaz.²⁰

Yunan mitolojisinde aşkın ortaya çıkmasıyla ilgili diğer bir inanç, insanın tanrılarla mücadelesi sonucunda, varoluşunda sahip olduğu bütünlüğü kaybetmesi ve dünyada tekrar bu bütünlüğe kavuşmak için çabalamasıdır. Bu inanca göre aşk, insanoğlunun özlenen bütünlüğe kavuşması için gerekli bir duygudur ve bununla birlikte, insanoğlunun yaradılışında var olan bütünlüğü arzulamak, aramak demektir. Bu nedenle insanın aslına dönmesi için ona en büyük yardımı edecek olan tanrı, Eros'tur.²¹Aşkın manasını anlamaya ve anlatmaya çalışan Batılı filozofların önde gelenlerinden birisi Platon'dur. Platon'un aşk felsefesinin temelinde bir bütün olan bireyin parçalanmış ruhunun eşini bulma arzusudur, bir başka deyişle kişinin tikel durumdan tümel duruma geçme çabasıdır.

Belirli bir amaçla varoluşunu gerçekleştirmek isteyen insanın manevi, tinsel bütünlüğünü kazanma, birleştirme noktasıdır, bir elmanın diğer yarısını gibi kişinin kendi yarısını arama çabasıdır.

²⁰ Turhan Yörükhan, *Yunan Mitolojisinde Aşk; Ünlü Kahramanların Aşk Öyküleri Üzerine Bir İnceleme*, Ebabil Yayınları, Ankara, 2005, s.17

²¹ Recai Özcan, *Türk Romanında Aşk (1872-1900)*, Doktora Tezi, Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Kırıkkale, 2008, s.29.

1.2.TÜRK EDEBİYATINDA AŞK

Edebiyat insanların hem kendileriyle hem de içinde yaşadıkları toplumla yüzleşmelerini sağlayan ve özünde duyguların bütün hâllerini barındıran vasıtaadır. Edebî eserler toplumsal ruhu, toplumsal duyguyu canlı tutarlar ve zamana karşı korurlar. İnsanın yaratılışından gelen birtakım duygular yaşadıkları toplumun taşıdığı, yaşattığı ve geleceğe götürdüğü kültür ile yoğrulur ve kendine özgü bir hâl alır.²²

Aşkla ilgili olarak her toplumun kendine özgü mitolojisi, efsaneleri ve destanları bulunmaktadır. Batı edebiyatında Eros “beşerî aşkı”, Agope ise “ilahî aşkı” ifade eder. Türk Tasavvuf edebiyatında ve Klasik Türk edebiyatında “ilahî aşk” hâllerinin örneklerini görmek mümkündür. Türk edebiyatında aşk edebiyat tarihinin hemen hemen bütün dönemlerinde ele alıp incelenen yegâne temaların başında gelir. Aşk olgusu, sözlü edebiyat geleneğinin süregeldiği dönemlerden hâlihazır zamanı da içine alan geniş bir yelpazenin temel unsurudur. Divan Edebiyatı’nda aşk olgusu, derinlemesine incelenen “mecaz hakikatin köprüsüdür” anlayışıyla temeli ilahî aşkla oluşturulan bir edebiyat dönemidir, bu dönemin aşkı ele alış biçiminde Âşık, Maşuk ve Rakîb üçlemesi dikkate değerdir. Âşık, sevgilinin bütün cefalarına rağmen bir an olsun sevdiğinden vazgeçmez, türlü şekillerde betimlenen rakîb ise âşıkların arasındaki bir nevi arabozucudur.

Aşk kavramına Halk Edebiyatı eksenli bakıldığında ise duyguların en yücesi şeklinde ele alınan bu olguda âşık sevdiği için her türlü mücadeleyi göze alan, türlü engellerle karşılaşan kişi olarak görülür.

Âşık olan kahraman bütün varlığıyla yepyeni bir dünya eksenine ait olur. Kurguladığı bu dünyanın merkezinde sevdiği kahraman vardır. Aşkın oluşumu sırasında “uykusuzluk ve her an sevgiliyi düşünme hâlini” neredeyse bütün âşıklar yaşarlar. Âşık, zihnindeki sevgiliyi biran olsun bırakıp gitmek istemez. Bilincinin merkezinde tutmaya çalışır. Bu nedenle uyku tutmaz onu. Uykusuzlukla birlikte hayal görmeye de başlar. Rüya ile gerçeği devamlı karıştırır. Gördüklerinin hangisinin gerçek, hangisinin rüya olduğu hususunda karar veremez. Bu karmâşık düşünceler içerisinde uykuya dalar. Uykusunda da rüyalarında da sevgilisinin hayalini görür ve aşk her iki boyutta da devam eder. Âşık karakter her bakımdan sevdiğine hayrandır. Hayran olmadan aşk ortaya çıkmaz.²³

²² Recai Özcan, *Türk Romanında Aşk (1872-1900)* Doktora Tezi, Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Kırıkkale, 2008, s.15.

²³ Recai Özcan, *Türk Romanında Aşk (1872-1900)*, Doktora Tezi, Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Kırıkkale, 2008, s.18-20

Türk Edebiyatında aşk engeller çıktıkça daha da yoğunlaşan bir duygudur. Engeller bütün olumsuzluklarına rağmen aşkların varoluşuna yardımcı olur. Aşkın önünde engel olmaya çalışan toplumsal ve bireysel etmenler vardır. Aşk her ne kadar romantik özellikler taşısa ve isyan içermese de çoğu zaman toplum tarafından engellenmeye çalışılır. Rakip de aşk engelidir ancak onun kendine özgü bir başka tarafı vardır. Rakip birçok özelliğiyle “âşık” hususiyetleri gösterir. Rakibin olduğu yerde aşkın akıbeti meçhuldür. Rakib yüzeysel ele alınmaz. Aşkın öznelereinden biri gibi çok boyutlu ele alınır. Yani karakter özellikleri taşır genellikle romanlarda. Ancak rakip “kötü”lüğüyle ayrılır gerçek âşıktan. Kötülüğü bencilliğinden kaynaklanır. Kendi mutluluğu için başkalarının mutluluğunu görmezden gelir. Romanlarda âşık iyidir. Maşuk ise iyiliğin de ötesinde, “melek” sıfatlarına sahiptir neredeyse. Rakip ise “kötü” olduğu için “melek” değil “şeytan” olabilir ancak. Aşk şeytanî olanla bağdaşmaz, uyuşmaz ve bir arada değerlendirilemez. Aşk saflığı, iyiliği, ahlaklılığı, namusluluğu ve fedakârlığı taşır.²⁴ Âşık kahraman sevgilisi için her olumsuzluğu göze alabilir. Cesur âşık sevgilisine ulaşmak için bütün engelleri ortadan kaldırmaya çalışır. Modern anlamda ilk roman türü olarak değerlendirilen *Taaşşuk-ı Tal’at ve Fitnat* adlı eserin başkışisi Talat içeriye girilmesi çok zor olan Fitnat’ın yaşadığı eve kılık değiştirerek girer. Âşık kahraman cesur olduğu kadar fedakârdır. Âşık, sevdiği için her şeyini feda edebilir. Maddi çıkarlar, tensel hazlar ve sıradan olan birliktelikler romantik aşkların ilgi alanına girmez. Tensel bağlamda bakılan ilişkilerin temeli samimiyete dayanmaz. Romantik âşık karakter duygusal manada mükemmelin peşindedir. Onun trajedisi de burada başlar. Nitekim dünyada duygusal mükemmelliğe ulaşmak mümkün değildir. Erkek âşık karakter, romanların genelinde fiziki, psikolojik ve sosyal özellikleriyle tasvir edilir. Bu tasvirler genellikle romanların giriş bölümlerinde yapılmıştır. Erkek âşık karakter, maddi ve manevi anlamda bütün olumlu özelliklere sahiptir. Aşk temiz bir duygu olduğu gibi, bu duyguyu yaşayanların da “temiz, iyi, ahlaklı, namuslu, yakışıklı ve bilgili” gibi olumlu özelliklere sahip olması gerekir. Bu niteliklere sahip olmayan kahraman aşkı tanıyamaz, âşık olamaz. Güzellik ölçüsü kadın ve erkek karakterde de bütün uzuvlarının “tenasüb” içinde olması olarak belirlenmiştir. Karakterler iç ve dış görünüşleri bakımından, güzel ve âşık olmaya uygun kimselerdir. Türk edebiyatında aşk kavramı sadakat, güven, sevgi samimiyet üzerine kurulu, tensel hazlardan uzak duygusal temelli bağlar üzerine kurulur.

²⁴Recai Özcan, *Türk Romanında Aşk (1872-1900)* Doktora Tezi, Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Kırıkkale, 2008, s.40.

Aşk tam tanımı olmayan dönemden döneme, toplumsal yapıdan kültürel farklılığa kadar pek çok noktada tanımı yapılabilir.

2. SABAHATTİN ALİ’NİN ESERLERİNDE AŞK

Sabahattin Ali, romancı, hikâyeci ve şair kimliği ile Türk edebiyatının önemli isimlerindendir, vermiş olduğu eserlerin arka planları biyografik unsurlarıyla birlikte incelendiğinde Sabahattin Ali’nin eserlerinde hayatından pek çok iz görülür, biyografik unsurların başında ise aşk kavramı gelir. Sabahattin Ali, hayatı boyunca çok kez âşık olur, aşkı her şeyden üstün gören yazarın için bu kavram gönül bağından başka bir şeyi ifade etmez, onun nazarında aşk olgusu hiçbir zaman tensel bir olgu olmaz, derinden sever, karanlıklar içinde olsa dahi her zaman umut içinde aşka sığınır.

Sabahattin Ali, aşk maceralarını birçok dostu/yakınıyla paylaşmakla birlikte en çok da dostu Ayşe Sıtkı İlhan ile paylaşır. Onun Ayşe Sıtkı İlhan’a yazdığı mektupların çoğu itirafname gibidir²⁵:

“(…) Yine âşıkım. Ah Ayşe, vallahi artık ben de şaşırdım, 15-16 yaşımdan beri şöyle bir haftacık olsun âşık olmadan durduğumu hatırlamıyorum. Mütemediyen, bilfasıla (aralıksız) ve şiddetle âşıkım. Zannetme ki öyle üstünkörü şeylere aşk ismini veriyorum, benimkilerin her biri ateşlilikte Verter’i, bakirelikte Romeo’yu geri bırakacak şeyler; işin tuhafı her seferinde ilk defa âşık oluyormuşum gibi bilmediğim heyecanlara ve ihtisaslara (duyarlılıklara)düşmemdir. Bu ihtimal her aşkımin nevi ve şekil itibarıyla diğerinden çok farklı olmasındandır. -Galiba evvelce de söylemiştim, ben de aşk mıknaşıyet (çekim)gibi bir şey, daima mevcu, yalnız mıknaşıya yapışan cisimler değişiyor. Bütün bu alakaların ciddiyetini ve alelade bir heves olmadığını, her maşukumla(âşık olunan kişi) hayatımı birleştirmek arzusuyla bulunmaklığım ispat eder. Mamafih yavaş yavaş dimağım ve hissiyatım bu gibi hussusatta bir aşkı alışkın bir tavır ve hâkimane bir tevekkülle(bilgece) kabul, üzüntülerime tahammül, heyecanlarıyla telezzüz ediyorum (lezzet alıyorum, zevk duyuyorum). (...)”²⁶

Sabahattin Ali 15 Şubat 1934 tarihli mektubunda Ayşe Sıtkı İlhan'a evlenme teklifi eder. Mektupta Sabahattin Ali "Kırlangıçlar" hikâyesini yazarken Ayşe Sıtkı İlhan'ı düşündüğünü söyler:

"Gelelim nikâh meselesine. Hiç şaka değil, gayet ciddi söylüyorum. Oturup biraz düşündüğün takdirde senin de teyakkun (kabul)edeceğin birtakım muhakemelerden sonra dünyada bundan daha muvafık birçok şeyler yapamayacağımız neticesine vardım. Günün birinde nasıl olsa uzun bir yolculuk için bir arkadaş arayacağız ve ben, bunun, bana senden daha yakın olacağını tahmin edemiyorum ve istemiyorum da. Bilmem senin için nasıl. Yani

²⁵Mehmet Güneş, *Sabahattin Ali'nin Eserlerinin Kaynakları (Roman, Hikâye ve Şiirlerinde Biyografik Unsurlar)*, Hece Yayınları, İstanbul, 2017, s.35-36

²⁶Ayşe Sıtkı İlhan-Doğan Akın(Haz.) *Sabahattin Ali'nin Özel Mektupları "İki Gözüm Ayşe"* Bilgi Yayınevi, Ankara, 1991, s.46

ahbablığını 'Kırlangıçlar' hikâyesi gibi bitirmek istemiyorum. O hikâyeyi Sinop Hapishanesi'nde yazarken aklımda hep sen vardın." (İlhan ve Akın,1997)

Ayşe Sıtkı İlhan ise 22 Şubat 1934 tarihli mektubunda evlilik teklifini reddeder, 'Kırlangıçlar' hikâyesi ile ilgili şunları yazar:

"'Kırlangıçlar' hikâyesinin en güzel yeri sonudur. Öteki türlü olacağına öyle bitmesi daha hayırlı fakat bizim için böyle bir şey mevzuubahis değil. Eğer lazım gelse idi, biz bakışımızı yaprağa kaptıracak, sesimizi de rüzgâra çaldıracak kadar cahillik etmezdik. Hem ne olursa olsun bu kadar güzel ve iyi ahbablığa kıyıp öteki kırlangıçlara benzemenin manası var mı? Dediğin gibi hayatta muhakkak biriyle beraber yürümek icap edecekse benim seçeceğim adam sen, senin seçeceğin hanım ben olmamalıyız. (Laslo ve Özkırımlı, 1979)."²⁷

Sabahattin Ali, ruhunun derinliklerinde aşk olgusunu her daim barındırıp pek çok gönül derdi yaşasa da Aliye Hanım'ı tanıyıp evlendikten sonra bütün benliğini sevgili eşine ve kızları Filiz Ali'ye verir, Sabahattin Ali'nin yaşadığı bu derin sevdâ eserlerinin çıkış noktası olmasında, kurgu noktasında oldukça önemli bir faktöre sahiptir, eserlerindeki aşk olguları dikkate alındığında pek çok noktada yazarın hayatı ile ilgili sıkı bir bağ kurulur. Aşk olgusu, Sabahattin Ali'nin sık sık ele alıp işlediği konuların başında gelmektedir, aşk ile ilgili kaleme eserlere bakıldığında aşkın idealize edildiği, bu kavramın hayatında olması gerektiği duygusu kendisini hissettirir.

"*Değirmen*"deki, "Viylonsel", "Kırlangıçlar", "Kurtarılmayan Şaheser", "Bir Cinayetin Sebebi", "Komiki Şehir", "Sarhoş"; "*Kağrı*"daki "Arap Hayrı", "Gramafon Avrat" ; *Ses*'teki "Köstence Güzellik Kraliçesi"; *Yeni Dünya*'daki "Hanende Melek", "Selâm", "Hasanboğuldu"; *Sırça Köşk*'teki "Bir Aşk Masalı" başlıklı hikâyeler genellikle aşk konusunun işlendiği hikâyelerdir, hikâyeler ağırlık olarak aşk kavramını işlese de diğer hikâyelerde de dolaylı olarak aşk olgusuna değinilir. Bununla birlikte şiirlerinin, mektuplarının ve üç romanı "*Kürk Mantolu Madonna*", "*İçimizdeki Şeytan*", "*Kuyucaklı Yusuf*" kapsamı da aşk temellidir.

Sabahattin Ali, kaleme aldığı eserlerde aşk olgusunu oldukça samimi ve içten bir şekilde işler, eserlerin temelinde aşk duygusunun idealize edilmesi ve bunun dahilinde özveri olma durumu söz konusudur. Sabahattin Ali'nin aşka kavramı işlerken ön plana çıkardığı önemli bir nokta seven ve sevilen arasında toplumsal ve fiziksel bağlamda bir ayrılığın arka plana atılmasıdır. Yazara göre halkın oluşturduğu sözlü gelenek ritüelleri

²⁷Mine Şengül, "*Sabahattin Ali'nin Roman ve Hikâyelerinde Kadın ve Kadın Eğitimi*", Dokuz Eylül Üniversitesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 1991.s.63.

seven ve sevilen arasında engel durumunda olmamalı, aksine bütünleştirici etkide olmalıdır.

Sabahattin Ali, aşkı yücelten, bir nevi kutsallaştıran bir olgu gibi işler, bu nazarla da eserlerinde tensel hazlara yer vermez bu olguyu arka planda tutar.

2.1. AŞKA BAKIŞ

Aşk teması, Sabahattin Ali'nin eserlerinde en çok işlediği konulardandır. Hikâyelerinde aşkı temasını, aşkın yüceltmesi, aşk uğruna yapılan fedakârlıklar, bu uğurda çekilen çileler vurgulanır.

Sabahattin Ali, hayatında birçok kadına âşık olur. Gerek hikâyelerinde gerek romanlarında Sabahattin Ali'nin aşka ve kadına bakış açısı aşkın yüceltilmesi, uğruna ölünmesi gereken bir mefhum olması noktasında kendisini gösterir. Duyguların en yoğun ve en samimi anlatım biçimi olan mektup pek çok yazarın hayata, aşka, sevgi kavramına bakışını anlamlandırma da son derece önemli bir türdür. “*Canım Aliye, Ruhum Filiz*” de yayımlanan mektuplar ve özel kartlar Sabahattin Ali'nin aşka, sevgiye, kadına bakış açısını tanımayı sağlar. Sabahattin Ali'nin mektuplarında tutkulu, vazgeçmeyen bir sevgili ve umutla bekleyen bir âşık tipi açıkça görülür.

Aliye Hanım'a tanıştıktan sonra, tüm sevgisini eşi Aliye Hanım'a adar. Onun aşka bakışını mektuplarından izlemek mümkündür. Sabahattin Ali'nin mektuplarında dikkat çeken ilk nokta sevdiği kadına hitap ediş biçimidir, şartlar ne kadar zor olursa olsun Sabahattin Ali, sevdiği kadına olan tutkusundan hiçbir zaman vazgeçmez. Sabahattin Ali, hayatında pek çok kadına hayran/âşık olmasına rağmen Aliye Hanım'ı tanıyıp sevdikten sonra hayat felsefesini adeta ona göre yönlendirir. Eserlerinde işlediği aşk kavramına genel olarak bakıldığında âşık olunan kadınlarla yazarın hayatı bağlamında paralellikler görülür. Sabahattin Ali'nin Yozgat'ta iken yazdığı şiirlerindeki aşk ve hasret teması, İstanbul'da öğretmenlik stajı esnasında tanıştığı Nahit Hanım ile ilişkilendirilir.²⁸ Nitekim Sabahattin Ali'nin “Bir Macera” şiirini Nahit Hanım'a ithaf etmesi de bu bağlamda dikkate değerdir. Sabahattin Ali'nin Nahit Hanım'a karşılıksız aşkı birçok dost/yakını tarafından bilinmektedir.²⁹ Sabahattin Ali aşkının tek taraflı olduğunun farkında olduğu için şiirine “Bir Macera” başlığını koyar, umutsuz aşkını şu şekilde ifade eder: “ Neticesiz bir aşka verdim gençliğimi/ Ne ufak bir temayül, ne bir iltifat gördüm.../ Önünde yalvararak söylerken sevdiğimi/ Gözlerinde yüzüme inen bir tokat gördüm.”³⁰ Şiiriyle açıkça ortaya koyar. “Beşik” şiirinde “Siyah abanozlardan

²⁸ Asım Bezirci, *Sabahattin Ali-yaşamı, kişiliği, sanatı, eserleri-* Evrensel Basım Yayın,2007 s.21.

²⁹ Reşit M(azhar) Ertüzün, *Sabahattin Ali Olayı'nın Gerçeği (Benim Bildiğim Sabahattin Ali)*, YKY, İstanbul, 2013, s.35-36.

³⁰ Sabahattin Ali, *Bütün Şiirleri*, YKY, İstanbul, 2014, s.116.

bana bir beşik yapın / Bu beşiğe ben aşkımyı koyacağım.”³¹ “Ebedi” şiirinde de “ Fakat sana her zaman hürmetle tapacağım” ve “Ben seni hiçbir şey yapamazsam/ Ebedi yapacağım!”³² mısralarında da görüleceği üzere aşkına karşılık bulamasa da Nahit Hanım’ı sonsuza kadar seveceğini düşünür.” Ancak “Ne Kazandık” şiiri “Daima sizi sandık/İlahe, güzellikte! /Acaba ne kazandık /Gönlümüzü verdik de?..”³³ mısralarında görüleceği üzere kutsadığı /idealize ettiği kız /kadına olan karşılıksız sevgisini sorguladığı görülür.³⁴

Sabahattin Ali’nin Nahit Hanım için yazdığı şiirlerden biri de “Kurbağa’nın Seranadı” dır. Şairin âşığı karşısındaki tutumu divan şairlerindeki âşıkların sevgilileri karşısındaki tutumuna benzer:³⁵

“Bir paçavra yırtıldı kamışlar arasında,
Bak sevgilim; haddini bilmeyen bir kurbağa,
Başladı yosunlarda serenatlar çalmağa...
(...)
Madem ayak ucunda bir kurbağa vaklıyor,
Karanlık şimdi bütün cürümleri saklıyor;
Onu çiğne sevgilim! Onu çiğne sevgilim!”³⁶

Sabahattin Ali’nin aşkı tek taraflıdır; o da aşkına karşılık bulamamaktadır. Şiir şairin kendisine ironik bir bakış açısıyla yaklaştığı aşk şiiridir.³⁷ Mehmet Güneş’in “Sabahattin Ali’nin Eserlerinin Kaynakları (Roman, Hikâye ve Şiirlerinde Biyografik Unsurlar)”, çalışmasında belirttiği gibi 1927 yılında Yozgat’ta yazılan, saf bir aşk temasının kara mizaha varan bir anlatımla işlendiği “Bir Cinayetin Sebebi” hikâyesinin, İstanbul’daki platonik aşkı Nahit Hanım’a olan duyguların tesiriyle yazıldığı ileri sürülmüştür.³⁸ Sabahattin Ali’nin 1931 yılında Konya’da iken yazıp, kuzeni Reşit

³¹ Sabahattin Ali, *Bütün Şiirleri*, YKY, İstanbul, 2014, s.116.

³² Sabahattin Ali, *Bütün Şiirleri*, YKY, İstanbul, 2014, s.72.

³³ Sabahattin Ali, *Bütün Şiirleri*, YKY, İstanbul, 2014, s.109.

³⁴ Mehmet Güneş, *Sabahattin Ali’nin Eserlerinin Kaynakları (Roman, Hikâye ve Şiirlerinde Biyografik Unsurlar)*, Hece Yayınları, İstanbul,2017, s.38.

³⁵ Mehmet Güneş, *Sabahattin Ali’nin Eserlerinin Kaynakları (Roman, Hikâye ve Şiirlerinde Biyografik Unsurlar)*, Hece Yayınları, İstanbul, 2017 s.46

³⁶ Sabahattin Ali, *Bütün Şiirleri*, YKY, İstanbul, 2014, s.65.

³⁷ Nur Gürani Arslan, “Sabahattin Ali’nin Şiirleri”, YKY, İstanbul 2015, s.22.

³⁸ Ramazan Korkmaz, *Sabahattin Ali -İnsan ve Eser-*, Doktora Tezi, Elazığ, 1991.s.29.

Mazhar Ertüzün'e gönderdiği "Eskisi Gibi" şiirinde de Nahit Hanım'a duygularını anlattığı ileri sürülmüştür:³⁹

"Seneler sürer her günüm,
Yalnız gitmekten yorgunum;
Zannetme sana dargınım,
Ben gene sana vurgunum.
Başkalarına gülsem de,
Senden uzak kalsam da,
Sevmediğimi bilsem de
Ben gene sana vurgunum
(...)
Gönlüm seninkine yârdı,
Aynı şeyleri duyardı;
Ayaklarımız uyardı...
Ben gene sana vurgunum."⁴⁰

Sabahattin Ali, 7 Eylül 1930/ 1931 ders yılı başında Aydın Ortaokulu Almanca öğretmenliğine atanır. Onun kitaplarına almadığı "Bir Hakikatin Hikâyesi" Aydın'daki günlerinden izler taşır. Hikâye anlatıcı öğretmen, bir kız öğrencisine duygusal bağlamda bir yakınlık hisseder. Nûkhet Esen'inde belirttiği gibi 1931 yılında kaleme alınan bu hikâyenin adından da anlaşılacağı üzere gerçeğe yakın konumda olması ve hiçbir yerde yayınlanmamış olması konuyu ele alış bakımından önemli kılar. Öğretmenin duygusal anlamda yakınlık kurmak istediği bu kız öğrenci aslında çok alımlı olmamasına rağmen iletişime geçtiği kişileri etkisi altına alan bir yapıdadır:

"Bu kız kuyruklu bir yıldız gibiydi. Onlar gibi, görünen parıldayan bir kısmı vardı. Fakat kuyruklu yıldızların etrafını saran görünmez bir göz tabakası gibi bu kızın etrafında da görünmeden civarını kasıp kavuran bir hava vardı. O, on adım uzaktan geçerken insan kendisine teemmürî bir şeyin,adeta sihirli bir rüzgârın şiddetle çarptığını duyuyordu."⁴¹,

Anlatıcı konumda olan bu öğretmen öğrencisine duygusal anlamda yakınlık hissetse de bu duygusuna karşılık bulamaz.

³⁹ Reşit M(azhar) Ertüzün, *Sabahattin Ali Olayı'nın Gerçeği (Benim Bildiğim Sabahattin Ali)*, YKY, İstanbul, 2013, s.38.

⁴⁰ Sabahattin Ali, *Bütün Şiirleri*, YKY, İstanbul, 2014, s.52.

⁴¹ Sabahattin Ali, *Bir Hakikatin Hikâyesi, Çakıcı'nın İlk Kurşunu*, YKY, İstanbul, 2015, s.23.

Mehmet Güneş'in "*Sabahattin Ali'nin Eserlerinin Kaynakları (Roman, Hikâye ve Şiirlerinde Biyografik Unsurlar)*" isimli çalışmasında belirttiği üzere Sevgül Sönmez, Sabahattin Ali'nin "Bir Skandal" hikâyesinde Konya'dayken başından geçen ve sonucunda hakkında soruşturma başlatılan bir yanlış anlaşılma olayını anlattığını söyler.⁴² "Bir Skandal" hikâyesinde biyografik unsurlar bulunmak birlikte yazar eseri kapsamında birtakım değişiklikler yapar, hikâye anlatıcısı Beria isimli bir gence âşık olur; Sabahattin Ali'de Melahat Muhtar adlı öğrencisine ve Muhsine adlı şarkıcı bir kıza da âşık olmuştur.⁴³

Sabahattin Ali'nin 1931 yılında Konya Ortaokulu'nda iken Melahat Muhtar adlı bir öğrencisine âşık olduğunu birçok yakını bilmektedir. Melahat Muhtar o tarihte 15 yaşında; Sabahattin Ali de yirmi dört yaşında olduğu için aralarında 9 yaş fark vardır. Sabahattin Ali bu aşktan Ayşe Sıtkı İlhan'a da söz eder.⁴⁴ "Bir Doğum Günü İçin" şiirinde Melahat Muhtar'a olan duygularını açıktan dile getirir:

"Göklerin yüzü güldü mü

Dünyaya geldiğin zaman?

Azgın sular duruldu mu?

Dünyaya geldiğin zaman?

Güneşler gibi tek miydin?

Ay ışığından ak mıydın?

Böyle nazlı çiçek miydin?

Dünyaya geldiğin zaman.

Yıldızlar halin sordu mu

Bulutlar selam durdu mu?

Yerlerin kalbi vurdu mu?

Dünyaya geldiğin zaman?⁴⁵

⁴² Sevgül Sönmez, "*Sabahattin Ali'nin Eserlerinde Otobiyografik Öğeler*", YKY, İstanbul, s.321.

⁴³ Ramazan Korkmaz, *Sabahattin Ali -İnsan ve Eser-Doktora Tezi*, Fırat Üniversitesi, Elazığ, 1991 s.34.

⁴⁴ Ayşe Sıtkı İlhan- Doğan Akın, *Sabahattin Ali'nin Özel Mektupları: "İki Gözüm Ayşe"*, Bilgi Yayınevi, 1991, s.115.

⁴⁵ Sabahattin Ali, *Bütün Şiirleri*, YKY, İstanbul, 2014, s.53.

Şiirin dikkate değer noktası Sabahattin Ali'nin sevdiği kadını yüceltme, idealize etme sevdâyı kutsal kılma hadisesidir. Mehmet Güneş'in de belirttiği gibi bu kutsallık noktası öylesine işlenmiştir ki doğanın varoluşundaki değişim süreci ile Melahat Muhtar'ın dünyaya gelmesi ile ilişkilendirir, bu duygu yoğunluğu ile beraber Melahat Muhtar doğar doğmaz kaderlerinin birleştiğine karar verir: “Aşkını candan duymuşum/Canımı yoluna koymuşum/Tam dokuz yaşımdaymışım/Dünyaya geldiğin zaman. Kim bilir nasıl güzeldin, Göklerden yere süzüldün.../Benim alnıma yazıldın/Dünyaya geldiğin zaman.”⁴⁶

Sabahattin Ali'nin eserleri değerlendirildiğinde duygularını üst düzeyde, gönül temizliği, aşkın verdiği coşkunlukla yaşadığı açıkça görülür. “Çocuklar Gibi” şiirinde Melahat Muhtar'a olan duygularını aşkın en temiz en doğal haliyle ifade etme kaygısında olduğu açıkça hissedilir:

“Hissedince sana vurulduğumu

Anladım ne kadar yorulduğumu,

Sakinleştiğimi, durulduğumu,

Denize dökülen bir pınar gibi

(...)

Sözün şiirlerin mükemmeldir,

Senden başkasını seven delidir,

Yüzün çiçeklerin en güzelidir,

Gözlerin bilinmez bir derya gibi.

Başını göğsüme sakla sevgilim,

Güzel saçlarında dolaşsın elim.

Bir gün ağlayalım, bir gün gülelim,

⁴⁶ Sabahattin Ali, *Bütün Şiirleri*, YKY, İstanbul, 2014, s.53.

Sevişen yaramaz çocuklar gibi.”⁴⁷

Bu satırların dikkate değer en önemli özelliği yazarın aşka karamsar ruh halinden arınıp aşka umutla bakması noktasıdır. Çocuk yaştaki bir kıza karşı hissedilen bu duygu şairin de bu denli çocuk ruha sahip olduğunun bir göstergesidir.

Sabahattin Ali’nin “Koşma” isimli şiiri, o ana kadar yaşadığı aşk maceralarının aslında bir nevi özeti gibidir, birçok kıza duygusal bağlamda bağlanan, âşık olan şair, gördüğü karşılıksız aşklar neticesinde kendisini bahtsız olarak nitelendirir, gönül bağıyla bağlandığı genç kızların çoğu eninde sonunda bir başkası ile evlenir:

“Kimi âşık dileğine ulaşır

Sevdiğiyle cümbüş eder,gülüşür,

Kimi benim gibi dolaşır,

Asıl âşık kâm almıyan kişidir.”⁴⁸

Sabahattin Ali, Aliye Hanım ile 1933 yılında bir aile dostu evinde tanışır. Aliye Hanım’ın hayatına girmesi ile birlikte Aliye Hanım herkeslerden sevgi, herkeslerden daha da kıymetli bir konumda olur. Sabahattin Ali’nin 28 Şubat 1935 tarihli mektubunda “*Herkeslerden Sevgili Aliye*” şeklinde söz ettiği sevdiği kadını herkesten ayrı tutar, dünyadaki tek gayenin sevmek olduğunu, aşk olduğunu belirtir:

“Herkeslerden Sevgili Aliye,

İnsanların hepsi bir değildir. Senin anlattığın Selma’nın nikâhlısı gibi insanlar da bulunur.“Viyolonsel” hikâyesindeki gibi insanlar da... Ben kendim iyi insan olmayı isterim, fakat kötü olanlara da hayretle bakmam.(...)Dünyada hayatın bir tek manası varsa o da sevmektir. Hatta mukabele edilmesini bile beklemeden sadece sevmek.(...) Aliye, benim altın kalpli Aliye’ciğim, bu hususlarda ne kadar beraber olduğumuzu bilerek sana bunları yazıyorum. Mektupların senin göğsünde ne kadar temiz ve insan bir kalbin çarptığını bana gösteriyor, bu kalp bundan böyle benimki ile beraber çarpacağı için dünyanın en bahtiyar insanıyım.”⁴⁹

⁴⁷ Sabahattin Ali, *Bütün Şiirleri*, YKY, İstanbul, 2014, s.54.

⁴⁸ Sabahattin Ali, *Bütün Şiirleri*, YKY, İstanbul, 2014, s.56.

⁴⁹ Sabahattin Ali, *Canım Aliye, Ruhum Filiz*, YKY, İstanbul, 2014, s.11-13.

Duygularını son derece samimi bir şekilde ifade eden Sabahattin Ali, mektuplarına hemen karşılık gelmesini bekler, eser hakkında değerlendirme yaparken de sevdiği kadının görüşünü almak ister. 20.01.1935 tarihli mektubunda duygularını şu şekilde ifade eder:

“Çok sevgili Aliye, Uzunca mektubunu aldım. Hikâyelerimin seni bu kadar bana yakınlaştırabildiğini görünce onları daha çok sever oldum.(...)İlk samimi mektubu yazan sen olduğun için hem utanıyor, hem seni kıskanıyorum.(...)Satırların arasında kendini gösteren samimi heyecan beni çok mütehassis etti ve mektubunu belki on defa tekrar tekrar okudum.(...) hayatından, hislerinden bahseden uzun mektuplar yaz.”⁵⁰

Sabahattin Ali, mektuplarının büyük çoğunluğunda sevdiği kadından uzun uzun mektuplar yazmasını ister, Aliye hanımdan bir an olsun ayrı kalmak istemez, Aliye hanımı oldukça güzel bulur, onu kusursuz olarak görür. 25 Mart 1935 tarihli mektubunda şöyle bahseder:

“Mektubunu aldım. “Ben fena kız değilim, senin meyas olmayıp saadetin için hayatımı şimdi fedaya hazırım!” diyorsun. Aliye, bana böyle şeyler yazma... Sonra ben deli gibi âşık olurum. Senin ne iyi kız olduğuna biliyorum. Muhakkak ki hayatımda yaptığım ve yapabileceğim en iyi iş seninle hayatımı birleştirmek oldu. Mektubundaki ‘Beni istediğim kadar sevmezsen ölürüm’ cümlesini belki elli defa okudum. Ah Aliye, seni isteyebileceğinden çok seveceğim. Benim nasıl sevdiğini göreceksin...İçim şimdiden İstanbul’a gelmek, seni görmek iştiağıyla dolu... (...) senin için fedakarlık yapmak bana en büyük saadeti verecektir. Yalnız senin için yaşamak, hayatımda senden başka her şeyi silip atmak istiyorum. (...) sen benim yarım kalan tarafımı ikmal edeceksin. Seni şimdiden çılgın gibi sevmeye başladığımı hissediyorum.”⁵¹

Duygularını bu denli yoğun yaşayan Sabahattin Ali, Aliye hanımı hayatının merkez noktası yapar, kendisinin diğer yanının Aliye Hanım olduğunu söyler, sevdiği kadın için fedakarlık noktasında sınır tanımaz, Onu herkesten ayrı bir konumda tutar,bahsi geçen durum aşkın yüceltilmesi noktasında son derece önemlidir, sevdiği kadına hitap etmesi ise hep sahiplenme şeklinde görülür, “*Sevgili Aliye’im...,Benim Aliye’im*” diyerek sevdiği kadını sahiplenir. Aliye Hanım’ın hayali gözlerinin önünden gitmez, mektuplarla birlikte gönderilen sümbüllerin kokusu ile Aliye Hanım’ı özdeşleştirir, onunla hemhâl olur, içinde bulunduğu durum ne kadar zor olursa olsun kalbinin her atışı onun için yegâne olan Aliye Hanım içindir, bu ise sevdiği kadına olan aşkını eşsiz kılar.

⁵⁰ Sabahattin Ali, *Canım Aliye, Ruhum Filiz*, YKY, İstanbul, 2014, s.15

⁵¹ Sabahattin Ali, *Canım Aliye, Ruhum Filiz*, YKY, İstanbul, 2014, s.17-19.

Aliye Hanım, Sabahattin Ali için umutsuzlukların içindeki umut olur, karanlığın içindeki aydınlık gibi Aliye Hanım onun hayatına ışık olur, neşe kaynağı, hayatın esas gayesi, hayatına damla damla düşen “nisan yağmuru” dur. Hayatının çıkmaza girdiği noktalarda Aliye Hanım, Sabahattin Ali’nin kurtuluşu olur, 3 Nisan 1935 tarihli mektubunda bu duygu yoğun bir şekilde hissedilir:

“(…) Ben neşeyi senden öğreneceğim. Hayat ve felaketler beni o kadar gülmekten ve neşeden uzaklaştırdı ki.. (..)evde iki resmini de karşıma alarak saatlerce bakıyorum ve saadet beni adeta sarhoş ediyor.(...)şimdi ömrümün bir tek gayesi var: bir gün evvel sana kavuşmak, seni kollarımın arasına almak, güzel, temiz yüzüne saatlerce, senelerce hiç doymadan bakmak.”⁵²

Sabahattin Ali’nin bu satırlarından anlaşılır ki ömrünün geri kalan kısmını sevdiği kadınla birlikte geçirmek istemektedir, bu hayatının tek amacıdır, içinde bulunduğu bütün olumsuz durum yine de umudunu kırmaz, yazar sevdiği kadının bir an olsun üzülmesini, incinmesini istemez, Aliye Hanım ile birlikte ruhunun yenilendiğini, kederli durumlardan bahsedilmesi istemez, Aliye Hanım kendi güzelliğinden şüphe ettiği zamanlar Sabahattin Ali, bu durumun aksi olduğunu belirtir, 7 Nisan 1935 tarihli mektubunda bu durumdan şu şekilde bahseder:

“Bütün hayatım müddetince senin yüzünde en ufak bir keder buruşuğu olmasını bile istemem. (...) sonra öyle ‘Ben resimdeki gibi güzel değilim.’ diye yazma. Sen benim için her halinle güzelsin. Seni her halinle seveceğimden bir an bile şüphe etmeni istemem.”⁵³

“*Dünyadaki herkesten ve her şeyden çok sevdiğim Aliye..*” diye bahsettiği Aliye Hanım, Sabahattin Ali’nin bir nevi iç dünyasına verdiği isimdir, çünkü Sabahattin Ali’nin her düşüncesi, hayatındaki her adım Aliye Hanım için atılır, yokluk içinde varlığı sürdürme, maddiyattan ziyade manevi içtenliğe önem verme mektubun her satırında okuyucuya samimiyeti hissettirir, 15 Nisan 1935 tarihli mektupta şu şekilde aktarılır:

“Aliye’ciğim, benim niyetim şöyle: bu önümüzdeki mayıs ayının beşinde veya onunda İstanbul’a gelip derhal nikâh yapmak ve beraberce Ankara’ya dönmek... (..) evimiz deyince gözünde büyütme... Ancak içine girilebilecek kadar döşenmiş, birkaç sandalye ve bir masadan ibaret bir yer... Diğer eşyaları alacaktım, seninle beraber intihap etmek için vazgeçtim. İstedim ki beraber oturacağımız yuvamızın her eşyasını beraber alalım. Bir gün evvel sana kavuşmak arzusuyla içim tutuşmaktadır.(...)benim için dünyanın en güzel ve sevgili kadınısın.”⁵⁴

⁵² Sabahattin Ali, *Canım Aliye, Ruhum Filiz*, YKY, İstanbul, 2014, s.25.

⁵³ Sabahattin Ali, *Canım Aliye, Ruhum Filiz*, YKY, İstanbul, 2014, s.27.

⁵⁴ Sabahattin Ali, *Canım Aliye, Ruhum Filiz*, YKY, İstanbul, 2014, s.31.

Aliye Hanım, Sabahattin Ali için dünyada yegâne olandır, Aliye Hanım'ın mutlu olması için her türlü fedakârlığı yapmaya hazırdır, sevdiği kadın idealize edilmiş kadın tipidir, baktığı her yerde gördüğü kadındır.

“(…) Benim için dünyada her şey sensin. Bunun için benim de her şeyim senindir.. (...) sen sevgin ile beni dünyada erişebilecek saadetlerin en büyüğüne eriştirdin.(...) ‘gözlerimi kapadığım zaman senin hayalini görüyorum...’ diyorsun. Ah Aliye, ben gözlerim açıkken bile hep seni görüyorum. Her şeyde senin hayaline tesadüf ediyorum. (...) Bana bir daha yüzündeki çillerden filan bahsetme... (...) sen benim için dünyanın en güzel, en sevimli, en iyi kalpli mahkukusun.”⁵⁵

Aşk, duyguların en yoğun, en doğal halidir, yazarın mektuplarının çoğunda samimiyet, doğallık hissedilir, 22 Nisan 1935 tarihli mektubunda Aliye Hanım'ın yörük kıyafetiyle çektiği bir fotoğraf yazarı oldukça etkiler, özlemle resme sarılır:

“Yörük kıyafetindeki resme dikkat ettim, o kadar güzel ve tabii bir oturuşun, öyle harikulade bir gülüşün var ki seni derhal kollarımın arasına almak arzusuna kapıldım.”⁵⁶

Aliye Hanım'ın bir an için üzgün olması yazarı son derece etkiler, fiziksel anlamda yan yana olamasalar da yazar sevdiği kadının varlığını her daim yanında hisseder, böyle durumlarda mektuplarda kullanılan iyelik kalıpları daha da artar, bu ise sahiplenmenin en temel göstergeleridir.

“Ben senin mektubunu alınca deli gibi oldum. Senin bir dakika bile üzülmeni istemem, benim canım Aliye'm, senin azıcık canının sıkıldığını bile istemem. (...) Seni daha şimdiden ne kadar kendime yakın buluyorum, ne kadar seviyorum tasavvur edemezsin, (...) Emin ol ki ben seni veya başka birini darıltacak, üzecek hiçbir şey yapmam.”⁵⁷

Günler ilerleyip ayların peşini kovaladıkça Sabahattin Ali'nin Aliye Hanım'a olan sevgisi daha da artar, sevdiği kadına hitap etme biçimi daha da özelleşir, “*Aliye, benim sevgili bir tanecik sevgilim...*” diye hitap ederek onu her geçen gün benimsediğini kalbine nakşettiğini belirtir, hayatının büyük çoğunluğunda karanlık dönemler geçirse de kalbinde barındırdığı aşkı yazara her daim ışık olur, tarihsiz bir mektubunda diğer insanlardan ayrıcalıklı bir konumda olduğunu belirtir:

“Satırlarında diğer insanlara benzemeyen, bayağılıklardan ve küçüklüklerden uzak insan ruhunu tekrar buldum. (...) Ah Aliye, benim güzel, iyi kalpli Aliye'ciğim, bana bir daha sakın o mektubuna benzer mektuplar yazma. Ben hayatımda o kadar ağır laflar dinlemeye mecbur

⁵⁵ Sabahattin Ali, *Canım Aliye, Ruhum Filiz*, YKY, İstanbul, 2014, s.35.

⁵⁶ Sabahattin Ali, *Canım Aliye, Ruhum Filiz*, YKY, İstanbul, 2014, s.37.

⁵⁷ Sabahattin Ali, *Canım Aliye, Ruhum Filiz*, YKY, İstanbul, 2014, s.41-43.

oldum, bunlara o kadar sessizce tahammül ettim ki sevdiğim, uğruna hayatımı bile verebileceğim bir insanın bana en ufak sitemi beni bugün fevkalade yaralıyor.”⁵⁸

Sabahattin Ali’nin yüreği o kadar sevgi dolu o kadar hassasiyetle hareket etmektedir ki sevdiği kadının küçük bir üzüntüsü onun için son derece önemlidir, âşık insanın kendi benliğinden vazgeçme, sadece ve sadece âşık olduğu kadın için hareket etme durumu açıkça görülür. Aliye Hanım’ın gözlerinden düşecek bir damla yaş yazar için adeta gemileri yakma sebebidir, idealize edilmiş bir kadın olarak görülen Aliye Hanım, etrafta bulunan insanlardan apayrı bir konumdadır, Aliye Hanım içinde bu durum geçerlidir, onun sığınacak limanı da Sabahattin Ali’dir. Tarihsiz olan bir mektubunda bu birbirine mecbur olma durumu son derece hissedilir:

“Aliye, mektupların her zaman yanımda geziyor, ikide birde onları çıkarıp okuyorum. Hele son mektubun... O kadar bahtiyar etti ki beni. ‘Etrafıma kırıldığım zaman beni sen teselli edeceksin, işte o zaman ben her şeyi unutarak senin boynuna sarılacağım’ diyorsun. O zaman ben de senin boynuna sarılarak hiç, hiç bırakmayacağım. (...) Pek az misafirlğe gitmek ve az misafir çağırmak istiyorum. Bir sürü fesat ve dedikoducu insanlarla ahabpılık edip ne olacak sanki? Biz birbirimize yeteriz, değil mi? (...) Senden ayrı geçen bu günleri cehennemde imişim gibi geçiriyorum.”⁵⁹

Bu satırlarda dikkat çeken bir diğer nokta ise çevresel faktörlerin aşka engel teşkil etme noktalarıdır, Aliye Hanım’ı sakınan, kötü niyetli insanlarla bir arada olmasını istemeyen yazar kuru kalabalık içinde birlik olma fikrini önemsemektedir. Birbirini seven iki insanın kendilerine ait dünyada yaşama arzusu dikkat çeken noktalardandır. Aliye Hanım ile evlenen yazar, eşine olan bağlılığını şartlar ne olursa olsun daha da artırır, zorlu bir hayat geçiren Sabahattin Ali’nin kalbinde umutsuzluk mesken tutmaz, hatta yeni umutlarının simgesi olan Filiz isimleri kızları ile sevgilerini taçlandırır, iyi bir eş, tutkulu bir âşık olan Sabahattin Ali’nin son derece ilgili, merhamet dolu bir baba olduğu da açıkça görülür.

“Sen nasılsın? Keyfin yolunda mı? Sevgilim, Filiz’im nasıl? Onun bir fotoğrafıda, hiç olmazsa vesikalık bir resmini çıkartıp gönder. Kendinin de bir resmini yolla. İkinizi de fevkalade göreceğim geldi.”⁶⁰

Sabahattin Ali’nin içinde bulunduğu sosyal, siyasal durum ne denli zor olursa olsun düşündüğü tek şey eşi ve biricik kızıdır, kalbi sadece ve sadece sevdiği eşi ve kızı için çarpar. Eserin adından da anlaşılacağı üzere Sabahattin Ali’nin canı, kalbi, hayatı

⁵⁸ Sabahattin Ali, *Canım Aliye, Ruhum Filiz*, YKY, İstanbul, 2014, s.49-51.

⁵⁹ Sabahattin Ali, *Canım Aliye, Ruhum Filiz*, YKY, İstanbul, 2014, s.53-54.

⁶⁰ Sabahattin Ali, *Canım Aliye, Ruhum Filiz*, YKY, İstanbul, 2014, s.87.

Aliye, ruhu ise Filiz'dir.10 Haziran 1947 tarihli mektubunda sevdiği kadına güvendiğini belirtir:

“Çok sıkıntılı vaziyetteyim. Yarın sana 100 lira göndereceğim. İdare et. Zaten sen, ben söylemesem de idare edersin ya, çünkü benim idareli, sevgili karıcığımın. Bu fena günlerde yalnız seni ve Filiz'i düşünerek kendime kuvvet veriyorum.”⁶¹

Sıkıntılı bir süreç içinde olan Sabahattin Ali, baktığı her yerde sevdiği eşini ve biricik kızını görür, bu satırlar duygusal yoğunluğun en fazla olduğu bölümdür.

“Filiz yahut ona yakın bir çocuk görünce elimde olmadan gözlerim yaşıyor. Gezdiğim, dolaştığım yerde aklım hep sizde ve sizin vaziyetinizde. Başka ne yazayım? Yazacak müspet bir şey olmadıktan sonra...”⁶²

Sabahattin Ali'nin duygularını yoğun bir şekilde kaleme aldığı mektup tarzında yazılmış eseri "*İki Gözüm Ayşe*" aşkın temayüllerini derinden hissettiren bir eserdir. Yazar her daim bir beklenti içinde, duygularını coşkun bir biçimde ifade etmek de ve içinde bulunduğu yalnızlığı mektuplarla giderir. 6/7.11.1931- Konya tarihli mektubunda Ayşe Sıtkı İlhan'a şu şekilde seslenir:

Ayşe,

Bugün Enver benimle kavga etti. Vesile gayet ehemmiyetsizdi, fakat asıl sebep sendin. İhtimal hatırlarsın, ben İstanbul'da sana Enver'den bahsederken "ben onun için her şeyi" feda edebilirim, hilkat o beni bir kadına feda eder, çünkü bütün zanların hilafına olarak Enver'in cinsi tarafı çok zayıftır ve devamlı ve şedit (şiddetli) ihtibaslar (bastırmalar) onun bu cephesini çok rakik (ince) ve alıngan yapmıştır. Ben de bundan korkuyorum" demiştim.

Yazar, Ayşe Hanım'a seslenirken Enver ile mukayese yapması aslında kendisinin aşka bakış noktasını daha da belirgin hale getirmesinde son derece önemlidir. Ayşe Hanım'ın Enver'den bahsederken onun aşk kavramına değer vermesinden ziyade bir kadını bir başka kadın için feda edebilme, yok sayma gibi unsurların daha ön planda olduğunu vurgular, ama yazar bu durumdan aslında çekinir, korktuğunu kendisi için uygun olmadığını belirtir. Yazarın bu dönem mektuplarında daha da ağır bir hava içerisinde olduğu zaman zaman da mantığının kalbinin bir nebze olsun ön plana çıktığı görülür, Ayşe Hanım'a yaklaşım noktası bu yönde görülür. Sabahattin Ali'nin aşka bakışı, mektuplarına en canlı biçimde yansımıştır. O, kurgusal eserlerinde de aşka bakışını sözcüsü/idealize kişiler aracılığıyla yansıtır.

⁶¹ Sabahattin Ali, *Canım Aliye, Ruhum Filiz*, YKY, İstanbul, 2014, s.125.

⁶² Sabahattin Ali, *Canım Aliye, Ruhum Filiz*, YKY, İstanbul, 2014, s.149.

Hüzünlerini, sevinçlerini, umutlarını şiirlerinde satır satır işleyen Sabahattin Ali, edebiyat dünyasına şiirle girer, Balıkesir Öğretmen Okulu'nda öğrenciyken, arkadaşlarıyla birlikte çıkardıkları okul gazetesinde öyküleri ve şiirleriyle görünür (1924) önce. Yalın bir tanımlamayla ben'in şiiridir Sabahattin Ali'nin şiirleri. Aşk, yalnızlık, umutsuzluk, karamsarlık şiirinin başlıca temalarıdır. Hep bir olumsuzluk dile gelir şiirlerinde. Aşk olumsuzdur; çünkü karşılık görmez, sever ama sevilmez. Yalnızdır; çünkü terk edilmiştir, dostsuzdur, güvenilebileceği kimse yoktur. Karamsardır; çünkü yalanın egemen olduğu bir dünyada yaşamaktadır, yapmacıktır her şey, gösteriştendir ibarettir.⁶³ Şiirlerin bütünü incelendiğinde aşk kavramının yüceltildiği ve her ne şartta olursa olsun aşktan vazgeçilmemesi şeklinde olduğu görülür.

Sabahattin Ali'nin şiirleri *Dağlar ve Rüzgar*, *Kurbağanın Serenadı* ve *Öteki Şiirler* başlığı altında toplanır, şiirlerin ana teması dikkate alındığında aşk ve hüznün temalarının oldukça ön planda olduğu göze çarpar. Hayatın her alanında yaşadığı olumsuzluklar, aşkı karşılıksız yaşaması aşkın platonik hali, sadece kendi halinde sürdürmesi bu bağlamda önemlidir.

Kurbağanın Serenadı, adlı şiir bölümünde aşk olgusuna ait pek çok kavrama yer verilir, dikkat çeken diğer önemli nokta da duyguların coşkunun bir şekilde anlatılmasında dağ kavramının kullanılmasıdır, şiirlerde geçen bu motif özgürlüğün duyguları açıkça ve çekinmeden ifade etmenin bir simgesi olarak düşünülebilir. *Dağlar* adlı şiirinde:

“Yârimi ellere verin;
Sevdamı yellere verin;
Yelleri bana gönderin:
Benim meskenim dağlardır.”⁶⁴

Sevda kavramından bahsederken yel kelimesi kullanarak bir nevi içinde barındırdığı duyguları sonsuza ulaştırma isteği, dağlar kavramını kullanarak da özgür olma isteği göze çarpar. Aşkın platonik hali özleyiş hali şiirlerinde önemli bir olgu olarak görülür, hasret özleyiş sevgilinin bir geleceğine inanma duygusu şiirlerinde yansır. *Servi* adlı şiirinde:

“Yârin de gezer dolaşır,
Bir gün buraya ulaşır;
Hasretler burda buluşur,

⁶³ Sabahattin Ali, *Bütün Şiirleri*, YKY, İstanbul, 2014, s.7-10.

⁶⁴ Sabahattin Ali, *Bütün Şiirleri*, YKY, İstanbul, 2014, s.31.

Rahat benim altımdadır.”⁶⁵

Reşit M(azhar) Ertüzün’e göre “Hapishane Şarkısı IV”ün tamamının Melahat Muhtar için yazıldığını ifade eder.⁶⁶ Şiirde sevgiliye olan özlemi adeta ona olan hasretinin son bulma isteği ve karanlıktan aydınlığa varma isteği göze çarpar:

“Ey yâr, bu acı demlerde
Sen koru benim aklımı...
Karardım kaldım damlarda,
Aydınlat benim yolumu...
Nefesin esen rüzgârda,
Saçların savrulan karda,
Yerde, gökte, bulutlarda,
Aramı nazlı gülümü...
Karanlık göklerde aysın,
Kurak ovalarda çaysın,
Bir tek inandığım şeysin,
Uzattım sana elimi...
Düşmanlar gülüp sevin.
Dostlar arkasını dönsün...
Benim güvendiğim sensin,
Kırmazsın benim gönlümü...
Bir gün şu damlardan çıksam,
Gelip önüne diz çöksem...
Ağlayıp içimi döksem...
Anlatsam sana halimi...”⁶⁷

Bu şiirlerin Sabahattin Ali’nin Melahat Muhtar’a karşı ilgi duyduğu söylenen tarihten kısa süre sonra yazılması, şiirde kendisine karşı duyguların/aşkın ifade edildiği kişinin Melahat Muhtar olma olasılığını kuvvetlendirir. Şair hapishanede yalnız kaldığında bu duyguları daha yoğun yaşamış olması çok olağandır. Şiirin mısraları da

⁶⁵ Sabahattin Ali, *Bütün Şiirleri*, YKY, İstanbul, 2014, s.32

⁶⁶ Mehmet Güneş, *Sabahattin Ali’nin Eserlerinin Kaynakları (Roman, Hikâye ve Şiirlerinde Biyografik Unsurlar)*, Hece Yayınları, İstanbul, 2017, s.46

⁶⁷ Sabahattin Ali, *Bütün Şiirleri*, YKY, İstanbul, 2014, s.39.

göstermektedir ki şairi hayata bağlayan, iyimser kılan Melahat Muhtar’a olan aşkıdır. Reşit M(azhar) Ertüzün’ün ifadesine göre, Sabahattin Ali’nin öğretmen ve mahkûm olarak kaldığı Konya’da kendi ifadesiyle “on beş yaşındaki masum sevgilisi” nin Melahat Muhtar olduğunu bütün yakınlarının bildiğini tahmin etmektedir.⁶⁸ Sabahattin Ali, sevdiği aşk duyduğu kadınla öyle hem hal olmuştur ki esen rüzgâr sevgilinin nefesidir, sevdiği kadını yerde gökte maddi manevi her şeyde arar, bulma hasret giderme çabası içindedir. Şair, etrafındaki insanlardan farklı bir konumda tuttuğu sevdiğine son derece güvenir, onun için önemli olan gönlünü kırmayacak olan sevdiği kadındır. Şairin, “Gurbet Hapishanesi” adlı şiirinde her ne kadar zor durumda olsa da umutlu ve iyimser olma yolunda çaba harcadığı açıkça görülür: “Geniş göklere bakın/ Çıkacağın günler yakın/ Yâr beni unutma sakın/Gurbet hapishanesinde.”⁶⁹ Satırlara dikkat edildiğinde sevgiliye duyduğu aşk, “geniş gökyüzü” kavramı kullanarak aşkın sonsuzluk makamı bir nevi vurgulanır, unutulmama isteğini açıkça belirtir.

Gözlem gücü son derece etkin olan Sabahattin Ali, bir başka şiirinde doğanın adeta canlandığı yeniden hayat bulduğu bahar mevsimi ile aşk arasında bağlantı kurar. Mayıs⁷⁰ adlı şiirinde bu durum açıkça görülür:

“Mayıs, ayların gülüdür

Taze bir çiçek dalıdır,

İçerim ateş doludur;

Mayıs’ta gönlüm delidir.

...

Göklere karşı yatılır

Dertlerimiz unutulur;

Eski sevgiler atılır;

Mayıs’ta gönlüm delidir.

Uzakta kuşlar seslenir;

Gönlüm genişler,beslenir;

Yaşamağa heveslenir,

Mayıs’ta gönlüm delidir.

⁶⁸ Mehmet Güneş, *Sabahattin Ali’nin Eserlerinin Kaynakları (Roman, Hikâye ve Şiirlerinde Biyografik Unsurlar)*, Hece Yayınları, İstanbul,2017, s.47.

⁶⁹ Sabahattin Ali, *Bütün Şiirleri*, YKY, İstanbul, 2014, s.41

⁷⁰ Sabahattin Ali, *Bütün Şiirleri*, YKY, İstanbul, 2014, s.43

Yumuşak rüzgârlar eser;
Çimenlerde yârim gezer;
Yanılır,bana gülümser;
Mayıs'ta gönlüm delidir.”

Şiirde dikkat çeken en önemli nokta ilkbaharın gelmesiyle şairin duygularında, kalbinde birtakım hareketlenmelerin, mutluluğun ve yeniden hayata tutunmanın temel noktaları görülür, bu ise şairi hayata daha da sıkı bağlar, yeşillikler içinde gezen sevgili şairin gönlüne düşen bir yağmur damlası içinde filizlenmeyi bekleyen sevda tohumuna vesile olur. Baharın gelmesiyle her türlü derdin kederin unutulacağı yönünde çıkarımlarda bulunur. *Yetmez Mi?*⁷¹ Şiirinde şairin aşka olan bakış açısını, aşkın acı ile hem hal olma hali, içinde bulunduğu durum sebebi ile acı ile gönle seslenişi görülür:

“Aşk seni harab etmez mi?
Takatını tüketmez mi?
Sendeki ateş bitmez mi?
Yetmez mi gönül,yetmez mi?

Aşkına yoktur endaze,
Aklını aldı o taze,
Âleme oldun kepâze,
Yetmez mi gönül,yetmez mi?

Yâr yoluna bıraktığın,
Uykusuz bıraktığın,
Aşk yüzünden çektiğin,
Yetmez mi gönül,yetmez mi?

Hangi derdimi sayayım?
Aşka nasıl dayanayım?
Yandım,daha mı yanayım?
Yetmez mi gönül,yetmez mi?

⁷¹ Sabahattin Ali, *Bütün Şiirleri*, YKY, İstanbul, 2014, s.45.

Göğsümde tikanır sesim,
Yok yaşamağa hevesim;
Ben bir dermansız bîkesim,
Yetmez mi gönül,yetmez mi?”

Aşkın acısının insanı tüketmesi, harap etmesi şiirin ilk dizelerinde belirtilir, aşkın hüznü hali gönülde her daim devam ettikçe aşkın yüceliği de bu noktada artar, ikinci dördlük itibariyle şair, kalbe aşkın düşmesiyle mantık noktasının devre dışı kalacağını bir nevi vurgular, mantık devre dışı kalacağı için şairin aşk uğruna yaptıkları etrafa tuhaf gelir. Sevdiği kadının yolunu bekleyen şair bu sebeple geceyi kendisine bir nevi dost edinir, uykusuzluğu bu sebeptir, aşk şairin kalbinde olduğu için her daim yanma içindedir, aşkın yakıcılığına şairin gönlü alışır, belirli bir noktada kendisinde dayanma gücünü bulamaz.

Sabahattin Ali’nin çerçeve hikâye tekniğiyle yazılan “Değirmen” romantik bir aşk hikâyesidir. Çerçeve hikâyenin anlatıcısının aşka bakışı hikâye içinde önemli bir yer tutar. Çerçeve anlatıcı, Atmaca adlı bir Çingene’nin aşk uğruna gösterdiği fedakârlıktan hareketle aşkın ne kadar yüce bir duygu olduğunu gösterir. Anlatıcı “Adaşım” şeklinde söz ettiği kişiye aşka ilişkin sorular yönelterek aşkın cesaret ve fedakârlık gerektirdiğini vurgular:

"Sen aşkın ne olduğunu bilir misin adaşım, sen hiç sevdin mi? (...) Çırçıplak soyunarak şehrin sokaklarında koşabiliyor musun?.. Bir bıçak alarak kolundaki ve bacağındaki adalelere saplamak ve böylece bir nehre atılarak yüzmek elinden geliyor mu? Bir şehrin adamlarını öldürmek cesareti sende var mı? Bir minareye çıkarak bütün dünyaya işittirecek kadar kuvvetle bağırabilir misin? Aşk sana bunları yaptırabilir mi? İşte o zaman sana seviyorsun derim..."⁷²

Anlatıcının bu sözlerinde, aşkı nasıl tanımladığı ve aşkı ne kadar yücelttiği görülür.Yazar aşkı maddi/bedensellikten tamamen uzaklaştırıp ona tamamen manevî/soyut bir anlam yüklememektedir. Yazar için önemli olan aşk uğruna yapılan/yapılacak fedakârlık, aşk yolunda çekilecek cefalar ve en önemlisi de kişinin benliğinden vazgeçmesi durumudur.

⁷² Sabahattin Ali, “Değirmen”, *Değirmen*, YKY, İstanbul ,2013 s. 13-14

Anlatıcı, aşkı yücelten kişilerle, tamamen cinsellik bağlamında yaklaşanları karşılaştırır:

“Siz sevemezsiniz adaşım, siz şehirde yaşayanlar ve köyde yaşayanlar; siz birisine itaat eden ve birisine emredenler; siz birisinden korkan ve birisini tehdit edenler... Siz sevemezsiniz. Sevmeyi yalnız biz biliriz...Bizler Batı rüzgârı kadar serbest dolaşan ve kalbimizden başka Allah tanımayan biz Çingeneler.”⁷³

Anlatıcı bu sözleriyle, konargöçer bir yaşama biçimini benimseyen Çingenelerin gözü kara olduklarından sadece âşıklarına teslim olduklarına, aşkı tek değer olarak tanıdıklarına dikkat çeker. Ona göre yerleşik hayat sürenler mekanikleşmiş, evlilikleri de duygusal bağdan uzaktır. Aşkı aşkın biçimde yaşamak ise mekanikliği kabul etmez, coşkun bir yaşayışı gerektirir. Yazar, bu satırlarda modernleşme ya da sanayileşme sonrası sıkı bir çalışma disiplini içinde yaşayan, maddi refahı her şeyden öncelikli tutan hayat tarzını eleştirir, ruhsuz bulur. Çünkü bu hayat tarzı aşkın ve coşkun biçimde yaşanmasına fırsat vermez. Bu hayat tarzında tekdüze/basmakalıp yaşam tarzı mevcuttur. Aşkın biçimde yaşayanlar ise bağlılıktan ziyade uç noktalarda olmayı, cesareti ve kuralsızlığı tercih ederler. "Bizler Batı rüzgârı kadar serbest dolaşan ve kalbimizden başka Allah tanımayan biz Çingeneler."⁷⁴ cümlesiyle aşkın kural tanımazlığı ifade edilmiştir.

“Kurtarılmayan Şaheser” hikâyesinde de halk hikâyelerin temel yapısında olduğu gibi âşık/genç şair artık bir mücadelenin içindedir. Sevgiliye ulaşması için onun kalbini kazanabilmek adına bir ay şehrin etrafındaki ormanları dolaşarak doğada huzur bulmaya çalışır. Doğayı dinler, sonraki ay geniş nehirlerin üzerinde kayıkla dolaşır; nehirdeki hareketlilik, tabiatın fısıldadığı türküyü dinler ve bir ay da geceleri şehrin içinde gezerek sokaklarda bir tek gölge halinde dolaşan sevdalıları görür. Üç ay sonra gümüş bir kalemle gümüş ciltli bir deftere geçirdiği şiirleri sevgilisine yollar. Genç şair, sevgilisine kavuşmak için gösterdiği mücadelenin ilk aşamasında tabiattan güç alır.

Şair, eserini sevgilisine yollar ve acı satırları taşıyan bir cevapla geri gelir. Genç kız, şairin şiirlerinin ihtiyar ve zengin çiftlik sahibinin kızını ağlatacak kadar güzel olduğunu fakat tüm bunların yeterli olmadığını belirtir. Sevgili, şairin şiirlerinde o derinliği yakalamamıştır.

⁷³ Sabahattin Ali, “Değirmen”, *Değirmen*, YKY, İstanbul, 2013 s. 14.

⁷⁴ Sabahattin Ali, “Değirmen”, *Değirmen*, YKY, İstanbul 2013, s. 14

"(...)Horatius senden kat kat tesirli ve tatlı değil miydi? Vergilius, ilahi Vergilius kadar temiz ve hayır isteyici olmak elinden gelmiyor mu?"⁷⁵

Şair bu sözleri neticesinde sevgili uğruna yapılacak mücadelenin daha da derinden olması gerektiğini anlar ve tükenmez hicrî kırıklara boğulur."(...) "Yazacağım sevgilim" dedi,"sana istediklerini yazacağım!..."⁷⁶

Bu satırlarla aşığın sevgili uğruna pes etmediğini ve daha da zorlu bir mücadelenin içine gireceğinin sinyallerini alırız.

Genç şair, geçirdiği üç aylık sürenin ardından altı ay memleketin bütün filozoflarıyla, şairleriyle görüşür. Bu süreçte üç aylık geçirdiği evreden daha da farklı durumlarla karşılaşır. Metafizik anlatıları dinler, ruhun ölmezliğinden ve değişmelerinden; fani olan eşyanın ebedi olan hayata karşı vaziyetlerini düşünür sorgular. Memleketin tüm ağlayanları ve gülenlerini görür dinler. Bir buçuk sene sonra altın bir kalemle altın ciltli deftere geçirdiği şiirleri sevgilisine yollar. Şair, sevgili karşısındaki ikinci sınavında da başarılı olamaz. Sevgilisi yazdığı şiirleri beğenir ama yeterli bulmaz. Onun şiirlerini Dünya edebiyatındaki büyük ustalarla karşılaştırır. Kabadayılık ve savaş destanlarını beğenir, ama bu yolda Homeros'un daha coşkun, Firdevsi'nin daha usta olduğunu belirtir. Şair, ikinci sınavında da başarılı olamayınca gözyaşı döker, çok üzülür. Dikkat edilmesi gereken bir nokta vardır ki, şair çok yönlü bir mücadele verir. Yaşadığı her zorluk şairi somuttan soyuta, bilinenden bilinmezliğin engine sürükler. Aslında şairin sevgilisine ulaşmak için verdiği mücadele bir bakıma kendi benliğine yani hakikate ulaşmak için verdiği mücadeledir.

Genç şair, sevgilisinin istediği şaheseri yazabilmek için "iki sene hiçbir insanın girmedği hudutsuz kum çöllerinde " dolaşır. Oralarda maddi elemelerin acılarını tadar. Şair, her şeyden ayrı ve uzak kalmak, sadece ve sadece kendini dinlemek benliğinin sessiz çığılığına varmak için bu yolu seçer. Şair tam iki sene dünyayı dolaşır ve gördüğü şeyler onu hayretten hayrete düşürür. Şair, hayata dair her şeyi bildiğine inanır, fakat hayat karşısında çok fazla deneyimsiz olduğunun farkında değildir. Şairin verdiği bu üçüncü mücadele esnasında yaşadıkları okuyucuya *Leyla ve Mecnun*⁷⁷ hikâyesini hatırlatır. "Kurtarılmayan Şaheser" hikâyesinde genç şairin manevi sarhoşlukla gezmesi, Mecnun'un Leyla'ya olan aşkından çöllere düşmesi, çölde hakikati arama çabasını hatırlatır.

⁷⁵Sabahattin Ali, "Kurtarılmayan Şaheser", *Değirmen*, YKY, İstanbul ,2013 s. 27.

⁷⁶Sabahattin Ali, "Kurtarılmayan Şaheser", *Değirmen*, YKY, İstanbul ,2013 s. 27.

⁷⁷İskender Pala, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Kapı Yayınları,2011, s.288-289.

Şair yaptığı manevi yolculuk sonrasında eserini tamamlar ve siyah bir kalemle siyah meşin ciltli bir deftere yazar. Burada dikkat edilmesi gereken diğer bir nokta şair yazdığı ilk eseri siyah meşin ciltli bir deftere yazar. İlerleyen süreçte geçirdiği evrelerden sonra gümüş ciltli deftere diğer aşamada altın ciltli deftere yazar. Son yaptığı manevi yolculuktan sonra siyah kalemle siyah meşin ciltli deftere yazması önemlidir. Hakikatin engin derinliğine erişmiş olan şair sadeliği seçer. Genç kız, şairin eserini okuduktan sonra hayrete düşer, sevinç çılgınlıkları atar.

"Genç şair, genç şair, ey benim sevgilim! Artık hiç... hiç kimse seni aşamayacak; sen peygamberleri gıptaya düşürecek şeyleri yarattın, sen insanları yaşamaya veya öldürmeye sürükleyebilecek şeyleri yazdın."⁷⁸

Genç kız, şairin yazdıklarının artık kendi için yeterli olduğunu söyler. Dünyaca ünlü aşk hikâyelerindeki sevgilerle karşılaştırır. Hiçbir kadının kendisi ile bir olmadığını düşünür. Ona göre onun yanında "Leylâ" minimini ve "Jülyet'in" pek zavallı olduğunu belirtir. Şair duydukları karşısında şaşkındır, sevgilisinin söylediklerini dahi işitmez. Duydukları karşısında mutlu olur. Sevgilisi uğruna verdiği mücadeleden sonra ortaya koyduğu bu eser genç kadın tarafından kıskanılacak bir materyale döner. Şair ikinci kırılma noktasını burada yaşar.

"Şu halde büsbütün senin olmam için bu engelin ortadan kalkması lazım.. Ve sen benim için yazdığın bu kitabı yine benim için yok etmekte eminim ki tereddüt etmeyeceksin, hatta bunu ben yapacağım."⁷⁹

Genç kızın kendi içinde yaşadığı bu çatışma hikâyedeki gerilim unsurunu oluşturur. Şair artık en zor sınavını bu esnada verecektir. Genç kız, şairin elindeki "şaheseri" alır ve alevlere atar. Şair artık son mücadelesini verir ve eseri kurtarma esnasında genç kadının boğazından yakalar ve o öfke ile hareketsiz kalıncaya kadar sıkarak. Eser ile birlikte iki genç sevdalı da yok olur.

Hikâyede aşkın ağır şartlar altında sınava tabii tutulması, sevdiği genç kadın için bütün zorluklara katlanması fedakârlık duygusunun ön planda olduğunu gösterirken kadının bu denli pervasız oluşu kendisinin bir nevi sonunu hazırlar, sevdiği adamın kendisine ulaşması için sınayan kadın başarıya ulaşan genci yine kendi kıskacılığına kurban eder.

Genç şairin nezdinde, insanın "aşk" için nelere göğüs gerdiğini ve neler başarabildiğini gösterirken kadının nezdinde de ihtirasın nasıl sonuçlar doğurabileceğini

⁷⁸Sabahattin Ali, "Kurtarılmayan Şaheser", *Değirmen*, YKY, İstanbul, 2013 s. 34-35.

⁷⁹Sabahattin Ali, "Kurtarılmayan Şaheser", *Değirmen*, YKY, İstanbul, 2013 s. 36.

ve asla kaybetmeyeceğini düşündüklerinin kendi ihtiraslarının sonucu yok olup gidebileceklerini örnekleyen bir eserdir. Eserin başkişisinin tutkusu hikâyeye içerisinde aşama kaydeder ve yön değiştirir. Hikâyenin başında şairin tutkusu genç kadının kalbine yerleşmekken eserin ilerleyen bölümlerinde kadının ihtirasları sonucu yıllarca mücadele vererek oluşturduğu şaheseri, şairin önceki tutkusunun yerini alır, bunu kabullenemeyen genç kadın kendisinin ve genç şairin yok olmasına sebep olur.⁸⁰ Hikâyenin geneline hâkim olan bu "tutku" hikâyenin bitişinde yangın yani "ateş" unsurunun kullanılmasıyla üst seviyeye ulaşır, şairin tutkusu bu şekilde hikâyeye imzasını atar.

Seven bir insanın bu denli pervasız oluşu ve erkeklerin sevdikleri kadınlar için her türlü fedakârlığa katlanmaları Sabahattin Ali'nin birçok hikâyesinde deendiği konulardır. Sevgililerin mutlu olamaması, aşkların sürekli hüsrarla bitmesi ve genellikle erkek kahramanların acı çekmesi; yazarın kendi hayatından izler taşıyan ve eserde sanatkâra ait şahsi miti yansıtan anekdotlar arasında sayılmalıdır. Zira Sabahattin Ali, çabucak âşık olan bir tiptir. Fakat teklifleri hep geri çevrilir ve kadınlar onu bir dost, bir arkadaş gibi severler, fazla ciddi bulmazlar. Filiz Ali ve Attila Özkırımlı'nın belirttiği gibi kız arkadaşlarından Ayşe'nin, Sabahattin Ali, Konya hapishanesindeyken cevaben yazdığı 4-5-1933 tarihli bir mektubunda "Dünya yüzüne çıkar çıkmaz aşk buhranlarına yakalanacak değil misin?" der.⁸¹

Çerçeve hikâye tekniği ile yazılan, hüznü bir aşk hikâyesi olan "Viyolonsel", Afrika'da bir kabile reisinin seyyahlara tahta bir kulübenin varlığından bahsediliyle başlar. Bu tahta kulübe seyyahlar tarafından oldukça merak edilir. Hikâyede kişilerin adları belirtilmez, hikâyede aşk yüceliği öne çıkarılır. Ramazan Korkmaz (1997:271), "Viyolonsel" in kurgusu ile *Pol ve Virjini* romanı arasında ilgi kurar:

"Her iki eserde de saadetini korumak ve daha geniş mekânlarda yaşamak için toplumdan kaçan âşıkların, medeniyetin henüz ulaşmadığı ilkel kabileler arasında buldukları mutlulukları anlatılır."⁸²

İç hikâyede "Akdeniz'in yalı şehirlerindeki genç" ve "şehir delikanlıların hayalini dolduran şehrin en güzel viyolonsel genç kızın aşkı anlatılır. Bu hikâyede de

⁸⁰ Mehmet Onur Hasdedeoğlu, *Toplumcu Gerçekçilik ve Sabahattin Ali'nin Hikâye Kişileri*, İstanbul Kültür Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2008, s.27.

⁸¹ Ramazan Korkmaz, "Sabahattin Ali İnsan ve Eser" Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Fakültesi, 1991, Elazığ, s.124.

⁸² Mine Şengül, "Sabahattin Ali'nin Roman ve Hikâyelerinde Kadın ve Kadın Eğitimi", Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 1991, s.129.

"Değirmen" hikâyesinde olduğu gibi aşkın müzikle birlikte ya da bir çalgı aleti aracılığı ile ifade edildiği görülür. Genç kız viyolonsel elinden bırakmadığı için sevgilisi bu durumu kıskanmaktadır. Sevgiliyi bir nesneden kıskanma durumu hikâyede şu şekilde ifade edilir:

"Ey sevgilim (...) ey narin vücudunun, ipek saçlarının, donuk pembe dudaklarının değil, bütün ihtiras ve iptilalarının da bana ait olmasını istediğim sevgilim artık viyolonsel bırak, yalnız beni dinle, yalnız benim kalbimin tellerinde nağmeler bulmaya çalış."83

Yazar, aşkı yücelten bir hikâye kişinin dilinden aşkı tanımlar. Aşkın ne kadar "hodbin" olduğunu belirtir. Genç kız sevgilisinin bu sözleri üzerine viyolonsel çalmaktan vazgeçerek -bazı halk hikâyelerinde de görüleceği üzere- sevgilinin mutluluğu için fedakârlık yapar:

"Mademki sen istemiyorsun sevgilim (...) ben artık viyolonsel çalmayacağım... Nağmelerimi yalnız senin sözlerinde arayacağım. Gözlerde sahibi için yaşadığı ormanı bırakan bir ceylanın garip mahzunluğu vardı. Sanat, ilahi sanat aşka yenilmişti "84

Bu sözlerle aşkın ne kadar kudretli olduğu, aşkın insanı yücelten bir duygu olduğu ifade edilir. Genç kız, sevgilisi uğruna yaptığı bu fedakârlık neticesinde ondan bir istekte bulunur. Genç kız ölümün sevdiği adamdan önce kendisine gelmesi durumunda ondan ölmeden önce başucunda kendisine viyolonsel dinletmesini ister; sevdiğinden de bunu yerine getirip getirmeyeceğine dair söz ister. Sevgilisi de verdiği sözü yerine getirip aşkına sadakatini ispatlar.

"Bir Delikanlının Hikâyesi"nde aşka ve kadına bakış işlenir. Hikâyede bir kadına âşık olan delikanlı, hiçbir kadından iltifat görmez, kadınların kendinden hoşlandığını ama kendisini sevmeyişi düşünür. Yazar burada hoşlanmak ve sevmek kavramlarının birbirinden ayrı duygular olduğunu vurgular. Bu bağlamda delikanlının, kadınlara ilişkin yaptığı çıkarımlar önemlidir:

"(...) Gayet iyi bilirim ki, en münevver ve zeki kadın bile, mesela bir 'Balzac romanlarının kıymeti' bahsini ancak yirmi dakika dinleyebilir. Hâlbuki ben, en güzel bir kadını bile bir 'Balzac romanlarının kıymeti' muhasebesine feda edebilirim. Ve bende, onların asıl bayıldıkları gurur ve teenniden, ağırlıktan eser yoktur."85

⁸³Sabahattin Ali, Viyolonsel, *Değirmen*, YKY, 2013, s.45.

⁸⁴Sabahattin Ali, Viyolonsel, *Değirmen*, YKY, 2013, s.45.

⁸⁵Sabahattin Ali, "Bir Delikanlının Hikâyesi", *Değirmen*, YKY, İstanbul, 2013, s.66.

Delikanlı, kadınlarla kitaplar arasında derin bir bağlantı kurar ve bu yönde analizde bulunur. Bu satırlardan sonra hikâyenin ilerleyen kısımlarında kadına olan ihtiyacından ve hayatı kadınsız düşünemeyeceğinden söz eder:

"Bütün bunlara rağmen kadın gene benim en zayıf tarafımdır. Fena bir zamanımda her haltı ettirebilir. Kadın benim etimin, kemiğimin, kanımın ve muhayyilemin müthiş bir ihtiyacıdır. Buna mağlup olmak bir hayvanlık, bunu inkâr etmek daha büyük bir hayvanlıktır."⁸⁶

Delikanlı kadına dair düşüncelerinden sonra iç hikâyede yaşadığı bir olayı anlatır. Bir gün haftalık bir mecmuadaki çorap reklamı gördükten sonra kadın düşüncelerine yeniden dalar ve caddeye çıkıp hızlı hızlı yürümeye başlar. Yolda bir kadınla çarpışır ve çarpıştığı bu kadınla evine gitmeye karar verir, eve girdiklerinde genç kadına karşı sergilediği samimi tavır kadını korkutur nihayetinde kadın ağlamaya başlar. Hikâyenin başında delikanlının kadınlara karşı genel düşüncesi yansıtılırken bu kısımdan itibaren "hayat kadınları" na karşı düşüncesi işlenir:

"Bu da ne? Yeni moda mı bunlar? Bana bak sahiden anlamıyorum ne demek istiyorsun? Sen buraya neden geldin kızım? Başka şey mi bekliyordun? Yoksa birdenbire başlayışım namusuna mı dokundu? (...) Sen kârın yolunu tutmuşsun be kızım! Fakat bu iyi usul... Sizin gibi kadınların namuslu rolüne çıkması, bu gayet iyi usul..⁸⁷

Delikanlı, hayat kadınlarına karşı genel görüşünü bu şekilde ifade eder. Genç kadının gözyaşlarını samimi bulmaz onu aşağılayıcı söylemlere devam eder, ardı arkası kesilmeyen bu söylemlere genç kız cevap vermez adeta anlatmak istediklerini gözyaşları yüzüne yansıtır. Yazarın bu hikâyede düşmüş kadınlara acıdığını hissettirir.

Sabahattin Ali, hikâyelerinde aşk ya da kadın konusunu işlerken, kadınlara olumsuz bir işlev yüklemeyi, bu kadınlara başkalarının yuvalarını yıktırmamaya özen gösterir.⁸⁸ "Hanende Melek" hikâyesinde evli ve üç çocuk babası olan davavekili Hüseyin Avni, kasabaya gelen şarkıcı kadınlardan Hanende Melek'e âşık olur. Hüseyin Avni'nin gazinoya gelmesi ile Melek tedirginlik yaşar. Her akşam gazinoya gelen, gözlerini iştahla sahneye diken bu adamdan adeta tiksindir:

"Meleğe asıl korkunç gelen onun yapışkan bir ifade taşıyan hareketleri ve siyah gözlüklerinin arkasında kirli bir paçavra gibi sallanan bakışlarıydı."⁸⁹

⁸⁶Sabahattin Ali, "Bir Delikanlının Hikâyesi", *Değirmen*, YKY, İstanbul, 2013, s.66.

⁸⁷Sabahattin Ali, "Bir Delikanlının Hikâyesi", *Değirmen*, YKY, İstanbul, 2013, s.69.

⁸⁸Asım Bezirci, *Sabahattin Ali-yaşamı, kişiliği, sanatı, eserleri-* Evrensel Basım Yayın, 2007 s.88.

⁸⁹Sabahattin Ali, "Hanende Melek", *Yeni Dünya*, YKY, İstanbul, 2015, s.17.

Hüseyin Avni, önceden Hukuk Mahkemesi azasındandır, sarhoşluğu yüzünden işten çıkarılmıştır, çok az bir maaşla eşini ve üç çocuğunu geçindirmektedir. Evli ve çocuklu olmasına rağmen eşine aşk ile bağlı değildir, bununla da yetinmeyip kasabada yazıhanesine uğrayan altmışlık kadınlara da sarkıntılık etmektedir. Melek kasabaya geleli iki ay olmuştur, Hüseyin Avni her gece gazinoya gelmektedir. Aç, parasız olmasına rağmen eşinin bileziklerini, küpelerini zorla alıp Melek'e hediye eder, ona olan aşkını bu şekilde gösterip Melek'i etkileyeceğini düşünür. Hanende Melek'in söylediği şarkılar ise aşkı, aşkın ıstıraplı halini anlatan dizelerdir:

"Gece kapladı her yeri
Keder sardı dereleri,
Esmerim vay vay.
Düşman değil, sevda açtı,
Sinemdeki yareleri." ⁹⁰

Hanende Melek kendisine verilen hediyeleri kabul etmez, hatta onlardan tiksindir. Hüseyin Avni'nin sekiz on yaşlarındaki kızının kahveye gelip babasını çağırmasıyla aile trajedisini öne çıkarılır:

"Babacığım hadi gidelim. Annem söz verdi, içtin diye kavga etmeyecek... Bir şey getirmedi diye kavga etmeyecek.. (...)İki gündür eve uğramıyor, hepimiz açız. O gelmeyince annem büsbütün sinirlenip bizi dövüyor." ⁹¹

Yaşanan bu olaylar Hüseyin Avni ile ailesi arasında duygusal bir bağın olmadığını gösterir. Onun Melek'e ilgisi de aşktan çok cinsel arzulara dayanır. Hüseyin Avni, bir gece kendinden geçer ve sahnede şarkı söylemekte olan Melek'e "aşkını" haykırmak isteyince, gazino görevlileri tarafından dışarı çıkarılır. Sonra da sızıp kalır. Gazinodan çıkan Melek, Hüseyin Avni'nin içler acısı halini görür ona acır, arabaya alarak onu eve götürür. Karısının hasta, perişan, yoksul halini gören Melek, hediyelerin asıl sahibine hediyeleri verir. Kapının kenarına dayanmış küçük kızı gören Melek, o gün kazandığı tüm parayı da kızın avucuna sıkıştırır.

"Hanende Melek"te dikkat edilmesi gereken diğer bir nokta ise isim sembolizasyonudur. Hikâye kişinin adının Melek olması dikkate değerdir. Zira Melek, melek gibi bir genç kız olup vicdanı ile hareket eden, acıma duygusunu kaybetmemiş, maneviyatı maddiyattan öncelikli tutan bir yapıya sahiptir. Hüseyin Avni'nin tutkunluğu sevda ya da aşktan ziyade tensel münasebete dayanır. Kirli ve onursuz bir yapıya

⁹⁰Sabahattin Ali, "Hanende Melek", *Yeni Dünya*, YKY, İstanbul ,2015, s.19.

⁹¹Sabahattin Ali, "Hanende Melek", *Yeni Dünya*, YKY, İstanbul ,2015, s.22.

sahiptir, bu yanıyla öbür hikâyelerdeki aşka gönül veren erkeklerden ayrılır. Yazar Hüseyin Avni'nin şahsında kadına ticari bir meta ya da tensel arzuları giderme aracı olarak bakan erkekleri eleştirir.⁹²

"Bir Şaka" hikâyesinde eşini kıskandığı bacanağını vurduğu için hapse düşen Cavit Bey, bu eyleminden dolayı eşi ve oğlu tarafından dahi aranıp sorulmasa da o, "bizimki" olarak söz ettiği eşini her zaman yâd eder. Bu tavrı onun eşine/aşkına sadakatini gösterir.

Sabahattin Ali'nin diğer hikâyelerinde de düşkün kadınları olumsuzlamadığı görülür. Bu kadınların içinde bulundukları kötü şartlara rağmen aşktan ziyade tensel münasebet yaşamak isteyen kötü niyetle erkeklere karşılık vermedikleri görülür. Sabahattin Ali, Ayşe Sıtkı'ya 6 Temmuz 1933'te yazdığı bir mektupta bu şarkıcıdan bahseder:

"Bu yazının sonunda muallim olarak Yozgat'a gittim. Oradaki hayatım ömrümün en can sıkıcı bir devridir. Anadolu'daki küçük şehir hayatına alışamadığım için orada boğulur gibi oldum. Eğlence namına bir kahvede icrai ahenk eden kötü bir saz heyeti vardı, bu heyetin hanendesi Melek isminde bir genç kızdı. Şehirdeki bütün zabıtlar, mütekait memurlar ve kasaplar bu kıza âşıktılar ve kızcağız bunların ısrar ile gecede belki on defa kırıtarak: Bahçede haşlama/Haşlamayı taşlama şarkısını söylerdi.⁹³

"Hanende Melek" Sabahattin Ali'nin hikâye kişilerinin gerçek, tasvirlerinin canlı olduğu ve biyografik yansımalarının olduğu bir hikâye olup Sabahattin Ali'nin aşka ve kadına bakışını realist çizgide gösterir.

"Çilli" hikâyesi Sabahattin Ali'nin Aydın'da öğretmenliği sırasında tanıdığı ve sonradan İzmir'deki bir barda karşılaştığı kız öğrencisinin yaşamı ile ilgilidir. Hikâyenin başkışisi Nigar'ın yaşadıkları ve hikâyede verilmek istenen temel düşüneler aşk olgusu ekseninde değerlendirilebilir. Anlatıcı; İzmir'deki barda bulunan kadın ve erkeklerin ilişkilerinin tamamen tensel hazlara dayalı olduğunu şu şekilde ifade eder:

"Daha ortalama bir masada dört beş Marmarisli gemici, süngercilikten kazandıkları para ile aldıkları motörün son seferinde ellerine geçeni, biri Rum, biri Türk iki şişman kadına üst üste bool ısmarlayarak tüketmeye uğraşıyorlardı. Yukarı kat localarından birinde kır saçlı eski bir hovarda, bar sahibi ile ahablığına dayanarak üç kadını birden etrafına oturtmuş, az masrafla son çağlarının esaslı bir zevk gecesini yaratmaya uğraşıyordu. (...) erkekler sarılıp ortada dönecekleri

⁹² Asım Bezirci, *Sabahattin Ali-yaşamı, kişiliği, sanatı, eserleri-* Evrensel Basım Yayın, 2007, s.89.

⁹³ Ayşe Sıtkı- Doğan Akın, *Sabahattin Ali'nin Özel Mektupları*, Bilgi Yayınevi, İstanbul, 1991, s.92-93.

kadınların yüzlerine bakmıyorlar, sadece ellerinin dokunacağı bir çıplak et ve burunlarını dolduracak keskin bir kadın kokusu arıyorlardı."⁹⁴

Anlatıcı, öğretmenlik yaptığı sırada tanıdığı bu kızı hemen hatırlar. Onun durumundan hareketle güzelliğin, zarafetin ve saflığın simgesi olan genç kızların nasıl ticari nesneye ya da cinsel tatmin aracına dönüştürüldüğüne dikkat çeker.

"Yeni Dünya" hikâyesinde kadının duyguları göz ardı edilip onlara ticari/eğlendirici işlev yüklendiği görülür. Yeni Dünya olarak tanınan kadın şenliklerde, düğünlerde, derneklerde şarkı söyleyip, insanları eğlendirerek rakı dağıtır. Zamanla yıprandığı için sağlık durumu günden güne kötüye gidip, güzelliği kaybolunca erkekler tarafından alay konusu olur.

"Arap Hayri" hikâyesinde de Beyşehir'deki çoğu insanın tanıdığı Boyacı Hayri, kasabaya gelen tuluat kumpanyalarında görev alır; kasabaya gelen son kumpanyada kendisini derinden etkileyen kadın olan Adalet'le tanışır. Arap Hayri, Adalet Hanım'a olan duygularını gizlese de Adalet Hanım onun ilgisinin farkındadır. Hayri, oyundan başka zamanlarda Adalet'in yanından ayrılmaz, göl kıyısına gezmeye giderken, kahvede otururken hep hazır bulunur, Adalet'in isteğini her daim yerine getirmek için canı gönülünden bekler. Sahir Süha, Hayri'nin Adalet'e karşı beslediği duygulardan habersiz Hayri'nin varlığından, yardımlarından memnun olur, Hayri ise aşkını gizliden gizliye beslemektedir. Adalet, bu aşkın farkına varmış görünse de Hayri'ye karşı adeta acımaya benzer hisler barındırır.

Kumpanyanın son gecesinde kasabanın ileri gelen memurlarından birkaçı ay ışığı sefası düzenlemeye karar verir, Adalet'in göğsü bağı açık bir şekilde masalardan masalara misafir olduğunu gören Hayri, bu duruma daha fazla tahammül edemez, sızıp kalan Adalet'i kucaklar. Adalet, evli olmasına rağmen eşi tarafından sahiplenilmeyen, aşkla bağlı olunmayan bir kadını temsil eder, aynı şekilde Adalet, eşine derin bir sevgi ile bağlı değildir, oturak âleminde bulunan erkeklerin kadınlara madde olarak baktıklarının eleştirisi de bu bağlamda yapılır. Arap Hayri, Adalet'e derin bir sevgi ile bağlıdır, Adalet'in eşinden daha fazla sahiplenme duygusu içerisindedir. Hayri, aşkını derinden derine, saf, temiz bir şekilde gizliden gizliye büyüterek sürdürür, bu durum ise aşkın yüceltildiğinin, aşka saygı duyulduğunun göstergesidir. Hayri etrafındaki erkeklerin aksine oyunsuz, samimi ve kalpten bir şekilde kadına yaklaşır, aşka ve âşık olduğu kadına karşı takındığı tavır sessiz ve sınırsızdır.

⁹⁴Sabahattin Ali, "Çilli", *Sırça Köşk*, YKY, İstanbul, 2015, s.64-65.

"Bir Skandal", yazarın Konya'daki öğretmenliği sırasında kaleme alınmış bu hikâye ilk önce "Bir Kadının Dalaveresi" başlığıyla tefrika edilir. Hikâyenin başkışisi öğretmen Nurullah, Anadolu'ya öğretmen olarak atanır. Nurullah, kendisi çok sevmesine karşın ona âşık olmayı düşünmeyen sevgilisini İstanbul'da bırakmıştır. Nurullah aşkını betimlerken İstanbul'daki sevgilisine duyduğu aşkı “yakıcı, kavurucu, kendisini deliye çeviren, geceleri sabahlara kadar sokaklarda dolaştıran bir aşk” olarak niteler. Aşk ile adeta tehlikeli bir oyun oynamak istediğini söyler. Nurullah, aşkın kendisine âşık olup kendisini saran, serseriye çeviren, aklını başından alan yüceliğe âşıktır.

"Hiç düşünmeden yaşıyor her şeyi kaprislerime bırakıyor ve bol bol âşık oluyordum; hem de deli gibi âşık... En ilerlemiş vaziyetlerde bile derhal toparlanacağımdan emindim ve kalbim aklımın itaatli bir uşağı idi."⁹⁵

Nurullah, kasabaya geldikten sonra kasabalılar tarafından düzenlenen toplantılarda da aşka, erkeklerin kadınlara bakışına dair birtakım eleştirilerde bulunur. Erkeklerin mühendis, doktor, avukat, öğretmen olmalarını bir fikir ihtiyacı olarak değil de güzel bir kadına sahip olmak için aracı olarak kullanmalarını eleştirir. Kasaba halkı ile birtakım fikir çatışmaları içinde bulunur, halk tarafından muhalif gözüyle nitelendirilir, bu münakaşaların arasında sadece ve sadece bir genç kız dikkatini çeker.

Bir gün şehrin gezinti yerinde bir tepede otururken Nurullah, toplantı esnasında genç kızı görür, kızın bakışları Nurullah'ı son derece heyecanlandırır. Nurullah, bu esnada kendisini sorgulamaya gider, heyecanlanmasının gerekçesini genç kıza âşık olmakla ilişkilendirir. Nurullah, bu noktada geçmişinde yaşadığı ilişkilerle, gördüğü bu genç kızı karşılaştırma yoluna gider, genç kızın insana garip bir çekingenlik veren yüzünün olduğunu güzel kadınlara karşı duyduğu hissiyatın bu genç kız için geçerli olmadığını vurgular; çünkü güzel bir kadını görünce ilk olarak o kadına sarılmak, öpmek arzusu duyduğunu belirten Nurullah, bu duyguların hiçbirini nu genç kıza karşı duymadığını belirtir.

Âşık olduğu zaman duyduğu yakıcı, kavurucu, ıstıraplı hal bu genç kızı düşününce, onunla sohbet etme ihtimalini düşündükçe bu kavuruculuk durumu yerini sessizliğe bırakır, bu tezat durum ise Nurullah'ı daha da şaşırtır. Bir gün Nurullah, genç kızla yakından tanışma fırsatı bulur, ismi Beria olan genç kız okulunu geçen sene bitirmiş, arada sırada sinemaya gitmeyi seven, roman okumayı seven bir genç kızdır,

⁹⁵Sabahattin Ali, “Bir Skandal”, *Kağıt, Ses, Esirler*, YKY, İstanbul, 2015, s.78.

Beria'nın bu saf, katıksız hali Nurullah'ı daha da heyecanlandırır, etrafındaki insanların karanlığı içinde Beria'ı karanlığı aydınlatan bir güneş olarak görür. Nurullah, en zeki ve güzel kızları dinlerken bile sıkıldığını fakat Beria'yı dinlediğini, ciddi ciddi konuşan kadınlara için için güldüğünü onları baştan çıkarmak için planlar yaptığını fakat Beria'yı bütün samimiyetiyle dinlediğini söyler. Nurullah, hayatının dönüm noktasında olduğunu ve bu genç kızla evlenmeye karar verdiğini söyler.

Nurullah, geldiği bu taşra kentinde öğretmenler birliğinin ara sıra verdiği eğlencelere katılır, perşembe akşamı yapılan bu toplantıda Nurullah, genç bir resim öğretmeni ile tanışır, bu kadın diğer meslektaşlarına benzemeyen, cana yakın, güzel olmamasına rağmen hoş giden bir yüzü, mat ve güzel bir teni olan bir kadındır. Nurullah, bu noktada aslında bir sınanma içerisinde, hayatının şeklini değiştirmek üzere olduğu zamanda bu kadının ortaya çıkması hikâyedeki çatışma unsurunu oluşturur. Bu kadına karşı olan düşünceleri, İstanbul'da bıraktığı sevgilisi Selmin'e ve diğer sevgililerine benzeyen düşüncelerle aynıdır, Beria'ya duyduğu aşk bu noktada galip gelir. Bu toplantıda kurduğu bu arkadaşlık sonradan pek hayırlı bir sonuç meydana getirmez. Bir gün yolda giderken öğretmenler birliğinin düzenlediği toplantıda tanıştığı Şükûfe, bir daha kendisi ile görüşmemesi gerektiğini, bu durumun çevredekiler tarafından yanlış anlaşıldığını belirtir. Bu durum karşısında şaşkına dönen Nurullah ne olduğuna anlam veremez, aklına Beria gelir, kalbi sızlamaya başlar. Şükûfe ile konuşan Nurullah duydukları karşısında şaşkına döner, çünkü bu genç kadın etrafındaki insanların kendisi hakkında dedikodu çıkardığını söyler. Nurullah, bu durum karşısında sessiz kalmaz, kendisini savunmaya geçer, 'en aşağılık bir külhanbeyi bile mahalle de yaptıklarını söylemeyecek kadar asalete maliktir ve kadını düşünür' diye söyler bu ifadeler sevdiği kadına sahip çıkmanın ne denli önemli bir kavram olduğunu vurgulamak için son derece önemlidir. Şükûfe'nin aslı olmayan söylemleri yaygınlaştırması Şükûfe'nin yapısındaki kıskançlık duygusunu ortaya çıkarır, Şükûfe'nin karşısına onun tam zıddı özellikleri teşkil eden Beria çıkarılır. Bu olayların üzerinden bir ay kadar geçer, Nurullah, Beria'yı her gün görür, onun yüzünü görmek, gözlerinden, bakışlarından, her zaman kendisi ile olduğunu başkasıyla beraber olmasına imkân bulmadığını derinden derine hisseder. Nurullah, Beria'ya âşık olmadan onunla hayatını birleştirmeye karar verir, bu kararı verdikten sonra kendisine âşık olur, Beria'dan önceki aşk kavramını dalları budakları kıran, yakıp yıkan bir olgu olarak

nitelendirirken, Beria'dan sonraki aşk ise bir mevsim gibi sakin, ağır, belirsiz adımlarla gerçekleşen bir yapıdadır.

Nurullah'ın aşka dair düşünceleri ve bu düşüncelerin Beria sayesinde değiştiği vurgulanır. Nurullah, dünyada hiçbir aşkın ebedi olmadığına, uzun ömürlü olmadığına inanır, bunun aksini düşünenlerin kendisini kandırdığını söyler, dünyada en tahammül edilemeyecek şeyin artık aşk duygusunu hissetmediği birisiyle beraber yaşamak olduğunu belirtir, o halde aşk duygusu beslenen biriyle hayatı birleştirmenin düşüncesizlik olduğunu vurgular, bütün bu düşüncelerine rağmen Beria hayatını birleştirmek istediğini hiç bitmeyecek bir beraberlik istediğini, Beria'ya duyduğu aşkın diğer kadınlardan farklı olduğunu cinsi arzuların üstünde bir şey olduğunu açıklar. Beria'nın nazarında aşka dair bir başka düşüncesini tekrar belirtir, bu herkesinkine benzeyen aşk bir zaman sonra yok olunca bir boşluk değil, asıl âşıkları bağlayan ebedi anlaşmayı bırakacaktır, bu bağlamda Nurullah, Beria'ya duyduğu aşkın sonsuzluk ekseninde geliştiğini belirtir.

Nurullah, daha çocuk yaştaki Beria'nın duyguların oldukça masum, katıksız bir yapıda olduğunu belirtir, Nurullah özlediği ulaşmak istediği bütün özelliklerin Beria'da toplandığını söyler. Aradan bir süre geçtikten sonra Şükûfe'yi görmeye giden Nurullah bir kez daha beyninden vurulmuşa döner, Şükûfe aslı olmayan söylemleri tıpkı gerçekmiş gibi etrafta konuşmakta ve Nurullah'ın kendisine askıntı olduğunu iddia etmektedir. Bütün bu söylemler kasaba halkı tarafından duyulur, etraftaki herkes işin doğruluğunu sorgulamadan Nurullah hakkında peşin hüküm verilir, Nurullah işin doğrusunu bilmektedir kendisini insanlara ispatlama gereği duymasa da bu söylentilerin Beria 'yı üzeceği düşüncesiyle endişeye kapılır.

Bu edepsiz söylentiler Beria tarafından duyulur, Beria bunu Nurullah'ın yüzüne vurmaz mağrur ve asil duruşunu devam ettirir, buna rağmen hüznünü gizliden gizliye sürdürür. Nurullah bu söylentilerin Şükûfe tarafından çıkarıldığının farkındadır, Şükûfe, Nurullah'ın her daim peşinde olduğunu belirtir, aslında bu durum Beria'nın yerinde olmak istemesinin bir göstergesidir, iki gencin birbirine duyduğu sevgiyi, aşkı kamçılarlamak adına ortaya çıkan bir engel rolündedir.

Nurullah, olan biten bu söylentilere rağmen sükûnetini korur, makul şekilde hareket eder, ama öğretmenlerin toplandığı bir başka gece de olanlar olur, Nurullah artık dayanamaz, Şükûfe'den hesap sorar, bu toplantı da Şükûfe yapacağını yapar,

Nurullah'ın kendisini zorla dansa kaldırdığını, kolundan sürüklediğini iddia eder. Ertesi gün birçok söylentiler yayılır, Nurullah bu söylentilerden artık yorulur ve kadın mefhumunu sorgulamaya başlar.

"(...)Ne yapmıştım ben bu kadına? Ne istemişti benden? Ufak bir kaprisi için beni bu rezil etmekte tereddüt etmemişti. Ne kadar insanlıktan uzak mahluklardı bu kadınlar. Onları anlamaya asla imkan yoktu. Çünkü anlaşılacak tarafları yoktu. Onlar kendileri dene yaptıklarının farkında değillerdi ve sevkıtabiilerine tabi olarak akıllarına eseni yapıyorlardı."⁹⁶

Nurullah, kadınlar ve onların davranışları üzerine bu şekilde düşünceye sahip olsa da Beria'yı tüm kadınlardan ayrı bir yerde tutar, o özlediği vuslatına ermek istediği aşkla bağlı olduğu kadındır, Beria, Nurullah için hayatın bütün değerlerini bünyesinde toplamış hem anne hem baba hem kardeş ve eş olacak konumda idealize edilmiş bir kadındır.

"(...)Tabii bunlarında müstesnaları olacaktı: Mesela Beria...O başka bir mahluktur; o bu toprağın malı değildi; o başka âlemden tesadüfen buraya düşmüş gibiydi."⁹⁷

Nurullah, bu söylentilerin karşısında korkuya kapılmaz, kendinden emin bir tavır sergiler, onun tek endişesi Beria'nın kendisine inanmamasıdır, Beria'dan sadece ve sadece kendisine inanmasını, bağlı olmasını ister, Beria'nın inanmaması karşında tutunacak dalının olmayacağını belirtir. Nurullah, bu korkuları duymasına rağmen Beria ile gidip konuşmaya cesaret edemez, kalbinin derinliklerinde bir şey onu tutmaktadır, Beria kalbinde Nurullah'a karşı sevgi beslese de gözleri ona inanmadığının işaretini verir, Beria Nurullah'a değil etrafın çıkardığı dedikodulara inanır. Çevresel engeller Beria'nın Nurullah ile kavuşmasına engel olur, duygusal engellerden ziyade çevresel engeller iki gencin arasındaki aşka üstün gelir. Nurullah aynaya baktığı zaman oldukça değişmiş olduğunu gözlerinin içeriye kaçtığını, vücudunun sarardığını, sakallarının uzadığını belirtir, bu durum acı çeken âşık tipinin en belirgin özellikleridir. Tıpkı "Hasanboğuldu" hikâyesindeki Emine gibi Beria'da çevrenin sözde gerçeklerine inanır, bu uğurda aşkını bir hiç uğruna feda eder.

"Köpek" hikâyesinde öğrenimini önce kolejde daha sonra da Amerika'da yapmış bir mühendis ile nişanlı arasındaki ilişki aşk unsuru açıdan değerlendirilebilir. Konya'ya kendisi gibi mühendis arkadaşını ziyarete giden hikâye kişisi genç nişanlısı ile birlikte gider, genç kızı yalnız göndermek istemeyen annesi de bu çiftle birlikte gelir. Her iki

⁹⁶Sabahattin Ali, "Bir Skandal", *Kağrı, Ses, Esirler*, YKY, İstanbul,2015, s.105.

⁹⁷Sabahattin Ali, "Bir Skandal", *Kağrı, Ses, Esirler*, YKY, İstanbul, 2015, s.105.

genç de birbirini sever. Otomobili durduran genç adam yolda bir çobanla karşılaşır, çoban ile genç çiftin söylemleri aşka farklı noktalardan baktıklarını göstermesi bakımından son derece önemlidir.

Genç adamla şımarık nişanlısının çobana "Senin yavuklun var mı?" diye sormaları, çobanın bu soru karşısında "yavuklu" söyleminin anlamını dahi bilmemesi aşka tam anlamıyla katıksız baktığını gösterir, buna rağmen genç adamın "zengince bir kız bul... Bir ağa kızı falan." demesi maddiyatı ön plana çıkardığını gösterir ki genç adamın nişanlısı da bir bankanın önemli isimlerinden birinin kızıdır, ayrıca genç kızın çobanla konuşurken nişanlısının omzuna asılıp konuşması çobanın katıksız saf haliyle bir tezat oluşturur.

"O Arkadaşım" mektup şeklinde tasarlanmış anlatıcının "insanlara pek benzemeyen ve insanlarla arası iyi olmayan" arkadaşının sevdiği kadına duyduğu platonik aşkı anlatan bir hikâyedir, duygularını mektup aracılığı ile anlatmayı tercih eden anlatıcının arkadaşı aşkı derin hislerle yaşamaktadır, anlatıcı da bu duygu yoğunluğunu mektupların müsveddesini okuyarak okuyucuya sunar, hikâyenin asıl bölümü yazarın arkadaşının mektuplarından oluşur.

Platonik âşık sevdiği kızın kendisine cevap vermeyeceğini bile bile mektup yazdığını belirtir, ona "yavrucuğum" diye hitap eder, bu hitap ediş şekli dahi aslında sevdiği kadını sahiplendiğini gösterir. Âşık, içinin sıkıldığı anlarda her daim sevdiği kadını arar, içini dökmek istediği noktada aklına gelen, hayatının ön safhalarında olan tek insandır, hayattaki gerçek sevginin ne olduğunu sevdiği kadından öğrendiğini belirten âşık duyduğu sevgiyi anlatırken kullandığı ifadeler ise aşkı doruklarda yaşadığını gösterir:

"Ben hayatta herkese karşı lakaydımdır... Bu bende sevmek hissinin mefkudiyetinden değil çok fazla oluşundandır. Ben sevdiklerimi köpek gibi severim yavrum... Zelilâne severim... Muhabbetimi kendilerine verdiğim kimseler onu yüzüme fırlatsalar bile severim..."⁹⁸

Sevdiği kadının kendinden önce hayatına giren kadınlardan son derece farklı olduğunu belirten âşık, bağlandığı kadını hayatında farklı bir noktaya taşır, kendisinden önce her daim sukut-ı hayale uğradığını söyler, âşık sevdiği kadına her şeyden evvel ortak bir şeyler paylaşacağı bir "kafa arkadaşı" olarak baktığını belirtir. Sevdiği kadına tutku ile bağlanan âşık, kendisini ve sevdiği kadını toplumdan tamamıyla soyutlar, bu soyutlama neticesinde kadına bağlanan adam kendince ortak bir payda oluşturur:

⁹⁸Sabahattin Ali, "O Arkadaşım", *Çakıcı'nın İlk Kurşunu*, YKY, İstanbul, 2015, s.18.k

"Ben sana diyorum ki: - Ne sen, ne ben diğerleri kadar düz düşünecek insanlar değiliz... Bunun, kendimize hâiz olmadığımız kıymetleri izâfe etmekte olabileceğini unutmayarak söylüyorum. Ne sen, ne ben herkes gibi olamayız..."⁹⁹

Platonik âşık, sevdiği kadınla yarım saat bile olsa konuşmak için türlü çılgınlıkları yapacağını söyler, birkaç arkadaşından sevdiği kızın Darülfünun'a devam ettiğini öğrenen âşık, okulun insanların yeteneklerini öldüren tek vasıta olduğunu söyler, bu noktada yine düşündüğü tek kişi sevdiği kadındır, âşık bağlandığını kadının tam anlamıyla "serseri" ruhlu olduğunu tek bir yere bağlı olamayacağını vurgular, burada dikkate değer nokta aşk kavramı ile sürerlilik kavramının uyuşmasıdır, neticede aşk denilen olgu bünyesinde sabitliği barındırmamakta ve tutkuyu her daim ön plana çıkarmaktadır. Âşık, sevdiği kadına hayata aynı pencereden bakmak için adeta yalvarır, bu onu hayata bağlayan, nefes almasına sebep teşkil edecek durumdur:

"Sana yalvarıyorum... Ve açıkça, terbiyesizce söylüyorum... Ben kafalarımızın birleşmesini istiyorum...Ötekini arzu etmek münasebetsizliktir. Çünkü ne sen bana sadık kalırsın, ne ben sana...(...) Ne olur mektubumu aldıktan sonra, bir kağıda hatta bir posta kartına okudum diye yaz ve imzanı atarak postaya ver. Sana daha uzun şeyler yazayım...Boğuluyorum.. Ah boğuluyorum. Allah aşkına bana yazmak imkânı ver. Güzel ve afacan gözlerinden öperim cicim..."¹⁰⁰

Âşığın tek istediği sevdiği kadından, yazdığı mektuplara bir kez olsun karşılık alabilmektedir, bu ne yazık ki gerçekleşmez ve yazarın arkadaşı akıl hastanesine kapatılır.

Kuyucaklı Yusuf romanında doğa önemli bir konumdadır, doğa roman kişilerinin aşkını, sevdasını, hayata dair amaçlarını, kişilerin psikolojilerini belirleyen ana unsurlardandır, Yusuf ve Muazzez aşkı çetin doğa şartlarına karşısında da sınanır, zira romanın sonunda karlı, soğuk bir kış günüdür, iki âşığın da içinde bulunduğu çıkmaz durumu daha etkileyici kılması bakımından son derece önemlidir. Romanın sonunda Yusuf'un Muazzez'e duyduğu aşkın yüceliği ve sonsuzluğu bir kez daha ortaya çıkar. Yusuf, "içindeki yıkıntılara, bütün kederlere rağmen başını yere eğmek istemez, matemini ortaya vurmadan tek başına yüklenir" Yusuf'un Muazzez'in ölümü karşısındaki tavrı dahi aşkı gibi onurlu, soylu ve yücedir, çocukluğundan beri yaşadığı korkunç olaylar ve karısının ölümü onu yıkmaz. Bu bağlamda Yusuf'un Muazzez'e karşı besleyip büyüttüğü sevgi Yusuf kişiliği ile doğru orantılıdır, her ne yaşarsa yaşasın aşkının sonsuzluğu, gücü gibi karakteri de aynı bu özelliklere sahiptir.

⁹⁹Sabahattin Ali, "O Arkadaşım", *Çakıcı'nın İlk Kurşunu*, YKY, İstanbul , 2015, s.19.

¹⁰⁰ Sabahattin Ali, "O Arkadaşım", *Çakıcı'nın İlk Kurşunu*, YKY, İstanbul, 2015, s.20.

Yusuf'un karakteri ile özdeşleşen bir başka özellik de olayları, durumları içinde yaşama, hislerini hemen ortaya koymama, içe kapanık olmaktan ziyade içten içe gizliden gizliye koruma halidir. Yusuf, Muazzez'e karşı duyduğu gizli aşk roman boyunca kendisini hissettirir, bu durum aşkın yüceliği noktasında da dikkate değer, zira aşkın gizli tutulması makbule geçen bir husustur. Atilla Birkiye'nin kaleme aldığı "Kuyucak'tan Yusuf ve Diğerleri"¹⁰¹ yazısında belirttiği gibi Muazzez ile Yusuf'un aşkı Yusuf'un eve geldiği an itibariyle başlar. "Neden sevmiştin Muazzez'i; bu sevgi, bu gizli aşk onun başına işler açacaktı, belalara sokacaktı onu. (Unutulmaması gereken şu, onun başına işler açan aşk doğrudan bir neden değildi. Dolaylı oldu. Asıl neden çevresinin kötülükleriydi.) Belki bu yüzden sevgisini bir süre sakladı. Oysa ilk açılan Muazzez olmuştu. Onlar, birbirlerini ilk gördükleri gün itibariyle sevmişlerdi. Tabii ki bu sevgi, o yaşlardaki çocuğa özgü yakınlaşma, abi/kardeş sevgisiydi. Bu durum zamanla birlikte kaçabilecek kadar onları (daha doğrusu Yusuf'u) yüreklendiren bir sevgiye, aşka dönüşüyordu. Yusuf, ilk etapta duygularını gizler, gururludur, Muazzez'i bir başka kişi ile evlendirme yoluna dahi girer, kalbine bir süre sonra söz geçiremez. Atilla Birkiye Yusuf'un böyle davranmasındaki haklı sebeplere bağlar. Birincisi Yusuf, Salâhattin Bey'i içine düştüğü zor durumdan kurtarmak ister, ikincisi Muazzez, Şakir gibi insani değerlere sahip olmayan biriyle evlenmeyeceğini bilmesi, üçüncüsü de kendisinin Muazzez'e iyi bir yaşam sağlayamayacağı düşüncesine sahip olmasıdır, Yusuf bu düşüncelere sahip olsa da Muazzez onu asla ve asla bırakmaz, duygularının peşinden gider aşkına sahip çıkar.

Yusuf, hayatının dönüm noktaları bağlamında değerlendirildiğinde Muazzez'den önce Muazzez'den sonra şeklinde olabilir, Muazzez Yusuf'un hayatına dâhil olmadan önce Yusuf sadece kendi geçiminden sorumlu olan, hayatta bir gayesi olmayan, Edremit'e okula gittiğinde bile sadece okuma yazma edimiyle yetinmeyi düşünen serbest, kaygısız bir insan rolündeyken hayatına aşkın dâhil olmasıyla Muazzez'den sonraki evreye geçer. Muazzez'in Yusuf'un kalbine düştüğü andan itibaren Yusuf'ta pek çok değişiklik gözlenir, hayatının daha anlamlı olduğu, yaşamın bir gayeye bağlandığı açıkça hissedilir, aşkın büyümesi Yusuf'un kişiliğine de sirayet eder, Muazzez ile evlendikten sonra hiç sevmediği kâtiplik işinden şikayetçi değildir, Atilla Birkiye'nin

¹⁰¹ Sabahattin Ali, Anılar, İncelemeler, Eleştiriler-Filiz Ali, Atilla Özkırımlı, Sevgül Sönmez, YKY, İstanbul, 2014 s.250-251

aynı yazısında belirttiği gibi "gerçek anlamda aşkı yaşamak için de insanlığı sevmek, hümanist olmak gerekir." Aşk ve hümanizm tam anlamıyla Yusuf'un benliğindedir.

Aşk, Sabahattin Ali'nin hayatı ve eserlerinin yorumunda anahtar bir kelimedir. Özellikle roman kahramanlarının hayatiyet kazanmasında ve yaşamasında; olayların yönlendirilmesinde ve aksiyonu sağlayan temel fikri güçlerin harekete geçirilmesinde, aşk unsurunu daima ön plana çıkar. *Kuyucaklı Yusuf*'ta Yusuf-Muazzez ilişkisinin aşka eksenine dönüşmesi; sessiz uzaktan ve içten bir gelişim evresine bağlı olarak verilir. Yusuf ile kardeş gibi bir arada büyüyen Muazzez, zamanla duyguların değiştiğini ve uzun bir süre bunu gizli tuttuğu görülür, olay örgüsü değiştikçe Muazzez'in etrafında dönmeye başlayan kirli oyunlar Yusuf'u daha da sessizliğe gömer, içindeki aşkı günden güne büyütür. Romanda hedef obje; Muazzez'dir, romandaki erkek kişilerin ulaşmak istediği Anadolu gibi temizliği temsil eden Muazzez'dir, aşkın ebediliğini temsil eden bir olgu olarak roman içindeki rolünü sürdürür. Burada, hedef obje durumundaki Muazzez'in aşkına yönelişin amaçları dikkate alındığında; Yusuf-Muazzez aşkının esprisi daha iyi anlaşılır.¹⁰²

Şakir'in Muazzez'in aşkına yönelişi; eski bir kinin intikamını almak içindir. Bu yönelişin temel esprisinde, ten zevklerini tatmin için Muazzez'in bedenine sahip olma, hâkim olma, onu sömürme ve aşağılama düşüncesi vardır. Şakir, hedefine ulaşmak için sevgisini, kişiliğini ve insanlığını kullanmak yerine; bütün parasını ve şımarıklığını kullanır.

Ali'nin Muazzez'in aşkına yönelişi, çocuksu bir sahip olma duygusu ve kendini ispatlama amacı taşımaktadır. Ali'nin Muazzez'e yakınlaşma aracını, saf-çocuksu kişiliği ve para unsurları oluşturmaktadır.

Yusuf'un Muazzez'in aşkına yönelişi; Bu yönelişin temel esprisi, yüceltme fikri ile motive edilmiş olmasında aranmalıdır. Çünkü Yusuf, Muazzez'i bir kadın olmaktan çok; sevgi ve saadet gibi kavramların temsilcisi olarak görmekte ve onu tehlikelerin boyutu ne olursa olsun korumaya çalışmaktadır. Yusuf'un hedef objeye yönelme aracı ise, sevgidir. Koruyucu, kuşatıcı ve yaratıcı bir sevgi... İlk iki kişinin aşkında yöneltici unsur olarak seçilen değerler; çıkar endişesi ve ten zevkleri gibi aşkı yaşatmaya, hatta tanımlamaya yetmeyecek ayırıcı nitelikteki unsurlardır. Oysa Yusuf'un

¹⁰² Ramazan Korkmaz, *Sabahattin Ali -İnsan ve Eser-*, Fırat Üniversitesi, Doktora Tezi, Elazığ, 1991, s.120.

hedefe varmak için kullandığı araç ve amaç arasında aşkı yaşatan, geliştiren bir uyum ve ahenk vardır.

Berna Moran'ın Yusuf'un içinde bulunduğu duruma bakış açısı, Muazzez ile olan gönül ilişkisine farklı bir açıdan yaklaşması dikkate değerdir. Bir köylü çocuğu olan Yusuf, içinde bulunduğu şehir toplumuna kendisini yabancı hisseder; yalnız ve mutsuzdur. İsteddiği tek şey Muazzez ile birleşmek olur. Elverişsiz koşullara ve bazı kişilere rağmen Muazzez ile evlenmeyi başarır, ama bu beraberlik uzun sürmez, dikkate değer önemli bir nokta Yusuf ile Muazzez'in aşklarının başlangıç, gelişim ve bitiş evresi doğa şartları ile doğru orantılıdır, bu aşk macerasının arka planında Yusuf'un kendini ait hissetmediği topraklar, elverişsiz bir ortam vardır, bu durum gösterir ki roman kişilerinin karakterlerinin, hayata bakış açılarının şekillenmesinde mekanın işlevi son derece önemlidir. Romanda Edremit'in iki yüzünün sergilenmesinden sonra Yusuf'un Şakir'e attığı yumruk ile Yusuf ile Muazzez arasındaki durumun düğümlenip çözülme ilkesine göre düzenlenir, bu durum ilk etapta romans kalıplarını tekrarlayan bir aşk öyküsünden başka bir şey değildir. Fakir delikanlının zengin, kötü adama karşı savaşımı ve canavarın mağarasından kızı kurtaran bir kahraman gibi Muazzez'i alıp kaçması, evlenmesi vb. bunlar hep, tutkulu bir sevdanın bilinen kalıplara uygun sürükleyici serüvenidir.¹⁰³

Romanın geneline bakıldığında doğal ve yapay olanın verdiği mücadele görülür, Yusuf bağlamında doğanın, kırların, dağların kısacası doğal olanın bir kurtuluş olarak görüldüğü kasabanın ise kaçılacak bir yer, huzursuzluğun mesken tuttuğu bir yer olarak betimlenir. Yusuf bir şeye canı sıkıldığı zaman kasabadan kaçır, doğanın onarıcı gücüne kendisini teslim eder bu aslında onun bir nevi kurtuluşudur, Yusuf bu kaçış eylemini gerçekleştirirken kendisi ile özdeşleştirdiği Muazzez'i ardında bırakmaz, onun da tıpkı doğa gibi saf olduğunu düşünür, Muazzez'i kaçırıp evlendiği yer yine kasabanın dışında gerçekleşir, Yusuf aşkın saflığı ile doğanın saflığını bütünleştiren bir yapıda hareket eder.

Sabahattin Ali'nin eserlerinde cinselliğe hemen hemen hiç yer vermemesi onu çağdaşı eleştirel gerçekçilerden ayıran bir özellik olarak belirir. Sabahattin Ali'nin romanlarında cinselliğe hemen hemen hiç yer vermemesi onun aşk anlayışıyla ilgilidir. Sabahattin Ali, aşkı yüce bir duygu olarak ele almış, idealize etmiş, en temiz sevgileri

¹⁰³ Sabahattin Ali, *Anılar, İncelemeler, Eleştiriler*, Filiz Ali, Atilla Özkırımlı, Sevgül Sönmez, YKY, İstanbul, 2014, s.265

işlemiştir. Mustafa Kutlu (t.y.: 97) onun eserlerinde sevginin, nefsin ve varlığın ötesinde, adeta kutsallaştırılmış olduğunu söyler.¹⁰⁴ Romanın geneline bakıldığında Ömer ile Macide ilişkisinin temelinde her ikisi de yalnız olan iki gencin aşk paydasında birleşmesi ile evlilikleri başlar. Her iki gencin de birbirlerine sevgi duymalarının temelinde tensel çıkarlar olmaz. Macide, nikah yapılmadan önce birlikte yaşamaya başlar, bu beraberliği meydana getiren en temel husus aşk olgusudur, diğer bir açıdan ise Macide'nin yalnızlık duygusu içinde olması, ailesi tarafından desteklenmemesi Macide'yi Ömer'e yaklaştıran en temel unsurlardan biridir.

“Macide, Ömer’le beraber yürüdükleri ilk akşamı hatırladı. O zaman genç adamı dinlerken vücudunu kaplayan, çenesini kilitleyen sıtmayı yine hissetmeye başlamıştı. Her taraf titriyor, damarları kızgın teller halinde etlerinin arasına yayılıyor ve delikanlıya karşı müthiş bir arzu duyuyordu. Her şeyi, dünyayı, insanları, kendini unutarak bir tek hisse, bu bir tek arzuya teslim olmak istiyordu.” (İŞ.s.113)

Romanda tensel isteklerden ziyade, birbirini seven iki gencin birbirlerine karşı duydukları hisler üzerine yoğunlaşır, iki gencin yan yana geldiklerinde hislerin yoğunluğu kendisini hissettirir, bu bağlamda tensellik taşıyan ifadeler daha azdır.

“Kirli halıya yalınayak basarak Macide’yi kucakladı ve yüzünü onun yüzünde dakikalarca tuttu. Biraz evvel güzelliğini tespit ettiği boynunu okşuyor ve parmaklarını ensesindeki kıvrık saçların arasına sokarak genç kızın başını kendisine doğru çekiyordu.” (İŞ.s.119)

Daha önce aç veya parasız kalıp kalmamayı pek fazla düşünmeyen Ömer hayatına Macide girdikten sonra, sorumluluklarının farkına varır ancak bunu layıkıyla yerine getiremez, çünkü Ömer’in en büyük zaafı iradesiz oluşudur. Nitekim Ömer’in sık sık sergilediği bu iradesizlik, sevdiği kadın olan Macide’yi kaybetmesine onu elleriyle en yakın arkadaşı Bedri’ye teslim etmesine sebep olur. Ömer uzun bir iç muhasebesi geçirdikten sonra yaptığı her hatadan içindeki şeytanı mesul tutmanın gerçeklerden kaçmak için bir yol olduğunu fark eder. *İçimizdeki Şeytan*’ın Macide ve Ömer’den sonra öne çıkan kişisi Bedri’dir. Romanda ilk kez Balıkesir’de ortaokulda müzik öğretmeni olarak karşımıza çıkar. Nazik, yumuşak huylu biridir. Bu özelliğini öğretmenken de korur. Yaramaz öğrencileri karşısında bile nazikliğini elden bırakmaz. Bedri, çoğu şımarık öğrencilerin iyilikle yola gelmeyeceğini anlayınca, işi olurlarına bırakır. Bu öğrencilerin arasında olan Macide’nin yeteneğinden okul müdürüne ve öğretmenlere

¹⁰⁴ Mine Şengül, *Sabahattin Ali’nin Roman ve Hikâyelerinde Kadın ve Kadın Eğitimi*, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, 2011, s.92.

heyecanla söz eder. Fakat onun bu içten ilgisi pek doğru anlaşılmaz. Öğretmenler onu dinlerken anlamlı gözlerle birbirlerine bakar ya da arkasından gülümserler. Bu anlamlı bakışlar çok geçmeden müdürün davranışında somut bir durum alır: Bir akşamüzeri Bedri öğretmenler odasında annesine yazdığı mektubu yolu postaneden geçen çocuklardan birine vermek ister. Çünkü kendisi okulda yatıp kalkmaktadır ve o akşam dışarı çıkmayı düşünmemektedir. Koridorda kimseyi bulamamıştır. Müzik odasında piyano çalışan Macide'yi görür. Postaya vermesi için mektubu ona uzatır. Macide de alır, çantasına koyar.

Ertesi gün, Macide'nin mektubu atamadığını öğrenir. Kötü niyetli olan okul müdürü, mektubu Bedri'nin öğrencisine yazdığı bir aşk mektubu olarak düşünmüş ve Macide'den almıştır. Mektubu açıp okuduğunda gerçeği görmüş ve başkasıyla yollamıştır. Ancak bundan sonra Bedri'nin ayrı ayrı ders verdiği öğrencilerin çalışmaya hep birlikte gitmesini istemiştir. İşin ilgi çekici yanı, bu olanların ister istemez onun dikkatini daha farklı biçimde Macide'ye yönlendirmesidir. Ancak aralarındaki öğrenci öğretmen ilişkisini bozmamak gerektiği düşüncesinde olduğu için, belki içten içe sevdiği genç kızdan uzak durur. İki yıl sonraki karşılaşmalarında ise Macide ona arkadaşı Ömer'in karısı olarak tanıtılır. İkisiyle de arkadaş olarak, sıkça görüşmeye başlar. Macide'yle Ömer'in sıkıntılarını hissettiği için, Ömer'e para da vermektedir. Bu yardımı hiçbir zaman göze batacak, karşısındakilere rahatsızlık verecek biçimde yapmaz. Ömer'de zaman zaman gördüğü dengesizlikleri de anlayışla karşılar. Bedri tutarlı ve yerinde davranışlarıyla, her konuda bilgisiyle, inancıyla, olayları doğru değerlendirmesiyle, geleceğe olan güveniyle romanda Sabahattin Ali'nin idealize ettiği bir karakterdir. ¹⁰⁵

Yazarın aşk kavramını birçok yönden ele alan *Kürk Mantolu Madonna* romanında Raif Havranlıdır, babası o bölgenin zenginlerindendir, Raif babasının isteği ile sabunculuğu öğrenmek adına Almanya'ya gider, Berlin'de bir süre pansiyona yerleşir, sabunculuğu öğrenmek için fabrikalara başvurur ancak düzenli olarak gitmez, aslında Raif tam anlamıyla bu mesleğe kendini ait hissetmez, roman okumaya, müzeleri sergileri dolaşmaya karar verir, resme olan özel ilgisi Raif'in hayatında adeta bir dönüm noktası oluşturur, bir gün bir sergide kürk mantolu Maria Puder imzalı bir kadın portresini görür, ona ilgi duyar, Raif günlerce bu resmin karşısında durur, çocukluktan

¹⁰⁵ Zeynep Eda Özkan, *Sabahattin Ali'nin Hikâye ve Romanlarında İnsan*, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2010, s.255-256.

bu yana içinde biriktirdikleri, arayışları, hayat felsefesinin somutlaştırılmış haliyle adeta karşı karşıya gelir.

Bir akşam Raif, resimdeki kadınla sokakta karşılaşır, tesadüf silsilesinin bir hayli yoğun olduğu bu bölümde Raif ne yapacağını şaşırır, Raif tıpkı halk hikâyelerinde olduğu gibi rüyasında sevgilisinin yüzü gösterilen âşık gibi yollara düşer, bu kadını aramaya başlar, Maria Atlantik adlı şarkılı bir meyhanede şarkı söyler, masadan masaya dolaşır, Raif'in yanına uğrar onu selamlar, Maria'nın şarkı söyleme işi bitince de birlikte çıkarlar. Her iki genci de ortak paydada buluşturan nokta yalnızlık duygusudur, Maria da tıpkı Raif gibi yalnızdır, Raif'in sessizliği, naifliği; Maria'nın cesur, dürüst söylemleri, erkeksi tavırları birbirlerini tamamlayan özellikler olarak görülür, iki gencin buluşmaları tensel hazlar üzerine kurulu değildir, ruhların birbirine olan özlemi roman boyunca hissedilir, bu bağlamda meyhanedeki erkeklerin tensel arzularına rağmen Raif, Maria'ya ruhunun derinliklerindeki gerçekliğe ulaşmanın arzusuyla yaklaşır.

Arkadaşlıkları ilerleyen iki genç bir yılbaşı gecesini birlikte geçirmeye karar verir, bu gecenin yılbaşı gecesi olması ise her şeye yeni bir başlangıcın istenmesi bağlamında değerlendirilebilir, bu geceyi beraber geçiren Maria ve Raif, sabah uyandıklarında adeta birbirine yabancı gibidir, Maria Raif'i sevmediğini onunla ortak bir hissiyata sahip olmadığını açık yüreklilikle söyler, Maria'nın bu hislerde olması kolay kolay karşısındaki kişinin aşkına hayranlığına inanmaması yadırganmaması gereken bir noktadır, zira Maria samimiyetsiz, çıkarıcı bir ortamda yaşar, ve her şeyden önemlisi baba sevgisinden yoksun şekilde hayatını sürdürmek zorunda kalır.

Raif bu itiraftan sonra çok sevdiği Maria'sından ayrılmak durumunda kalır, günlerce Maria'nın evinin önünde bekler, onu gözlemler ama bir yandan da onu üzmemekten korkar, tek çarenin intihar olacağını düşünür, hayattan vazgeçmeyi düşündüğü zaman Maria'nın son derece hasta olduğunu öğrenir, haftalarca ona adeta bir anne sevgisi ile bakar, Maria sonunda Raif'in katıksız, karşılıksız olan aşkına inanır, artık Maria içinde Raif olmadan bir hayat düşünülmaz olur, bu esnada Türkiye'den gelen bir telgraf ile Raif babasını kaybettiğini öğrenir, dönmek zorunda kalan Raif, Maria'nın sevgisini derinden de yaşar, ayrılmadan önce Maria "Ne zaman çağırırsan gelirim " diyerek Raif'i uğurlar, bu ayrılık mektup aracılığı ile bir nebze olsun dizginlenir, Maria annesinin yanındadır, Raif bu esnada Maria ile kuracağı yuvanın temellerini atmaktadır, her şey yolunda giderken mektuplar bir anda kesilir, Raif Maria'dan umudu iyice keser, Maria'yı başka erkeklerin kollarında düşünür, bu

bağlamda hem geçmişe hem geleceğe olan bütün inancını yitirir, aradan on yıl geçse de Maria kalbinin derinliklerinde hep yer alır, Ankara'da yolda bir gün Almanya'daki pansiyon sahibesiyle karşılaşır, ondan Maria'nın doğum sırasında öldüğünü ve kendisinden olan çocuğunun yaşadığını öğrenir, Raif bu on yılın azabını bu haberle kat kat fazlasını yaşar, Raif de çok geçmeden Maria'sına kavuşur.

Konunun genel hatlarından yola çıkarak bu romanın tam anlamıyla saf bir aşk romanı olduğunu söylemek uygundur, yazarın aşka ve kadına bakış açısını, aşk kavramını halk anlatı izlekleri ile yücelten yazarın aşkı temel alan bir roman olduğundan roman karakterlerinin ruhsal tahlillerine daha da ağırlık verildiği görülür, bunun yanı sıra Kürk Mantolu Madonna'da halk anlatı geleneğinin izleklerini görmek mümkündür, olay akışına bütünüyle bakıldığında tıpkı bir halk hikâyesinin kurgusu ile karşılaşılır, Raif'in resme bakarak âşık olması resme âşık olarak diyar diyar sevdiği kızı aramaya çıkan âşıklara benzer, romanda halk hikâyelerinde olduğu zorlu bir aşk mücadelesine rastlanmaz, buradaki aşk daha durgun ama içten içe yakıcı bir şekilde ilerler, romandaki en önemli nokta baş karakterlerinin birbirini bütünler özellikleridir, aslında bu durum her iki kişinin kendi benliklerinde özledikleri özelliklerin arayışıdır, Maria Raif'in aksine daha dik bir duruşla hareket eder. Maria, bu kararlı duruşunu hayatının her alanında sürdürür, Raif'e olan aşkı yaşadığı acıların daha da önündedir, bu bağlamda Maria aşkın gizemlilik halini tercih eder ve yıllar sonra bütün gerçekler ortaya çıkar.

2.2. AŞK ve AİLE

Sabahattin Ali'nin hikâyelerinde karşılıklı sevgiden ve samimi ilişkiden mahrum olan ailelerin, zaman içerisinde dağıldığı görülmektedir. "Portakal" hikâyesinde İsmail herhangi bir örgün eğitimden geçmemesine karşın eşi hem okumuş hem de işçi kızlara da bir örnek olmuştur. İsmail eşine duygusal bir bağ ile bağlıdır, eşiyle birbirlerine kavuşmasına eğitim farkı engel oluşturmaz, sevgi tek başına yeterli olur. İsmail her sefer dönüşünde bir *Köroğlu* dergisi (Burhan Cahit Morkaya'nın çıkardığı mizah dergisi) alır ve eşi Hayriye'den okumasını ister. Hayriye, İsmail'in ricasını kırmaz, önce resim altlarını, destanları, makaleleri, haberleri okur. İsmail, Hayriye kendisine bu denli ilgi gösterdikçe memnun olur. İsmail'in yeni doğan oğlu Musa ve eşi Hayriye İsmail için son derece önemlidir.

Çerçeve hikâye tekniğiyle yazılan "Selâm" hikâyesinin iç hikâyesinin ana kişisi Yusuf, evli ve üç çocuk babasıdır. Bir tiyatro topluluğunun İznik'e gösteri amaçlı gelip bu tiyatro topluluğunda bulunan genç kızların saçlarını Yusuf'a yaptırması, Yusuf ile ailesi arasında bağlarının kopmasına sebep olur. Topluluktan genç bir kız Yusuf ile arkadaş olur, bu arkadaşlık ilerledikçe işin boyutu gönül meselesine doğru bir yol alır. Yusuf, ilerleyen süreçte genç kızı sevdiğini anlar, bundan sonra ailesini umursamamaya başlar. Eşine derin bir sevgi ile bağlanmayan Yusuf, yirmi beş senedir ekmeğini yediği dükkânın kapısını kapatıp tiyatrodan tanıdığı genç kız için ailesini ve çevresini terk eder. O vakitten sonra Yusuf makul davranamaz. Aradan kısa bir zaman geçince tiyatro topluluğu ilçeden ayrılır. Yusuf yaşanan bu olaylardan sonra uzun bir süre kendisine gelemmez. Yusuf bu noktada kendisi ile genç kızı kıyaslamaya başlar, genç kızın kendisiyle gönül eğlendirip gittiğine hükmeder. Aradan zaman geçse de aslında o genç kızı unutamadığını farkındadır. Gurbetten dönen Kara Hakkı isimli bir kişi genç kızdaki Yusuf'a selam getirir. Bir kıvılcım bekleyen Yusuf, bu selâm ile adeta kendini yangına sürükler, ailesini çocuklarını tamamen bırakıp gider. Yusuf'un en yakın arkadaşı olan berber, ona ailesini bırakmaması, onlara sahip çıkması gerektiğini söyler. Genç kıza olan aşkıyla adeta büyülenen Yusuf'un gözünden sadece bu genç kız vardır. O gidince ailesi ortada kalır, ailenin yükümlülüğünü ise Yusuf'un esnaf arkadaşı üstlenir. "Selam" ile ilgili Asım Bezirci'nin verdiği bilgiler önemlidir:

"Selâm"daki olaylar ve kişilerle ilgili araştırma yapan Orhangazili avukat ve yazar Ali Aksoy, Yusuf'un arkadaşlarından kâhya Eşref Durmuş'la konuşmuş. Bana gönderdiği mektupta yazdığına göre, hikâyede anlatılanlar gerçektir. Yusuf sevdiği kızı İzmir'de bulur, tiyatro

topluluğundan ayrılıp onunla evlenir. Eskişehir'in Çifteler ilçesine yerleşirler.1960'lı yıllarda orada ölürler. Öte yandan, Yusuf'un ailesini emanet ettiği arkadaşı da sonradan karısıyla evlenir.¹⁰⁶

Yazarın hikâyeyi bitirme biçimi aşkın ne kadar yüce bir duygu olduğunu vurgulaması bakımından son derece önemlidir. İç hikâyeye bittikten ya da Yusuf'un macerası anlatıldıktan sonra anlatıcının söylediği şu sözler çarpıcıdır: "Dört elle sarıldığımız birçok kıymetlerin; uğrunda, sahici bir insan gibi kalbimiz ve kafamızla yaşamayı feda ettiğimiz binlerce sözde mühim şeylerin ne kadar kolay fırlatıp atılabileceğini bana öğreten Yusuf! Benden sana selâm olsun..."¹⁰⁷

Anlatıcı, Yusuf'un kalbinin sesini dinleyip aşkı uğruna tüm bu kalıplara rağmen haykırışını övse de onun tamamen duygusal hareket etmesi, ailesinin perişan olmasına neden olur.

"Hanende Melek" ve "Selâm" hikâyelerinde birbirilerine aşkla bağlı olmayan eşlerin arasında kız çocukları aracı olmaktadır. Her iki hikâyede de kız çocuklarının anneleri tarafından aracı edilmesi de kadının yuvayı korumadaki rolünü göstermesi bakımından dikkate değerdir.

"Çaydanlık" hikâyesinde Süleyman Efendi ile eşi arasında duygusal bir bağ yoktur. Süleyman Efendi'nin eşi onun ölümüne değil de kaybolan çaydanlığa üzülür. Süleyman Efendi'yle arasında hiçbir duygusal olmadığı gibi kadın eşinin ölüsüne bile sahip çıkmaz. Yozlaşmış kadının eşine bakışı, onun dilinden şu şekilde yansıtılır:

"Devlet elinde can verdi, ölüsünü de devlet kaldırır. Elimi sürmem. On para da vermem. Ahır vaktinde kocamı hapisane köşelerinde öldürdünüz de ölüsünü bana mı kaldırtacaksınız... İstemem. Ne yaparsanız yapın..."¹⁰⁸

"İki Kadın" hikâyesinde cimriliği ile tanınan Kerim Ağa'nın iki eşi bulunmaktadır, kadınların eşlerine olan bağlılıktan ziyade maddiyata olan bağlılıkları ön plana çıkar. Kerim Ağa'nın ilk eşi Hacer'le de ikinci eşi Esma'yla da arasında duygusal bir bağ yoktur; her iki kişi arasında da aşk evliliği olmaz. Kerim Ağa'nın ilk eşi Hacer'in söyledikleri eşinden nefret ettiğini gösterir:

"Rahat yatmayası... Kırk yıl evinde oturdum, koca öküz gibi çalıştım, bir gün doyunca yemek yemedim... Gene de sesimi çıkarmadım... Nasıl olsa bir gün ölür de, her şeyler bana kalır dedim... Allah'tan korkmadan paralarını yanına alıp gitti..."¹⁰⁹

¹⁰⁶Asım Bezirci, *Sabahattin Ali-yaşamı, kişiliği, sanatı, eserleri-* Evrensel Basım Yayın, 2007, s. 90.

¹⁰⁷Sabahattin Ali, "Selâm", *Yeni Dünya*, YKY, İstanbul 2015, s.67.

¹⁰⁸Sabahattin Ali, "Çaydanlık", *Yeni Dünya*, YKY, İstanbul, 2015, s.30-31.

Genç Esmâ, babasının zoruyla, imam nikâhıyla evlendirilmiş bir de Necatî adında bir çocuğu olmuştur. Kerim Ağa ölünce her iki kadın da samimi duygulardan yoksun bir şekilde onun ölümü için gözyaşı dökmeye ve dövünmek zorunda hissederler. Bu tavır, ilişkilerin ne kadar samimiyetten uzak ne kadar yapay olduğunu gösterir. "Katil Osman" hikâyesinde iki kadınla evli olan Yakup Hoca'nın iki eşiyle de arasında duygusal bir bağ yoktur, sıradan bir evlilik sürdürmektedir.

"Hakkımızı Yedirmeyiz" hikâyesinde aşk temelli olmayan evliliklerin maneviyattan yoksun olacağına dikkat çekilir. Hacı Bey'in eşi nişanlıken incir ağacından düşüp burnunu çöp tenekesinin kestiği halde eşine Doğanlılar'da iki tane ev miras kalacağı için onunla evlenir. Tamamen maddi çıkara dayalı bu evlilikte Hacı Bey ile eşi arasında duygusal bir ilişki/bağ söz konusu değildir. Maddiyat Hacı Bey için her şeyden önce gelir. "Hacı" ifadesi ironik kullanılmıştır.

"Çilli" hikâyesinde Nigar, daha on beş yaşındayken ortaokulu bitirdikten sonra babasının zoru ile kırk beş yaşında istemediği bir adamla evlendirilir, sevgi beslemediği bu adama katlanmak zorundadır, adam içkici, sevgi kavramından yoksun, kıskanç ve kavgacı bir adamdır. Kıskanç ve eşi Nigar'a aşk ile bağlı olmayan bu adam bir gün Nigar'ın eski sınıf arkadaşı Buldanlı Kemal ile karşılaşır ve onu evine davet eder. Bunu duyan adam büyük bir hışımla eve gelir ve kendisini aldattığını düşünür, Nigar'ı dövmeye başlar. Bu evliliğin temeli aşk, sevgi ve güven duygusundan yoksun olduğundan sonucun bu şekilde olması kaçınılmazdır. Yaşanan bu olaylar üzerine Nigar artık evde durmaz, artık barda çalışmaya başlar.

Yazar; Nigar'ın hayatı örneğinde aşk üzerine kurulmamış bir evliliğin ortaya çıkardığı olumsuz sonuçlar gösterir. Nigar, Aydın'dan İzmir'e geldiğinde Kemal adlı kişi tarafından mağdur edilir. Nigar'ı evlilik vaadiyle kandıran Kemal, onunla nikâhsız olarak yaşamaya başlar, Ancak Nigar'ın hamile olduğunu öğrenince de nikâhsız çocuk istemeyeceğini söyler, Nigar bu tavırlar üzerine tekrar bara döner, barda yazar ile yani ortaokul yıllarındaki öğretmeniyle karşılaşır, çocuğunu yetiştirme yurduna yerleştirme konusunda yardım ister. Nigar'ın Kemal ile yaşadığı ilişki de aşk üzerine kurulmamıştır. Nigar biri nikâhlı diğeri nikâhsız bir şekilde birlikte olduğu her iki ilişkide de aşk duygusunu tatmamıştır. Evlendiği her iki duygudan yoksundur.

¹⁰⁹Sabahattin Ali, "İki Kadın", *Yeni Dünya*, YKY, İstanbul, 2015, s.99.

Kuyucaklı Yusuf romanında Kaymakam Salâhattin Bey ve eşi Şahinde'nin evliliği duygusal bağdan uzak olup Şahinde'nin evlilik kurumuna saygısının olmadığı görülür, Şahinde ile kaymakamın evliliği "müşterek bir hayattan ziyade, erkek için evde bir kadının bulunması; kadın içinde münasip bir kismet" düşüncesinden ibarettir.

Aşk olgusunu yücelten, aşka ulaşılması için türlü cefalar çekilmesi gerektiği düşüncesi bu engeller aracılığı ile verilir, aşkı soyut bir kavram olmaktan çıkaran canlı, sürekliliği olan bir kavram şekline dönüştürür, bu ise yazarın gerçekçi bakış açısının ortaya konmasıdır. Roman boyunca aşkın somutlaştırılma hadisesi Muazzez ve Yusuf arasındaki ilişki bağlamında verilir. Gavsî Halid Ozansoy'un belirttiği gibi romanda Yusuf'tan sonra rol oynayan Muazzez'dir. Muazzez, harikulade bir aşkla iki şeye bağlıdır: Yusuf ve namus.

"Muazzez lakayt bir babanın, basit ve görgüsüz bir ananın kızıdır. Esaslı hiçbir tahsil ve terbiye görmemiştir. Bütün hayatı mutfakla, yatak odasındaki ayna arasında geçen bir genç kız, sevki tabiiler ile hareket eden bir çocuk, tıpkı Yusuf gibi..."¹¹⁰

Bu değerlendirmeler Yusuf ile Muazzez'in ortak paydada olduğunu birbirlerini bütünlediklerini gösterir. Muazzez, etrafındaki maddiyata düşkün, içki âlemlerine düşkün insanların karşısında doğallığı, saf aşkı temsil eder, bir elmanın diğer yarısı gibi Yusuf da onun annesinin çekmeye çalıştığı kötü hayata dur diyen benliğinin savunması mekanizması bir anlamda diğer yarısı olur. İsmail Habib'in değindiği bir başka noktada romanda Yusuf'tan ziyade Muazzez'in yaşadığı, Yusuf'un yarım Muazzez'in ise bütün olduğu noktasıdır. Seven, hem suyun akışı, hem ağacın açışı, hem kuşun uçuşu gibi ne yaptığını bilmeden, sevgiyi bir tabiat hadisesi halinde tabiileştiren Muazzez... Biliriz, Anadolu, ne kadar böyle Muazzez'le dolu.¹¹¹ Roman içerisinde temellendirilen iki evlilik bulunur, Asım Bezirci'nin vurguladığı önemli noktalardan birisi Sabahattin Ali'ye göre evlenme yaşça, kafaca ve yaradılışça birbirine yakın kimseler arasında olmalıdır. Çiftler önceden birbirini görüp tanımalı, sonra evlenmelidir. Sadece ve sadece evlenmek için evlenmek bir nevi kişilerin kendisini bile isteye ateşe atması, kendi cehennemlerine zemin hazırlaması şeklinde yorumlanabilir. Roman içerisindeki ilk evlilik Şahinde ile Salâhattin Bey arasında uyumsuzluk temellidir, aşk temelli olmayan bu evliliğin sonu da mutlu bitmez, buna rağmen Yusuf ile Muazzez'in aşkı bu bağlamda tezatlık teşkil eder. Salâhattin Bey ile Şahinde Hanım'a ilişkin birçok izler yazarın

¹¹⁰Sabahattin Ali, *Anılar, İncelemeler, Eleştiriler*-Filiz Ali, Atilla Özkırımlı, Sevgül Sönmez, YKY, İstanbul, 2014 s.233.

¹¹¹Sabahattin Ali, *Anılar, İncelemeler, Eleştiriler*-Filiz Ali, Atilla Özkırımlı, Sevgül Sönmez, YKY, İstanbul, 2014 s.239.

babası ile annesinin yaşamından alınmıştır. Nitekim, Sabahattin Ali çocukluk anılarında bu konuda önemli açıklamalarda bulunur:

"...Babamın mektepten çıktıktan sonra bekâr olarak on senelik bir hayatı vardır ki birçok kadın ve sefahat maceralarıyla geçmiştir. (...) Tam otuz yaşında ve yüzbaşı rütbesinde iken Edirne'nin Eğridere kazasında bulunuyordu. Burada alaydan yetişme bir mülâzım olan Mehmet Ali Efendi isminde birisinin Rumeli muhaciri olan karısı ile izdivacından hasıl olan kızını gördü. Ufak muhitlerde bir parça, hatta biraz fazlaca güzel olan bu on dört yaşındaki kıza (...)eski bir çapkın babam macera yapmak istedi. (...) Bunun sonu izdivaca müncer oldu." Sabahattin Ali'nin babasının adı da Salâhattin'dir ve roman kişisi ile evlenmesi birbirine benzemektedir. Bu evlenme yanlış bir evlenmedir, eşler hiçbir bakımdan birbirine uygun değildir, eşler hiçbir bakımdan birbirine uygun değildir, üstelik Hüsniye Hanım (yazarın annesi) hem iyi eğitim almamış hem de isteri hastalığına tutulur, sık sık kocası ile tartışır.¹¹² Romana yansıyan bu biyografik unsurlarla birlikte denilebilir ki evliliğin temelini tam anlamıyla aşka, sevgiye, sosyal, kültürel bakımdan uyuma dayanır, romanın okuyucuya sunduğu önemli iletilerden birisi bu yöndedir.

Yusuf'un Muazzez'e sahiplenme duygusu daha küçük yaşlarda başlar, Yusuf, Muazzez'i hem etrafındaki insanlardan hem de onu daima içkili, eğlenceli ortamlara sürüklemek isteyen annesinden korur. Yusuf, her fırsatta Muazzez'i içinde bulunduğu huzursuz ortamdan uzaklaştırır, nihayetinde karşılaştığı manzarada dahi Muazzez'i suçlu bulmaz, onu alır kaçıır, yaralandığı için de bir süre sonra vefat eder. Yusuf gibi sahiplenme duygusuna sahip olmayan bir başkası Muazzez'i başka erkeklerin kollarında gördüğü vakit kurşunu ona sıkar, peşin hüküm verir; ancak Yusuf insancıl bir yapıya sahip olduğu için eşini bilir, tanır neleri yapıp yapmayacağı hususunda nettir, karısının başına gelenleri doğrudan doğruya ona yüklemes, Yusuf sevdiği kadına merhametle, vicdanla yaklaşır, kendi vicdan muhakemesinde Muazzez'i affeder, ortamdan uzaklaştırır, onu saz âleminde bırakıp gitmemesi Muazzez'i bir nevi bağışladığını gösterir.

Sabahattin Ali, kadın ve erkeğin her daim birbirini bütünleyen yapıda olduğunu belirtir, gerek hikâyelerinde gerek romanlarında bu olgu kendisini hissettirir. Konya

¹¹²Asım Bezirci, *Sabahattin Ali-yaşamı, kişiliği, sanatı, eserleri-* Evrensel Basım Yayın, 2007, s.127.

Halkevi'nde 17.1.32 tarihinde "Kadınlar Üzerine Bir Konferans" adlı yazısında bu noktaya değinir:

"Kadın bir erkeğe varmaz, kadın bir erkeğe verilmez ve bir erkek bir kızı almaz, (almak, vermek) bu tabirler kadını kıymetten düşüren, ona ahkâr (en hakir) mahiyeti veren şeylerdir ve her şeyden evvel bu zihniyeti kadınlarımız kafalarından çıkarmalıdır; bilmelidirler ki iki cins birbiriyle hayatlarını birleştirirken yuvaya getirdikleri aynı kıymette şeylerdir ve koca mal sahibi değil, ortak, hayat ortağı demektir. Bu hukuk müsavâtı kadınlarımızın şuurunda yer ettikten sonra onların kuvvetli ve hakiki bir insan olmak için dimağî ve fikrî sahada da yükselmek isteyecekleri tabiidir."¹¹³

Kadınlar üzerine verilen bu konferansta kadının erkekten ayrılmayacağını, erkeğin de kadından ayrılmayacağı noktasını vurgular. Kadının bir “mal” gibi alınıp satılmayacağı Muazzez aracılığı ile okuyucuya verilir, olayların akışında Muazzez adına karar verilmesi, evlenme kararını kendisi yerine annesinin ya da Yusuf'un vermesi Muazzez vasıtası ile nevi eleştirilir, kaymakamın 320 lira altın borcunu ödemek için Yusuf'un bakkal Ali'ye gitmesi neticesinde Ali'nin Muazzez'e olan aşkını itiraf edip evlenmek istemesi, bunun için de Yusuf'un aracı gösterilmesi Muazzez'in bu karar da dahi arka planda olduğunu gösterir:

"Ağabey, beni kaç a sattınız? (...) Bunu bana sormak şimdi mi aklınıza geldi? Kimseyi beğenmediğim yok, fakat ben Ali'ye filan gitmem, bunu da bilmiş olun!"(KY., s.77)

Bedri Aydoğan, romanda aşk ve evlilik teması iç içe geçmiş durumda olduğunu belirtir. Evlilikte dikkati çeken nokta kadınların görüşlerine önem verilmemesidir. Toplum bu noktada kadına pek söz hakkı tanımamaktadır. Evlendirilirken Şahinde'ye sorulmamış, kaymakamın iyi bir kısmet olması yeterli görülmüştür. Şahinde de bu evlilikle sınıf atlayacaktır. Yine evlilikte ekonomik koşulların belirleyici olduğu görülür. Muazzez'in babası kaymakam bütün olumsuz özellikleri üzerinde toplayan Şakir'e kızını vermek için nefsiyle mücadele eder. Gençliğinde bohem bir yaşam sürdüğünü hatırlayarak Şakir'in değişebileceğine kendisini inandırmaya çalışır. Yusuf ile Muazzez'in evliliğinin yara almasında da ekonomik koşullar rol oynar.¹¹⁴

İçimizdeki Şeytan romanında Macide ilkökul senelerinden beri sesinin güzelliği ile dikkat çeker, müziğe olan yeteneği ile göze çarpar. Müziğe yeteneği olan Macide, okuldaki öğretmeni Necati Bey'in ilgisini çeker onunla özel olarak ilgilemeye başlar, Necati Bey'in tayinin çıkması üzerine okula gelen Bedri Bey okulda müziğe yeteneği

¹¹³ Sabahattin Ali, *Çakıcı'nın İlk Kurşunu*, YKY, İstanbul, 2015, s.118.

¹¹⁴ Bedri Aydoğan, *Sabahattin Ali'nin Yaşamı ve Yapıtlarına Genel Bir Bakış*, Çukurova Üniversitesi, Adana, 2014, s.76.

olan öğrencilerle ilgilenmeye başlar, piyano çalışmaları yapar, Bedri Bey bir gün annesine yazdığı mektubu göndermek üzere Macide'ye vermesi bazı söylentilerin oluşmasına neden olur. Daha önce Macide'ye ilgi duymayan Bedri, bu söylentilerden sonra ona âşık olmaya başlar; Macide de bu duyguların farkına varır. Ancak çevresel baskı dolayısıyla her ikisi de aşklarını gizliden gizliye sürdürme kararı alırlar, duygularını açığa vurmazlar. Bedri'nin tayini başka yere çıkması üzerine bu aşk sona ermiştir.

Ömer ile Macide'yi bir araya getiren temel nokta müzik tutkusudur. Onlar, müzik aracılığı ile aşklarını ortak paydada bütünleştirirler. Macide ve Bedri'nin gönülden gönüle konuşan gizli bir dili olduğu, iç dünyalarındaki gizli noktalara erişmede müzik önemli işlev görür, bu sebeple romanın genelinde karşılıklı konuşmalardan ziyade iç konuşmalar ağırlıklıdır.

İçimizdeki Şeytan romanında Ömer, Macide'ye ilk görüşte âşık olur; genç kız ile konuşmak, iletişime geçmek ister. Ömer, gördüğü bu genç kızla tek kelime konuşmak için fırsat bekler. Ömer, uzaktan akrabası Emine Teyzenin kendisini evlerine davet etmesi üzere beklediği fırsatı bulur. Balıkesir'de yaşarken Emine teyzesinin dikkatini çeken Macide, Emine teyzesi ile Galip amcasının yanında kalan, müzik ile ilgilenen, son derece becerikli genç bir kızdır. Emine Teyze, onun yeteneğinin harcanmasına gönlü razı olmayınca onu İstanbul'a getirip konservatuara kaydettirir. Ömer, Macide'nin yanında kendisini huzurlu hisseder. Hayatında pek çok kadın tanıyan Ömer -manasını tam anlayamasa da- Macide'nin bakışlarından mutlu olur, yüreğinde bazı tuhaflık hissetse de sonra olabildiğince hafifler. İlk fırsatta aşkını itiraf eder:

"Zaten anlatmak istediğim bir şey var, bin bir şekle sokup söylemek arzusuyla yandığım tek bir şey: O da sizi sevdiğim. Bunun dünyanın teşekkülünden beri kaç milyar defa tekrar edildiğini unutmuyorum, fakat siz söyleyin, canlılığından bir şey kaybetmiş mi? (...) Bu öyle bir kelime ki, doğuyor ve doğuşuyla beraber kemali de içinde getiriyor. Sizi seviyorum... (...)"¹¹⁵

Macide bu itiraf karşısında sessizliğini korur, Ömer'in duygularını aktarışını sabırla dinler, ertesi gün yeniden buluşurlar. Mehtabın ahengiyle bir deniz sefasına çıkarlar, gecenin büyüleyici güzelliğine kendisini kaptıran Macide, teyzesinin evine geç kalır. Balıkesir'deki annesinden bir süredir para gelmediği için teyzesinin ailesi zaman içinde ona sığıntı muamelesi yapar. Bu durumdan rahatsız olanlara dayanamayan

¹¹⁵ Sabahattin Ali, *İçimizdeki Şeytan*, YKY, İstanbul, 2014, s.80-81.

Macide hayallerini, istekleri bavuluna koyarak evden ayrılmaya karar verir. Olacakları önceden hissedenden Ömer, sokağın başında Macide'yi bekler, ondan bir an olsun ayrılmak istemez. Macide'yi emanet olarak gören Ömer, onu alıp evine götürür. Ömer ile geceyi geçiren Macide, Ömer'in yanında kendisini huzurlu hissederek uyanır. Sabahleyin Ömer çalıştığı yere gider ve Veznedar Hafız'a olanları anlatır. Ömer evlendikten sonra birtakım bilinç karmaşası yaşar, evliliğin sorumluluğunu tam olarak hissedememektedir. Ömer'in sıkıntısı gitgide artar, Profesör bir akşam Ömer ile eşini saz toplantısına çağırır. Ömer ve arkadaşları Emin Kâmil, Hüseyin Bey, Nihat, İsmet Şerif hepsi bir arada olurlar, bu esnada Bedri ile karşılaşma gerçekleşir, Bedri'nin ablası hasta olduğu için İstanbul'a gelir, Ömer eski arkadaşı Bedri'yi gördüğüne sevinir, hatta Bedri, Ömer ve eşi Macide'ye maddi yardımda da bulunur. Bedri'nin Macide'ye karşı beslediği duygular romanda yazar tarafından içten içe hissettirilir.

Bir gün Macide ile Bedri odada oturur konuşurlar, içeriye aniden giren Ömer bu durum karşısında kıskançlık krizine girer, kuşkuya kapılır, Bedri'ye çıkışır, olmadık sözler söyler. Macide yaşananlar karşısında şaşkına döner ne yapacağını şaşırır. Macide'nin Ömer ile konuşmasından sonra Ömer hata yaptığını anlar ve Bedri'den özür dilemeye gider.

Profesör Hikmet ile Nihat, Ömer'leri bir hayır derneğinin tiyatrosuna çağırır, Bedri de bu toplantıya katılır. Bu topluluğun konuşmasından oldukça sıkılan Macide bir an önce bu ortamdan kaçıp gitmek ister. Oyunun bitimi üzerine gitmek isteyen Macide, Ömer'in teklifi üzerine temsilden sonra dışarıya çıkarlar. Ömer fakülte arkadaşlarından Ümit ile konuşmaya dalar bu esnada Macide yalnızlığa bürünür bu yalnızlık Macide'yi daha da düşündürür, arabalara binildikten sonra Beyoğlu'nda bir bara gidilir, Ömer ile Ümit bir arada oturur gülüp konuşur ancak Macide masada yalnız kalır, kendisine yakınlaşmaya çalışan profesör ile oturur, Ömer, Macide ile ilgilenmez, Macide bu ortamdan sıkılır, ardından İsmet Şerif gelir ve Macide'yi tuvalette sıkıştırır. Bütün bu olanlar Ömer'in Macide'ye karşı bağlılık noktasının zayıf olduğunu, ona aşkla bağlı olmadığını gösterir, bu olanlar Ömer'den uzaklaşmasına sebep olur. Macide bu durum karşısında son derece üzgündür, hata yaptığının farkındadır, hatta ve hatta Ömer'den tiksirir.

Ömer ile ayrı dünyaların insanları olduğunu artık net bir şekilde anlayan Macide, Ömer'e bir mektup yazmaya karar verir, onu sevse dahi artık onunla olamayacağını bütün içtenliği ile ifade eder, mektubun sonrasında Bedri telaş içinde Macide'nin yanına

gelir, Ömer ve birkaç arkadaşının tutuklandığını söyler. Macide şaşırır, ne olduğunu anlamaya çalışır, daha sonra Ömer tahliye edilir, Ömer Bedri ile konuşur, Ömer kendisini suçlu bulur, içinde adeta ikinci bir varlığın hüküm sürdüğünü ve bunu zamanla aşacağını belirtir, bu sürede de Macide'ye zarar vermek istemez, onu Bedri'ye emanet eder, her ikisine de huzur, mutluluk diler. Bedri ise Macide'yi evine davet eder, Macide bu olanları aşabilmesi için zamana ihtiyacı olduğunu söyler. Ramazan Korkmaz, Ömer'in ruh halini ve Macide'ye karşı duygusal tavrını şu şekilde ifade eder:

“Ömer, kafasını üniversite kahvelerinin kültürüyle mahvetmiş, her nasılsa hisleri züppelikten ari kalmış biridir. Duyguları bakımından aynı derecede temiz bir kızla Macide ile tanışır, yani Macide ile Ömer'in ortak paydası her ikisinin de duygularının temiz olmasıdır, romantizmin o hummalı, bitmez tükenmez devri içinde birbirlerini severler, içtimai bir zaruret karşısında birlikte yaşamaya mecbur olurlar. Çocuk normal hisleriyle, sapık fikirlerini frenlemiyordur, bir yandan parasızlık, bir taraftan fena dostların iğfali, esasen iğretide duran aklını, er geç çivisinden sökecektir. Buna ne kızcağızın müşfik ve teselli verici gayreti ne de istikbalin o korkunç ihtarları mani olamaz.”¹¹⁶

Ömer'in içinde bulunduğu ikilem hayatının her alanına sirayet eder, kalbi ve mantığı arasında bocalama yaşayan Ömer, en sonunda içindeki şeytanın sesine kulak verir, bu ise Macide'yi Bedri'ye teslim etmek için bir fırsattır. Ömer, aslında Macide'den vazgeçmekle ona bir iyilik yaptığının farkındadır, bu yaklaşımı aslında Ömer'in ne kadar saf olduğunu gösterir.

Macide ise yaşanan tüm olumsuz durum ve olaylara rağmen Ömer'e sadık kalmak ister, ondan bir an olsun vazgeç(e)mez, Ömer'in çok samimi ve candan arkadaşı gibi görünen Emin Kamil, İsmet Şerif, Profesör Hikmet kendisine sarkıntılık ettikleri halde Macide, son ana kadar bunu Ömer'e yansıtmaz, sürekli iç dünyasında çatışma ve hesaplaşmalar yaşar.

Son ana kadar sabırla bekleyen Macide en son Ömer'e içini döktüğü bir mektup yazar, içindekileri öfke ile Ömer'e söylemeyip duyguları yansıtmanın en ince aracı olan mektubu tercih etmesi Macide'nin zarif duygular içinde olduğunun göstergesidir, bütün olumsuzluklara rağmen Ömer'i incitecek tek söz söylemez, en zor anında sığınacak limanı olan Ömer'e karşı ahde vefa duygusunu kaybetmez. Yazdığı mektubu dahi Ömer'e veremez, yıllar önce birbirlerine karşı duygularını saklayan iki gencin tekrar bir araya gelmesine vesile olur.

¹¹⁶Sabahattin Ali, *Anılar, İncelemeler, Eleştiriler-* Filiz Ali, Atilla Özkırımlı, Sevgül Sönmez, YKY, İstanbul, 2014, s.320

Ömer'in Macide'yi Bedri'ye emanet etmesi, aşkın sabrın sonunda erişilecek yüce bir merteye olduğunu vurgulaması bakımından önemlidir. Ömer kendi zayıflığının farkındadır, hem bunu bilmesi hem de Macide'ye karşı sevgi beslemesi romandaki en önemli çatışma unsurudur. Ramazan Korkmaz'ın belirttiği gibi Ömer'in iradesiz ve zayıf karakterine rağmen Bedri, daha tutarlı ve akılcıdır. Macide ile aralarındaki aşk zamanla kendiliğinden su yüzüne çıkar ve Ömer'in hapse düşmesi ile Macide, Bedri'nin evine taşınır. Birlikte yaşamaya başlarlar. Vaka birimi icat edilirken, uygun ve mantıklı sebeplere bağlanmazlar. Böylece bütün önemli olaylar, hep "tesadüf eseri" görünümü kazanır ki, bu da romanın değerini olumsuz yönde etkiler. *İçimizdeki Şeytan*'da olay örgüsü, Macide ile Ömer arasındaki aşktan ziyade, Ömer'in kendisi ve dış dünya ile aralarındaki çatışma üzerine kuruludur. Ömer'in kendini bulma sürecindeki sorularından birisi de, Macide aracılığı ile görme imkanı bulduğu açıktır.¹¹⁷

Romanda birbirini seven iki gencin aralarına engeller girmesi, tam mutlu olacakları sırada çeşitli engellerle sınanmaları ve de mutlu sona ulaşamamaları halk hikâyesi geleneğinin romandaki yansımaları olarak düşünülmesi olasıdır, zira halk hikâyelerinde de âşıkların birbirine kavuşmak için verdikleri mücadeleler, çeşitli sınanma noktaları sonunda da aşkın ebedileşmesi noktasında yaşanan ayrılıklar bu bağlamda değerlendirilir. Ömer Macide aşkında engeller çevresel koşullardan ziyade kişi bazlı içsel engeller olarak değerlendirilir, bu engeli ortaya çıkaran en büyük etmen Ömer'in iç dünyasında yaşadığı çatışmalar sonucu ortaya çıkan bedenini ve zihnini işgal altına almış olan zayıf ve iradesiz duygusudur. Macide'yi gördüğü ilk andan itibaren aşkı iliklerine kadar hissedenden Ömer, ilerleyen zamanlarda pasiflik duygusu ile adeta yıkım yaşar. Ekonomik koşulların kötüye gitmesi sebebiyle altta kalma duygusu yaşayan Ömer'in yaşadığı kırılma noktası ise sürekli borç aldığı kişinin, eşi Macide'yi rahatsız etmesi ile ondan göz yummasını istemesiyle gerçekleşir, bu talebin olması Macide'nin nazarında aslında her şeyin bitişinin başlangıcıdır.

Olaylara ve durumlara Macide nazarından bakıldığında mantığın ve duygusallığın harmanlandığı açık bir şekilde görülür, Macide Balıkesir'de dar bir çevrede büyümüş, hayata bakış açısı belirli noktalarla sınırlı, teyzesinin teşvikiyle müzik eğitimi için İstanbul'a gelmiş, ailesinin gönderdiği para ile geçimini sağlayan temelinde de yalnız olan genç bir kızdır. Mine Şengül'ün Macide'yi baz alarak yaptığı değerlendirme son derece yerindedir. Macide'ye göre aşk, en zor gününde birlikte

¹¹⁷ Ramazan Korkmaz, *Sabahattin Ali -İnsan ve Eser-*, Fırat Üniversitesi, Doktora Tezi, Elazığ, 1991, s.230-231.

olduğu erkeğin kendisini dünyanın en mutlu insanı hissedebilmesidir. Onun için önemli olan iki kişinin birbirlerini tamamlamaları ve var olabilmek için birbirine muhtaç olmalarıdır. Ömer, kişisel zayıflıklarından kurtulabilmek için Macide'ye muhtaçtır. Macide'yi Ömer'e bağlayan Ömer'in hayata tutunabilmek için Macide'ye kuvvetle ihtiyaç duymasındır. Bunu bilmek Macide'ye gurur verir.¹¹⁸Romanın geneline bakıldığında Macide'deki mücadeleci ruhun daha aktif olduğu, olaylara çözüm odaklı yaklaştığı, aşkı yücelten bir kadın olarak vardır, bu yönüyle de duygusal yönden daha da üstün özellik gösterir.

Ömer ile Macide'nin evlilikleri aşk temelli bir evliliğe dayansa da Ömer'in içinde bulunduğu ruhsal çatışmalar evlilik olgusunun temeline yapılan bir darbe niteliği taşır. Sabahattin Ali Türkiye'deki kadın ve erkekleri, biri diğerini sürükleyen veya taşıyan değil, el ele ve aynı tempoda yürüyen iki insan olarak görmeyi uman bir yazardır. (2007:118) O, kadın ve erkeğe dair fikirlerini 17.01.1932 tarihinde Konya Halkevi'nde verdiği bir konferansta şu şekilde belirtmiştir:

“Kadın bir erkeğe varmaz, kadın bir erkeğe verilmez ve bir erkek bir kızı almaz. (almak, vermek) bu tabirler kadını kıyametten düşüren, günâhkâr mahiyeti veren şeylerdir ve her şeyden evvel bu zihniyeti kadınlarımızın kafalarından çıkarmalıdır, bilmelidirler ki iki cins birbirleriyle hayatlarını birleştirirken yuvaya getirdikleri aynı kıymette şeylerdir ve koca mal sahibi değil, ortak, hayat ortağı demektir. Bu hukuk müsavatı kadınlarımızın şuurunda yer ettikten sonra onların kuvvetli ve hakiki bir insan olmak için dimağı ve fikri sahada da yükselmek isteyecekleri tabiidir(Ali,2007:118)¹¹⁹ Ömer ve Macide evliliğinin gerçekleşmesi yalnızlık duygusunun iki genci tetikleme ile aşk duygusunda birleşmesi ile gerçekleşir. Macide ve Ömer evliliğinin gerçekleşmesi için aşk duygusu yeterlidir, birbirini seven iki genç insan evlenir; ama bu evliliğin temelini sarsan iki temel nokta Ömer'in ruhsal çatışması ve ekonomik koşulların yetersizliğidir, evliliğini kurtarma adına Macide pek çok noktada fedakârlık yapar, sabreder ama Ömer'in borç aldığı, hain düşünceler peşinde olan arkadaşın eşi Macide'ye yaptığı ahlaksızca davranış Ömer'in evlilik olgusundan tam anlamıyla yoksun olduğunun göstergesidir. Bu bağlamda Ömer, evlilik kavramından uzak, sevdiği kadını sahiplenememe düşüncesi ile hareket etmektedir. Bunu derinden hisseden

¹¹⁸ Mine Şengül, *Sabahattin Ali'nin Roman ve Hikâyelerinde Kadın ve Kadın Eğitimi*, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, 2011, s.84.

¹¹⁹ Mine Şengül, *Sabahattin Ali'nin Roman ve Hikâyelerinde Kadın ve Kadın Eğitimi*, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, 2011, s.85.

Macide bu noktada Ömer'e olan bütün güvenini, inancını kaybetmeye başlar, Ömer olmadığı halde Ömer'e benzeyen birisini yolda bir kadın ile kol kola görür bu esnada dahi Ömer'e olan güvensizliği tavan noktasını yaşar.

2.3. AŞK ve FEDAKARLIK

Çerçeve hikâye tekniğiyle yazılan “Değirmen” hikâyesinde çerçeve anlatı/hikâyede kendisi de Çingene olan anlatıcı, bir Çingene’nin hikâyesini anlatır. Fizikî engelli bir kıza âşık olan Atmaca, aşkını vuslata erdirmek için engeli aşmak için kendisi de kolunu değirmenin çarkına kaptırır. Atmaca’nın sevgilisi değirmencinin kızının adının verilmemesi de kızın fiziki özelliğinin öne çıkarılması için tercih edilmiş bir yöntemdir. Hikâye kişileri Atmaca ve Değirmenci’nin kızı maddi bir aşktan ziyade maneviyatı ağır basan bir ilişki içindedir. Halk hikâyelerinde olduğu gibi bir katmanlılık söz konusudur. Seven sevdiğine kavuşmak için büyük fedakârlıkları göze almaktadır. Âşıkların önünde toplumsal bir engel söz konusu değildir. Değirmenci’nin kızının benliği ile yaşadığı çatışma ve bu çatışma neticesindeki kendini hakir görme duygusu bu aşkın önündeki yegâne engeldir. Atmaca, Klâsik edebiyattaki âşık tipinin özelliklerini bünyesinde barındırmaktadır.

"Romantik duyarlılığı, masalsı havası, süslü anlatımı, şairane tasvirleri, olağanüstü benzetmeleriyle"¹²⁰ aşk teması üzerine kurulan “Kurtarılmayan Şaheser” hikâyesinde aşkın yüceltildiği görülür. Hikâye, genç şairin siyah meşin ciltli ufak kitabını havaya kaldırıp "Bundan daha yükseğinin bulunduğunu söyleyemez, sevgilim benim eserimden daha güzelini okuduğunu iddia edemez ya"¹²¹ cümlesi ile başlar. Genç şairin eserini bitirdiği için duyduğu heyecana şahit olunur. Genç şairin eseri için bu denli heyecanlanması ise okuyucu da merak duygusu uyandırır.

Şairin sevgilisi, genç şaire o güne kadar yazılmamış, herkesten daha yüksek eserler meydana getirmesini şart koşar. Şair de sevgilisinin isteği üzerine -uzun uğraş sonrasında- bir eser meydana getirir. Yalnız kendisi için yazdığı bu kitabı sevgilisine verdiği zaman sevgilisinin de ona sakladığı kalbini vereceğini düşünür.

Şair, sevgilisine yazdığı eseri yolladıktan sonra hikâyede geriye dönüş tekniğiyle maziye döner ve sekiz sene önceki duruma değinir. Sekiz sene önce memleketin bütün kadınları şairin şiirlerini sonsuz bir baygınlık içinde okurlar. Şair kendisine hayran olan bu kadınlardan ziyade yazıları karşısında kendinden geçmeyen bu kıızı sever. Hikâyenin bu kısmı genç şairin baht dönüşünü yaşadığı kısımdır. Bir nevi hikâyenin kırılma noktasıdır. Şairin yazdıklarına küçümseyerek bakan genç kızın tavrı aslında şairin iç

¹²⁰Asım Bezirci, *Sabahattin Ali-yaşamı, kişiliği, sanatı, eserleri*, Evrensel Basım Yayın, İstanbul, 2007, s.85.

¹²¹Sabahattin Ali, “Kurtarılmayan Şaheser”, *Değirmen*, YKY, İstanbul, 2013, s. 24.

dünyasına yapılacak yolculuğun anahtarıdır. Şair bu noktada kendini sorgulamaya gider ve sevgilinin alaylı tavrı karşısında şunları söyler:

"‘Sevgilim’ dedi, ‘mısralarım ki Hind'in ipeklileri kadar ince dokunmuş ve İran'ın kıymetli halıları gibi hünerli renklerle süslenmiştir, niçin senin kalbini heyecana getirmiyorlar? Geceyi terennüm eden şarkılarım sana kendi gözlerini; gün doğuşunu anlatan şarkılarım sana dudaklarının rengini hatırlatmıyor mu?’"¹²²

Şair kendisini ve yazdıklarını sorgulamaya başlar. Genç kız bu sözler karşısında şairi sevebilmesi için tanımadığı şeylerden, saklı güzelliklerden ve hakikatlerden bahsetmesini ister. Şair bu noktada herkesi hayran bırakan şiirlerinin bu genç kadının üzerinde hiçbir etkisi yoktur. Sevgilisi için eşi benzeri olmayan bir eser meydana getirmeye karar verir. Bu eser bittiği vakit şair kalbinin tüm gizemlerini sevgilisine anlatacağını düşünür.

"Kazlar" hikâyesinde üç yıl önce düğün yerinde çıkan kavgada birisini vurduğu suçlamasıyla tutuklanıp hapse atılan Seyit, hapishanede kötü bir yere konulunca orada hastalanır ve daha iyi bir yere nakil olmak için eşi Dudu'dan iki kaz ister. Dudu'nun yalnızca bir kazı vardır ve eşinin iyi bir yere nakil olması için ikinci kazı bulması gerekmektedir. Dudu, eşi Seyit'e duyduğu aşk sebebi ile başka bir kümesten kaz yakalamaya karar verir. Aşk uğruna fedakârlık yapan Dudu, eşini sevdiği için hırsızlığı göze alır. Seyit, üç aydan beri hastadır ve Dudu'ya bu haber verilmemiştir. Dudu komşudan çaldığı kaz ile dokuz saatlik yolu yürüyerek kente gelir; fakat kocası ölmüştür. Dudu köye gelir gelmez jandarmalar tarafından tutuklanır ve kaz çaldığı için üç aya mahkûm olur.

"Bir Cinayetin Sebebi" hikâyesi de aşk uğruna yapılan fedakârlığı konu alır. Hüsameddin, onu umursamayan ona değer vermeyen sevgilisinin ilgisini çekebilmek için suçsuz bir insanı, Nuri Efendi'yi öldürse de sevdiği kız mahkemesine bile gelmez. Öğretmen Hüsametdin, İstanbul liselerinden birinden mezun olan genç bir kız ile tanışır. Genç kız okulun müsamerelerinde Hüsametdin'i görür ve beğenir, Hüsametdin de genç kıza onu beğendiğini söyler:

"(...)Reis bey, bu kız bana çok benziyor: Huyları, düşünceleri, hayata karşı telakkileri, itiyatları... Hatta yüzü bile... Görenler bizi kardeş sanıyorlardı."¹²³

¹²²Sabahattin Ali, "Kurtarılmayan Şaheser", *Değirmen*, YKY, İstanbul, 2013, s. 25.

¹²³Sabahattin Ali, "Bir Cinayetin Sebebi", *Değirmen*, YKY, İstanbul, 2013, s.111.

Genç kız yavaş yavaş kendisini geri planda tutmaya başlayınca Hüsametdin, bu aşka kendini daha da kaptırır. Genç kıza sahip olmak gayesiyle her şeyden vazgeçip sevgilisinin peşinden koşsa da sevgilisi ona hiç ilgi göstermez. Sevgilisinin Necmi adlı bir katile hayranlık duyduğunu öğrenen Hüsametdin, sırf onun ilgisini çekmek için cinayet işlemeye karar verir. Bu durum hikâyede onun dilinden şu şekilde aktarılır:

"Aman yarabbi, sokakta görseler başlarını bile çevirmeyecekleri bu adam katil olunca gözlerinde bir ehemmiyet almıştı. Bir kahraman gibi ondan bahsediyorlar, ağzını açışında, söz söyleyişinde, elini kaldırıışında, her hareketinde bir güzellik, bir kibarlık buluyorlardı."¹²⁴

Hüsametdin, sevdiği genç kız için hiçbir şeyden haberi olmayan Nuri Efendi'yi öldürüp sevgilisinin ilgisini çekeceğini sanır. Mahkeme gününün gelmesini heyecanla bekleyen Hüsametdin, hayal kırıklığı yaşar, uğruna katil olduğu genç kız hiçbir duruşmaya gelmez. Sırf sevdiği kızın ilgisini çekmek için cinayet işleyen Hüsametdin, genç kıza duyduğu aşkı hâkime şu şekilde anlatır:

"Ah, reis bey, sevmek, hele benim gibi sevmek berbat bir şeydir. Hayatımda yalnız o vardı. Gözümü kapadığım zaman onu, açtığım zaman onu, uyuduğum zaman onu, uyandığım zaman onu görüyordum. Halbuki ben onun için bir hiçtim; gelmiş ve geçmiş birisi..."¹²⁵

"Cankurtaran" hikâyesinde İbrahim, Asiye'yi on beş yaşındayken kaçırıp evlenir. İbrahim, ailesini kaybedince yalnızlığını giderecek bir yoldaş arar; tarlada birlikte çalışacağı, hayatını beraber sürdüreceği birisine ihtiyaç duyar. Asiye'nin kendisine olan ilgisini anlayınca da onu kaçıır. Zamanla aralarında duygusal bağ kurulur. Asiye, doğum yapmakta zorlanınca köylüler ve İbrahim'in yardımıyla kağı ile hastaneye getirilir. İbrahim, eşi Asiye için arabasını ve öküzlerini satsa da borcunu tam olarak ödeyemez. Doktor son derece acımasız olduğu için, İbrahim tüm yalvarmalarına rağmen Asiye'yi hastaneden alamaz. İbrahim'in çaresizliği kendi dilinden şu şekilde ifade edilir:

"Hadi,dabanının altını öpeyim...Asiye'de bekleyecek hal kalmadı. Çocuğu da bir şey olmadan ne ideceksen et"¹²⁶

Doktor ameliyattan yeni çıkmış Asiye'yi hastanede çalıştırmaya başlar, sabrının sınırlarını zorlayan İbrahim hastaneye gelir ve köşede duvarın dibine sinmiş bekleyen Asiye'yi görmez. Doktorla İbrahim'in tartıştığını gören Asiye, pencereden atlayarak gizlice kaçmaya çalışsa da dikişleri koptuğu için köye ulaşmadan kan kaybederek son nefesini verir. Hikâyede zaman içinde ya da evlilik sonrası birbirine âşık olan iki

¹²⁴Sabahattin Ali, "Bir Cinayetin Sebebi", *Değirmen*, YKY, İstanbul, 2013, s.113.

¹²⁵Sabahattin Ali, "Bir Cinayetin Sebebi", *Değirmen*, YKY, İstanbul, 2013, s.112.

¹²⁶Sabahattin Ali, "Cankurtaran", *Sırça Köşk*, YKY, İstanbul, 2015, s.88.

insanın aşkları uğruna verdiği mücadele çarpıcı biçimde yansıtılır. Hikâye bazı yönleriyle geleneksel aşk hikâyelerini andırır.

"Gramofon Avrat", aşk olgusunun yüceltildiği aşk uğruna yapılan fedakârlıkların yansıtıldığı dramatik bir aşk hikâyesidir. Hikâye başkışisi Gramofon Avrat olarak adlandırılan yirmili yaşlarda "billur sesli" genç kız, on beş senelik oturak âlemi kadınlarından daha iyi oynar, en zor türküleri dahi kolaylıkla söyler. Sesinin çevredekiler tarafından çok beğenilmesi üzerine Gramofon Avrat, olarak anılmaya başlar. Konya hovardalarının hepsi Gramofon Avrat'ı görmek için malını mülkünü kuşanıp Azime'nin Gramofon Avrat'ı oynatması, şarkı söyletmesi için kullanır. Azime'nin eski dostlarından Rumelili Hüseyin Ağa'nın arabacısı Murat, Gramofon Avrat'ın dikkatini çeker, Murat'ın kendisi tensel hazlardan uzak bir aşkla seveceğini umduğu için gönlü ona düşmeye başlar. Murat da Gramafon Avrat da aşklarını gizliden gizliye yaşarlar. Bir gün Murat'ın Gramafon Avrat'ı kötü niyetli insanlardan koruyup kollaması, hiç konuşmadığı bir genç kız için bir başkasını vurması üzerine Gramofon Avrat, vicdanının ve Murat'a duyduğu aşkın baskın gelmesi üzerine oturak alemlerini bırakır, yaşlıca bir adamın yanında yaşamaya başlar, yaşlı adamın genç kızı kapı dışarı etmesi üzerine genç kız umumhaneye düşer. Her ne kadar yaşanan bu olaylar felaket bir biçimde sonuçlansa da genç kız her salı mutlaka Murat'ı görmeye hapishaneye gider, birkaç kuruş para yahut sigara bırakır. Aralarında bir iki kelime bile konuşmadıkları halde kendisine duyduğu aşk uğruna hiç düşünmeden adam vuran genç için kendi bedeninden vazgeçer.

Gramofon Avrat'ın etrafındaki insanları aklında tutmayıp unutmaması, sadece Murat'a karşı bir samimiyet beslemesi tesadüf değildir, genç kızın etrafında bulunan erkekler kadınları cinsel bir meta olarak görürken Murat ise yüce duygularla sever. Hikâyenin başkışilerinin isimlerinin seçimi isim sembolü açısından dikkate değerdir, Gramofon Avrat'ın âşık olduğu gencin adının Murat olması rastlantısal değildir. Etrafındaki diğer erkeklerin kadınlara sadece cinsel nesne gözüyle bakmasına karşın Murat ise duygu yüklü bir insan olup aşkına sadık bir kişidir.

Aşkın fedakârlık noktasında gösterilen en temel duygulardan birisi de vefa duygusudur, vefa ise seven kişiyi sevdiğine bağlayan en önemli unsurlardan biridir: *Hapishane Şarkısı II* şiirinde şairin içinde bulunduğu karanlık, çıkmaz duruma rağmen sevgiliden gelecek güzel bir habere muhtaç olduğu göze çarpar, aşk-vefa kavramları sevgili üzerinden değerlendirilir:

(...)

“Ey gönül, acayıp huyun,
Boğazından geçmez tayın,
Acır testindeki suyun;
Aklına nazlı yâr gelir.
Gözlerin uzağa bakar,
Kimden ne beklediğin var?
Yâr semtinden gelen rüzgâr:
“Seni unuttu!..” der gelir.
Bakmazsa senin yüzüne
Çok görme elin kızına;
Dışarda serbest gezene
Hapiste yatan hor gelir.”¹²⁷

Aşk ve mesafe kavramları bu dizelerde bir kez daha kendisini hissettirir, sevgili ne kadar uzakta olursa olsun sevgiliden beklenen umut vardır, bu umut hiçbir zaman kaybolmaz her daim varlığını hissettirir, umutlu bekleyiş devam etse de sevgilinin memleketinden gelen bir işaret sevgilinin kendisini unuttuğunu düşündürür, karamsar bir hava başlar, bu karamsar havanın gerekçesini ise aşk ve engel bağlamında değerlendirdiğimizde şairin hapisanede olması, bunun toplum kriterleri tarafından olumsuz bir olgu nitelendirilmesi kapsamında değerlendirilir. *Hapishane Şarkısı III* şiirinde ise umutsuzluk ve umudunu arayan bir bekleyiş şairi görülür. Türlü sıkıntılar içinde olan Sabahattin Ali, karanlığın içinden gelecek olan ışığı beklemeyi sürdürür:

(...)

“Gönülde eski sevdalar,
Gözümde dereler, bağlar,
Aynada hayalim ağlar,
Geçmiyor günler, geçmiyor.”¹²⁸

Gönlünde yatan sevda özlemleri bu dizelerde de göze çarpar, aşk ve acı birbiriyle harmanlanmış durumdadır, acının artması durumunda aşkın da yüceliği artmaktadır.

¹²⁷ Sabahattin Ali, *Bütün Şiirleri*, YKY, İstanbul, 2014, s.3

¹²⁸ Sabahattin Ali, *Bütün Şiirleri*, YKY, İstanbul, 2014, s.38

2.4. AŞK ve ENGELLER

Geçmişten bugüne âşıkların kavuşamaması önündeki engellere bakıldığında bazen fizikî engeller, bazense sosyal, kültürel ve inançsal etkenlerin engel oluşturduğu görülür.

"Değirmen" hikâyesinde Atmaca, engelli sevgilisine bağlanıp onu yüceltirken tamamen platonik bir aşk yaşar. Aslında karşılıklı yaşanan bu aşkta "engellilik" ve "gurur" vuslatı engelleyici unsurlardır. Atmaca bu engeli aşmak, aralarındaki farkları ortadan kaldırmak için kolunu değirmenin çarklarına kaptırarak koparır. Böylece sevgisinin gücünü ispatladığını ve sevgilisi ile aralarındaki engeli aştığını sanır. Ondan ötesi, yani vuslat fazlaca önemli değildir. Önemli olan, sevginin ve aşkın saf bir yürekteki o müthiş yaptırım gücünün dışarı yansıtılmasıdır.¹²⁹ Bu bağlamda Asım Bezirci'nin değerlendirmeleri çarpıcıdır:

"Değirmen'de bir Çingene delikanlısının dramatik aşkı anlatılır. Kızısakattır, bir kolu yoktur, bu yüzden Çingene ile evlenmekten kaçınmaktadır. Bunun üzerine, delikanlı bir kolunu değirmendeki çarka kaptırarak keser. Çünkü ona göre, "sevgili bir vücutta bulunmayan bir şeyi kendisinde taşımaya tahammül etmeyerek onu koparıp atabilmek, yalnız bu sevmektir." diye belirtir. (s.84)

Asım Bezirci, "Değirmen" hikâyesiyle Gorki'nin Makar Çudra hikâyesi arasında benzerlik olduğuna dikkat çeker.¹³⁰ Sabahattin Ali de bir mektubunda bu benzerliği onaylar:

"Makar Çudra" hikâyesine benim "Değirmen" hikâyesini benzetmişlerdi, varit gördüm, çünkü "Değirmen"i yazmadan bir ay evvel okumuştum Gorki'ninkini. Diğer hikâyeler de sahil olarak Anadolu'dur. Basit ve küçük adamları mevzu almışlardır. Mevzularınıaynı 'milieu'den seçen Gorki'ye benzeyebilir. Fakir ve küçük insanları yazmakta o herkesin üstadıdır..."¹³¹

Her iki hikâyede de iç hikâye ya da aşk anlatısı, gezgin Çingene kabilelerinin reisinin, maceracı bir gençle karşılaşması ve ikisinin sohbeti esnasında, konunun aşktan

¹²⁹ Ramazan Korkmaz, "Sabahattin Ali İnsan ve Eser" Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Fakültesi, 1991, Elazığ, s.85.

¹³⁰ Asım Bezirci, *Sabahattin Ali-yaşamı, kişiliği, sanatı, eserleri*- Evrensel Basım Yayın, İstanbul, 2007, s.84.
"Değirmen'dekiler -son ikisi sayılmazsa- romantik aşk hikâyeleridir. Sabahattin Ali'nin gençliğinde 1926-1929 yılları arasında yazdığı ilk denemelerdir. Çokluk bir dramla sona ererler. Eylemin üstüne çıkan renkli (hatta yer yer gerçekçi) doğa tasvirlerine duygulu, süslü bir anlatım ve temizce bir dil eşlik eder. Halk hikâyelerinden bazı motifler taşımakla birlikte, o yılların magazin hikâyelerine özgü hayalci, masalsı, olağandışı bir içerikleri vardır. Alman romantikleri ile Maksim Gorki, Knut, Hamsun, E.T.A. Hoffman, Bayron, Oscar Wilde, Guy de Maupassant, Edgar Poe gibi yazarlardan bazı etkiler taşırlar. (Asım Bezirci, *Sabahattin Ali-yaşamı, kişiliği, sanatı, eserleri*- Evrensel Basım Yayın, 2007 s.17.)

¹³¹ Ayşe Sıtkı -Doğan Akın, *Sabahattin Ali'nin Özel Mektupları*, Bilgi Yayınevi, İstanbul, 1991, s.240

açılması üzerine anlatılır. Her iki hikâye de reisin, kabilelerinin yakışıklı müzisyeninin hazin aşk öyküsünü anlatmaya başlamasıyla çerçevelenmiş hikâyelerdir.¹³²

“Viyolonsel” hikâyesinde iki sevgili evlendikten sonra engelle karşılaşır. İki sevgili bir gün şehir rıhtımında duran gemilerden birine binerek seyahate çıkar. Deniz onlara bir “aşk masalı”, ormanlarda “vefakârlık hikâyesi” anlatır. Bu hikâyede de tabiatın insan ruhuna olumlu tesirine dikkat çekilir. Sevgililerin deniz seyahati esnasında çıkan fırtına, onları olumsuz bir geleceğin beklediğinin habercisidir. Nitekim bu fırtınanın sonunda kadın hastalanır. Ancak sevdiği, vefasını gösterir hep onunla birlikte olur. Verdiği sözü yerine getirmenin zamanı gelir, genç adam eşi için viyolonsel çalmayı öğrenir. Genç kadının son vaadi ise eşinin “Sonbahar Şarkısı”nı çalmasıdır. Genç adam işitebilmesi için sağlığında eşine dinletemediği parçayı mezarı başında senelerden beri çalar.

Genç kadın öldükten sonra “Sonbahar Şarkısı”nın çalınması ölüm kavramıyla uyumludur. Sonbahar hayatın bitişini simgeler. Bu hikâyede iki sevgilinin duygusal açıdan ya da toplumsal açıdan bir engeli yoktur. Birbirine kavuşmuş iki gencin ölüm karşısındaki tavırlarında samimiyet, sadakat dikkate değerdir. Âşıkların fedakârlık ve vefakârlıkları aşklarını ölümsüzleştirir.

“Sarhoş” hikâyesinde üçlü bir aşk ilişkisi ile karşılaşılır. Kanunî Kâmil, Hanende Muhsine’ye âşık olur; fakat gazinocu bu aşka engel olmaya çalışır. Onların birbirlerini sevmesini istemez, Kanunî Kâmil ise Hanende Muhsine’nin peşinden gitmek ister ama ona kavuşamaz. Kâmil’i otelin en üst katında bekleyen eşi ve bir de çocuğu vardır. Ancak onunla eşi arasında duygusal bir bağ yoktur. Buna rağmen eşi o, Muhsine’nin peşinde dolaştığı ona tepkilidir. Otelin penceresinin yanındaki değnek kenara düşünce pencere de kadının kafasına düşer, kadın ölür. Hikâyede Hanende Muhsine, toplum tarafından kabul görmeyen bir hayat tarzını devam ettirse de Sabahattin Ali, toplumun bozduğu, aşağıladığı, ezdiği düşkün kadınlara ilgi ve acıma, hatta sevgi ve saygı

¹³² “Makar Çudra” tıpkı “Değirmen” hikâyesi gibi çerçeve hikâye tekniği ile yazılmış, baştan sona romantik, dramatik unsurlarla oluşturulmuş bir hikâyedir. “Makar Çudra”, hikâyesinin başlangıç kısmında Çingene kafilesin reisi birtakım sorgulamalara gider, aşkın bu dünyada yaşanacak en yüce duygu olduğundan bahseder. Atmaca için de Loyko için de önemli olan özgürlükçü bir ruhtur; bu, Çingenelerin en önemli özelliğidir. Loyko da Atmaca da bir Çingene delikanlısı olup her ikisi de bütün kabile tarafından cesur, yiğit, heybetli olarak betimlenir. Her iki hikâyede göçebe kültürün izleri görülmektedir. Her iki hikâyede de âşıklar duygusal engellerle sınanır; her iki âşk da aşk için fedakârlık yapmaya hazırdır. “Makar Çudra”nın ana kişisi Loyko Sobar da “Değirmen” hikâyesinin ana kişisi Atmaca da yakışıklı, yağız bir delikanlı olup kızları peşinden koşuran müzisyenlerdir. Loyko Sobar çok iyi keman çalarken, Atmaca da çok güzel klarnet çalmaktadır. Her iki hikâyede de doğa tasvirlerine geniş bir şekilde yer verilmesi hikâyenin etkileyiciliğini artırır; çünkü mekân tasvirlerinin bu denli ayrıntılı verilmesi hikâye kişilerinin bir nevi duygularının, düşüncelerinin okuyucuya aktarılması noktasında aracı olur. Ayrıntılı bilgi için bkz. Mehmet Onur Hasdedeoğlu, *Toplumcu Gerçekçilik ve Sabahattin Ali’nin Hikâye Kişileri*, İstanbul Kültür Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2008, s.19-20.

duyar.¹³³ Kâmil eşine duygusal bir bağ ile bağlı değildir, bu durum hikâyede şu şekilde ifade edilir:

"Ah o anan olacak karı.. Ah.. Nereden başıma sardım bu sıska kaltağı.. Senin de başının derdi, benim de ... Eeee.. Uyu bakayım... Hadi uyusana..."¹³⁴

Duygusal bir bağdan yoksun olan bu evlilik de hüsrarla sonuçlanmıştır.

"Komik-i Şehir" hikâyesi de aşk teması üzerine kurulmuştur. Sabahattin Ali'nin açıkladığına göre hikâyenin konusu "Osmanlı İmparatorluğu zamanındaki Anadolu'da" geçer.¹³⁵ Hikâyede bir tiyatro topluluğu Anadolu'da bir kasabaya gelir, bu topluluğun komiği Rahmi ve oyuncularından Viktor arasında yaşanan aşk metnin konusunu oluşturur. Tiyatronun komik oynucusu Rahmi, Viktor'a âşıktır. Rahmi, bir mızıka binbaşısının Harbiye'yi yarıda bırakarak tiyatroculuğa heves eden oğlu, Viktor ise İzmirli bir Yahudi zenginin kızıdır. Farklı ırklara mensup olsalar da bu durum aşklarına engel oluşturmaz. Onların hikâyeleri aşkın sınır tanımazlığını gösterir. Rahmi bir dakika olsun Viktor'u yanından ayırmaz, diğer aktörlerle dahi konuşmasına izin vermez, kendinden başkasının ona bakmasına tahammül edemez. Rahmi ve Viktor dört seneden beri ilişkilerini sürdürürler, aşkları karşılıklıdır.

Bir gün tiyatro kabadayılar tarafından basılır ve kötü kadın saydıkları Viktor'u ormana kaçıırırlar. Viktor, kasaba için bir tehlike görülmektedir, Rahmi bu durum karşısında çılgına döner, Rahmi bu noktada sevgilisi uğruna yapacağı fedakârlıkla sınanır. Halk hikâyelerinde rastlanan çok katmanlılık bu hikâyede de okuyucuya sunulur. Rahmi'nin bu süreçten sonra yaşadıkları hem göstereceği fedakârlık açısından hem de dönemin adalet-asayiş sisteminin eleştirisi bakımından önemlidir. Viktor kaçırıldıktan sonra Rahmi, jandarmaya, kaymakamlığa bütün birimlere başvurursa da ne kaymakam ne jandarma Rahmi'ye yardımcı olur. Kaçırılan kadının yabancı asıllı olması gerekçesiyle her iki birimde arama faaliyetinde bulunmaz.

"Hükümet yok muydu?.. Başlarında kendilerinin hür, namuslarının emniyette olduğunu söyleyen bir hükümet yok muydu?"¹³⁶

Rahmi, jandarmadan yardım alamayınca kaymakama gider ve aynı tavrı bu birimden de görür, Viktor'a kötü kadın gözüyle bakıldığı için can güvenliği pek önemsenmez, Rahmi bu zor durumda Viktor'a bağlılığını bir an olsun kaybetmez:

¹³³Asım Bezirci, *Sabahattin Ali-yaşamı, kişiliği, sanatı, eserleri*- Evrensel Basım Yayın, İstanbul, 2007, s.88.

¹³⁴Sabahattin Ali, "Sarhoş", *Değirmen*, YKY, İstanbul, 2013, s.106.

¹³⁵Sabahattin Ali, *Değirmen*, YKY, İstanbul, 2013, s.9.

¹³⁶Sabahattin Ali, "Komik-i Şehir", *Değirmen*, YKY, İstanbul, 2013, s.129.

"(...)O benim her şeyimdir beyim...Ben onsuz yapamam... Siz de gençsiniz, siz de sevmek nedir bilirsiniz... Şimdi onun ne halde olduğunu düşünmek bile beni çıldırtıyor...Yalvarırım kaymakam bey...Emredin de iki candarma olsun çıkarsınlar..."¹³⁷

Rahmi, bu durumdan da netice alamayacağını anlar ve sevdiği kadını aramaya tek başına yola çıkar, Viktor'u ormanda bulur. Rahmi verdiği bu mücadele sonucunda sevdiği kıza kavuşur, kavuşma esnasında kış gününde olmalarına rağmen güneş açması kozmik zamanın olayların ilerleyişi ile uyumlu olduğu gösterir, sonrasında birlikte kasabaya döner. Aşkı uğruna verdiği ilk sınavı başarı ile tamamlayan Rahmi,kasabaya döndükten sonra tekrar ikinci mücadelesi başlar. Kaymakam, Viktor'un kasabaya dönmesini fırsat bilir Viktor'u makamına çağırır, Viktor'a yakınlaşmaya çalışır. Viktor bu durum karşında Rahmi'ye bağlılığını sürdürür ondan vazgeçmez. Viktor'un kararlı duruşu kaymakamı çileden çıkarır genç kıza iftira atar.

"Bu kadını al.. Fahişelik yapıyormuş; Çömlekçizadelerle dağa falan kaçmış, evvela hükümet doktoruna, sonra da umumhaneye götürürsünüz..."¹³⁸

Kaymakam acımasızlığını sürdürür ve Rahmi'yi de kasabadan çıkartır, Rahmi bu durumda dahi mücadelesini sürdürür Rahmi, köprüden geçerken atları ırmağa sürer, arabadakiler jandarmalarla sulara gömülürler. Viktor ise genelevde vereme tutulur, oradan hastaneye götürülür. Birbirini seven iki âşık arasında dış engeller söz konusudur, Rahmi ve Viktor duygusal yönden birbirine son derece bağlı olmalarına rağmen memlekette asayiş eksikliği, yöneticilerin acımasızlığı kasaba halkının ön yargılarının kurbanı olurlar. İki âşık arasındaki dramı hazırlayan nokta toplumsal bozuklukların varlığıdır.

Çerçeve hikâye tekniği ile yazılan "Sulfata" hikâyesinin iç hikâye kısmında Aliye ve Mustafa'nın aşkı anlatılır. Eşi sıtmaya yakalanmış Mustafa'nın verdiği mücadele ve sabrının sınaması durumu vardır. Aşkları Mustafa'nın dilinden anlatılarak hikâyeye daha gerçekçi ve samimi bir eda katılır. Daha Mustafa askere gitmeden önce Aliye ona kaçır, Aliye'nin yaşının küçük olması sebebi ile resmi nikâhları yapılmaz. Aliye'nin babası törelere bağlı, otoriter bir Yörük olup kızının bir ovalıyla evlenmesini istemez. Mustafa ve Aliye aşklarının önünde hiçbir engel tanımaz, imam nikâhıyla evlenirler. Mustafa'nın askerde olduğu zamanlar Aliye'nin zorlu günleridir, Mustafa'nın babası Aliye'ye bakmak istemez, Aliye ortada kalır ve komşuların yanında tarla işinde çalışmaya başlar, orağa, çifte gider. Mustafa askerden döndükten sonra babası ile kavgaya

¹³⁷Sabahattin Ali, "Komik-i Şehir", *Değirmen*, YKY, İstanbul, 2013, s.130.

¹³⁸Sabahattin Ali, "Komik-i Şehir", *Değirmen*, YKY, İstanbul, 2013, s.135.

edip eşinin tarafında yer alarak aşkı için ailesini karşısına alır. Aralarına hiçbir engel giremeyen iki âşık el ele verip zorlukların üstesinden gelmeye çalışırlar. Kuyu açarlar kendi tarlalarını sularlar, kerpiç kesip kendilerine oda kurarlar vakti geldiğinde resmi nikâhlarını da kıyarlar. Ancak Mustafa askerdeyken Aliye, sıtmaya tutulur ve bu illet peşini bir türlü bırakmaz.

Mustafa, hastalığında da eşini bir an olsun yalnız bırakmaz Sıtma Mücadele Merkezi'ne götürür. Ona bu kararlığı ve sadakati hikâyede kendi dilinden ifade ettirilir:

"Bak, fukara kızcağız gün günden eridi. Ölüp gideverecek... Bu gittikten sonra ben tarlayı, zeytini n'ideyim? Ahdım olsun, evi kazmayla yıkar, bahçeyi dağıtır, kuyuyu yeniden doldurur, dikmeleri birer birer söker, başımı alıp giderim..."¹³⁹

Mustafa'nın dünya malında gözü yoktur, onun için önemli olan tek bir şey vardır o da Aliye'nin iyileşmesidir. Ne yazık ki doktorlar onun duyarlı değildir. Hikâyede doktorların halktan uzaklığı ve hastanın durumu karşısındaki duyarsızlıkları eleştirilir.

"Hasanboğuldu" halk şiir ve hikâyelerinin anlatım unsurlarından yararlanıldığı, güçlü tasvirleri ve derin çözümlemeleri olan bir hikâyedir.

Zeytinlide bahçıvanlık yapan Hasan ve Yörük kızı Emine'nin hazin ve güzel aşkı hikâyenin temelini oluşturur. Yazar, hikâyenin anlatımında çerçeve hikâye tekniğini tercih eder ve Emine'nin hazin hikâyesi aynı obadan olan Hacer'in dilinden anlatılır. Anlatıcı, Hacer ile karşılaştıktan sonra büvetin adını sorar ve iç hikâye/efsanevi anlatı bundan sonra okuyucuya sunulur. Okuyucu Hasan ile Emine'nin aşkını Yörük kızı Hacer aracılığıyla öğrenir. Sabahattin Ali'nin fotoğrafçılığa olan özel ilgisi bu hikâyede kendisini derinden hissettirir, Sabahattin Ali'nin dış çevreye bakışı ressamlara özgü dikkatle olay örgüsüne yansıtılır.

Hasan, pazarda Emine ile tanışır, zaman içinde ona âşık olur. Emine de Hasan'ı sever. Hasan Emine'nin Yörük olmasını aşkına engel olarak görmez, kalbinde sadece sorgusuz sualsiz Emine'ye duyduğu aşk vardır. Emine'de Hasan'ı sever, onunla birlikte olmak ister, kalbine söz geçiremez ama bütün bu duyguların önüne geçen tek bir şey olur o da Hasan'ın ovalı olmasıdır. Emine dış engelleri sevgisinin önünde tutar, aşkın engel tanımazlığı noktası Emine için geçerli olmaz. Hasan, Emine ile evlenmek ister, onun için canından geçmeye razıdır; fakat Emine'nin ailesi Hasan'ı istemez, Emine de ailesinin gelenek ve göreneklerine sıkı sıkıya bağlıdır. Emine, Hasan ile aralarındaki

¹³⁹Sabahattin Ali, "Sulfata", *Yeni Dünya*, YKY, İstanbul, 2015, s.107-108.

gelenek farklılığının bilincine sahiptir, geleneklerine göre Yörük ile Ovalı bir arada olmamaktadır, bu şekilde kurulan bir yuvanın ebedi olmayacağı kanısındadır. Hasan'a duyduğu aşkı her anlamda ikinci plana atar. Emine, hikâyenin genelinde Ovalı ve Yörük kavramlarının kıyaslamasını yapar, bu kıyaslamanın yapılmasının nedeni ise Emine'nin Hasan'a neden karşılık vermediğinin açıklaması niteliğindedir: "Biz dağlıyız, sizin boş çıkamadığınız bayıra biz kırk okka yükle çıkarız!.." ¹⁴⁰

Emine ve ailesi bu aşkın vuslata ermeyeceğini düşünseler de Hasan ve Hasan'ın annesi Emine'nin Yörük olmasını aşkları önünde engel olacak bir durum olarak görmez. Hasan duygularını ön planda tutan bir yapıya sahipken, Emine sevdasını bastırma yoluna gider, onun için tek başına aşk yeterli değildir, evleneceği kişinin sosyal, kültürel ve ekonomik çevresinin de önemli olduğunu düşünür:

"Ovada büyüyen dağda yapamaz... Dağın suları serindir ama, yolları sarptır, kışı çetindir... Kar altında odun kesmek, bahçeye bostan ekmeye benzemez. Benim erim diye götürdüğüm adamı obamızın yiğitleri kınamamalı! Ben seni bildim, artık gözüme hiçbir yiğit görünmüyor; ama anamın, babamın, akranımın yanında seni küçük düşürmem." ¹⁴¹

Emine'ye göre dağlı olan çukur ovalarda kalamaz, Yörük kızı dağdan köye, çadırdan eve inemez, köylerdeki eli kınalı kızlar gibi olamaz, bütün bular dağlı olan insanların ovalılara bakış açısını vermesi bakımından son derece önemlidir. Hasan, Emine'nin engel gördüğü bu söylemleri kabullenmez ve aşkıdan bir an olsun vazgeçmez.

Emine aşkı için toplumsal değer yargılarını engel olarak görse de Hasan, yaşama tarzını, geleneğini, göreneğini, değer yargılarını Emine için terk etmeye hazırdır. Emine'ye kavuşmak için onun yaşadığı Yörük köyüne gitmek ister, annesini anne, babasını baba bileceğini söyler, yaşadığı topraklardan vazgeçmeye razı olur. Hasan'ın yaşadığı yerlerden kopma istediği bir nevi benliğinden vazgeçmesi olarak değerlendirilebilir, çünkü Hasan için Emine'nin engel olarak belirttiği maddi manevi unsurlar onun için önemli değildir, bunu göstermek için benliğinden vazgeçmeyi kabul eder. Hasan'ın aşkı için gösterdiği bu çaba Emine'nin biraz da olsa kalbini yumuşatır ve Hasan'ı sınamak ister, bunun için ağır bir şart koşar ve Emine ve ailesi Hasan'ın kırk okka tuzu Zeytinliden, Yüksekoba'ya dinlenmeden götürmesini ister. Hasan bu ağır şartı hiç düşünmeden kabul eder, Hasan zor şartlar altında kırk okka tuzu yüklenir ve dizleri

¹⁴⁰Sabahattin Ali, "Hasanboğuldu", *Yeni Dünya*, YKY, İstanbul, 2015, s.116.

¹⁴¹Sabahattin Ali, "Hasanboğuldu", *Yeni Dünya*, YKY, İstanbul, 2015, s.119.

büküle büküle götürmeye çalışır. Hasan Emine'den biraz olsun dinlenmeyi talep edince de Emine buna asla izin vermez bunun dağlıların kavline aykırı olduğunu belirtir. Hasan, GökBüvet'e gelince gücü tükenir ve dizlerinin üstüne çöker, daha da fazla gidemez. Emine çuvalı sırtlanır ve gider, Hasan'ın çaresiz haykırıları Emine'nin kalbini bir nebze olsun yumuşatmaz. Hasan, Emine'nin ardından "Ben senin ardından gelemedim, sen benim ardımdan gel" diye seslenir ve kendini dereye atar, boğulur. Emine gönlündeki bu sızıyla yaylaya varır ve Hasan'dan ayrılmanın verdiği bu acıyla daha fazla duramaz ve Emine'nin aşkı bu noktada Yörük kurallarına galip gelir. Geri döner Hasan'ı arar, her yerde onun sesini duyar ve nihayetinde Hasan'ın boğulduğunu görür. Yüreğinin acısına daha fazla dayanamaz ve kendini bir çınara asar. Hasan ve Emine'nin bu dünyadan ayrılma şekilleri dikkate değerdir. Emine, Hasan'ı canından çok sevsede de toplumun değer yargılarını engel gördüğü için bir an olsun Hasan'a umut vermez, Yörük kurallarından taviz vermez adeta bir çınar gibi dimdiktir, güçlü bir kişiliği temsil etmektedir. Emine'nin karakter özellikleri ile çınar arasında bu yönde bir bağlantı kurulmaktadır.

Hasan, Emine'nin sunduğu engelleri aşk için engel olarak kabul etmez, hatta yaşadığı topraklardan vazgeçmeyi sorgulamadan kabul eder , Hasan'ın benliği bu noktada kaybolmaya hazırdır, aşkın sınır tanımazlığı Hasan'ın kalbine işlenmiştir, Hasan'ın kendini dereye atması, kendisini suya bırakması bir nevi özgürlüğü ve sonsuzluğu temsil eder, bu durumda Yörük-Ovalı sınırı yoktur var olan tek gerçek Hasan'ın aşkını sonsuzlaştırma isteğidir. Hasan'ın kendisini suya bırakmasının simgesel anlamda değerlendirilmesine bir başka açıdan bakılacak olursa Hasan'ın aslında inkâr ettiği benliğine tekrar dönmesidir; çünkü insanın temelini oluşturan madde sudur. Hasan, Emine'nin aşkıyla yanıp tutuşurken bağlı olduğu toprağı bırakıp Emine'nin yaşadığı yere gitmek ister, aşkının ateşiyle bağlı olduğu ovayı terk etme arzusu kendini suya atması ile inkar ettiği benliğine tekrar döner.

Emine'nin Hasan'ın boğulduğunu anladığı anda söylediği koşma derece önemlidir. Hikâyenin genel yapısı halk hikâyelerinin kuruluşuna oldukça benzemektedir. Halk hikâyelerinin büyük bir çoğunluğunda iki âşık birbirine kavuşmak için türlü mücadeleler içerisine girmektedir, bu mücadelelerin olması aşk olgusunun yüceltilmesi bağlamında oldukça önemlidir. Bu iki hikâyede de âşıklar dış çevrenin engeline takılır ve âşıklar birbirine kavuşamaz. Emine, duygularını ifade etme de halk edebiyatı materyallerinden istifade eder.

"Uzaklardan sesin aldım;
Çevreni derede buldum;
Nereye gittiğin bildim,
Hasanım arkandan geldim.

(...)

"Emine'yi yaslı eden,
Kerem olup Aslı eden,
Dağı taşı sesli eden
Hasanım ardından geldim."¹⁴²

Emine, Hasan'ın ölümü üzerine duyduğu acıyı anlatırken yine halk edebiyatının önemli materyallerinden halk hikâyelerinden yararlanır. *Kerem ile Aslı* hikâyesine değinir. *Kerem ile Aslı* hikâyesinde de derin acılar yaşayan iki aşkın birbirine kavuşamadan ölmesi işlenir.

Hikâyenin genel olarak arka planına bakıldığında üç temel etmenin hikâyenin özünü oluşturduğu söylenebilir. Emine ve Hasan'ı birbirine bağlayan aşktır, birbirlerine duyduğu tutku bir anlamda ateştir, ateş hikâyeyi gerilim noktasında tutan etmendir. Emine'nin Hasan'a kavuşmasına engel olan tek şey topraktır, yani Emine'nin geleneğe göreneğe bağlı oluşu, bulunduğu topraktan ayrılmak istemeyişi dış çevre yani tabiat olgusu Emine'nin şahsında ortaya çıkar.

Hasan, aşkı sorgusuz sualsiz yaşamayı tercih eden, aşkının önüne hiçbir gücü geçirmeyen, Emine için benliğinden vazgeçmeye hazır bir yapıya sahiptir, dolayısıyla Hasan'ın hikâye içerisinde üstlendiği rol sudur, zira su insanın temelini oluşturan elementtir, Hasan bu rolü itibarıyla hikâye sonunda suya dönüş bir nevi benliğine dönüş yapmıştır.

Aşk, gerek Türk edebiyatında gerek Dünya edebiyatında vazgeçilmeyen insanoğlu var olduğu sürece de vazgeçilmeyecek olan olgudur. Kırgız edebiyatının önemli şahsiyetlerinden Cengiz Aytmatov'un *Cemile* romanı ile *Hasanboğuldu* hikâyesi vermek istedikleri mesaj bakımından birbiri ile örtüşen iki eserdir. Cengiz Aytmatov'un 1958 yılında yazdığı "dünyanın en güzel aşk hikâyesi" olarak nitelendirilen *Cemile* tıpkı Emine gibi doğaya bağlı, tabiatın özellikleri ile kişiliği şekillenmiş bir yapıya sahiptir. Tabiat şartları adeta iki kişinin kaderini tayin etmektedir. Cemile, sert tabiatlı, erkek

¹⁴²Sabahattin Ali, "Hasanboğuldu", *Yeni Dünya*, YKY, İstanbul, 2015, s.124.

mizaçlı hatta erkek gibi kuvvetli canla başla çalışan bir kadındır, Emine ile bu özellikleri bakımından son derece benzemektedir. Cemile de Emine'de sevdiği erkekleri denemeye yoluna giderler; ama bu sınavda Cemile, Emine'ye göre daha insaflıdır. Hasan ile Danyar'ın özellikleri birbirine benzemektedir, her ikisi de sevdiği kadın uğruna türlü zorlukları göze alır. Hasan aşkı için kırk has okka tuzu sırtlanır ve canının pahasına bu yola girer. Cemile evli olmasına rağmen Emine gibi toplumun değer yargılarını aşkının önüne geçirmemiştir. Hasan için dere yani su kendi benliğinden vazgeçtiği noktada gerçek benliğine ulaştıran ve aşkını ölümsüzleştiren bir unsurdur. Her iki eserde de çuval sınavının olması farklı açılardan değerlendirilebilir, *Cemile*'de çuval sınavının olması Cemile'nin Danyar'a aşkını itiraf etmesine vesile olur. Hasan'ın ise bu sınavı baştan kaybedeceği bellidir; çünkü Emine kalbinin sesini dinlemek yerine "çevrenin değerlerine "önem verir.

Toplum hayatını düzenlemek için konulan hiçbir kuralın insanın özgürlüğüne ve mutluluğuna engel olmaması gerekir. Aşkı bu kuralların önüne koyan, hiçbir engel tanımayan Cemile mutluluğa, ele soran Emine ölüme gitmiştir.¹⁴³ Hasanboğuldu hikâyesinde toplumsal özellikler insanın benliğine aykırı olan gelenek ve görenekler aşkın oluşmasına engel teşkil eder, insanların duygularını rahatça ifade edebilmelerini, özgürce birbirlerini sevmelerini önler.

Pertev Naili Boratav'ın belirttiği gibi "Hasanboğuldu"nun (ilk yayımlanışı 1942) konusunu Sabahattin Ali'nin Edremit yöresindeki yerli anlatımlardan aldığını düşünürü ama daha sonradan farklı noktalarda bilgiler edindiğini belirtir, birkaç yıl sonra Mustafa Göksu'dan, Hasanboğuldu'nun adını açıklayan başka bir anlatmanın varlığından haberdar olur. Bir Kopuk Hasan'ın olduğundan büvetin başında düzenlenen bir içki alanında büvetin derin sularına düşüp boğulduğunu, o günden sonra da "Hasanboğuldu" olarak anıldığını anlatır.¹⁴⁴

"Cıgara" hikâyesinde Kemal, Beyoğlu'nda gazete satarken bir aşk meselesi yüzünden arkadaşı ile tartışmaya girer. Kemal'in gazeteleri yere düşer, çamur içinde kalır, anlatıcı kişi bu iki genci ayırır. Sulbiye adlı kadın başlangıçta Esad ile beraberdirler, ona şiddet uygulayan Esat ona duygusal bir ilgi duymamaktadır. Kemal ona karşı son derece müşfik olduğu için Sulbiye, Kemal ile birlikte olmaya karar verir. Kemal ise onları tehdit eder.

¹⁴³ Nuri Sağlam, "Emine Ele Sormuş Aşkını, Cemile Yüreğine", *Türk Edebiyatı*, s. 418, Ağustos, 2008, s. 30-35.

¹⁴⁴ Filiz Ali-Atilla Özkırımlı- Sevgül Sönmez, "Sabahattin Ali", YKY, İstanbul, 2014, s.390.

"Sıcak Su" hikâyesi Emine'nin jandarmalar tarafından eşi İsmail'i korumak adına yaptığı fedakârlıklardan oluşur. İsmail kavga esnasında bir ağanın oğlunu vurur, bu olaydan sonrada saklanmaya karar verir, jandarmalar her yerde İsmail'i arar ama bulamaz, jandarmalar Emine'yi sorguya çeker, asla ama asla eşine dair bilgi vermez.

Bazen de âşıklar sınıfsal, kültürel farklılıklar dolayısıyla kavuşamaz. "Köstence Güzellik Kraliçesi" güzellik kraliçesi seçilen bir mağaza işçisi ile zengin bir ailenin öğrenci oğlunun hikâyesini konu alır. Bükreş üniversitesinde okuyan bir genç kız karşısında tutulur kalır, son sınıftayken Besarabyalı genç kız bu genci etkiler, birlikte pansiyona taşınırlar, birkaç ay beraber yaşadıktan sonra genç adam Köstence'ye gitmek zorunda kalır, planına göre on beş gün sonra döneceğini söyler. Köstence'ye gelen genç adam bir kalabalıkla karşılaşır, bir sürü halk arasında çiçeklerle süslenmiş bir araç geçiyor, bu araçta da beyaz elbiseler giydirilmiş çocuk denilecek yaşta bir genç kız ayakta durup etrafa selamlar verir. Bu genç kız Köstence'nin ilk güzellik kraliçesidir. O gece güzellik kraliçesinin şerefine bir balo düzenlenir, genç adam arkadaşlarının ısrarı üzerine baloya gitmeye karar verir, arkadaşları aracılığı ile güzellik kraliçesi ile dans eden genç adam, genç kızın bakışları karşısında içinden bir şeyler kopar. Sonraki danslarda genç kızın adının Marina olduğunu, bir mağazada satıcılık ederken güzellik kraliçesi seçildiğini, yarın tekrar işe başlayacağını söyler. Marina, tatlı ve fakat sonsuz olmayan bu rüyadan uyanmak ister, genç kızın bu saf katıksız hali genç adamı daha da etkiler, Köstence'de kaldığı on beş gün içerisinde her gün güzellik kraliçesini görmek görür. Bükreş'e dönme zamanı gelir, bunun öncesinde Marina'ya evlenme vaadinde bulunur, fakat bunu ailesine söylemesinin mümkün olmayacağını, bir mağazada satıcı olan ve sonra güzellik kraliçesi olan bu genç kızın evde adının bile anılmasının tehlikeli olacağını söyler. Genç adam okulunu bitirince kendisini gelip alacağını kendisini beklemesi gerektiğini söyler, Marina kendisini bırakmamasını, sonra çok fena olacağını söyler. Gravila, bu isteğe rağmen Bükreş'e döner. Bükreş'e geldikten sonra Gravila ile Marina birkaç ay mektuplaşır, fakat Gravila, ilk zamanlar ilgiyle yazdığı mektupları sonradan sonraya azaltmaya başlar, Marina bu durum karşısında mektuplarını azaltır. Gravila Bükreş'e döndüğünde arkadaşları, dersleri onu son derece oyalar, Marina umudunu kaybeder, pansiyona taşındığı Besarabyalı genç kızla vakit geçirmeye devam eder.

Üniversite bittikten sonra Gravila, Köstence'ye gitmeyip Almanya'ya gitme kararı alır, mesleğinde ilerlemek isteyen Gravila hoş günler geçirmeye devam eder.

Gravila, Bükreş'e döndüğü günlerde babasından bir miktar para alıp arkadaşlarıyla birlikte bir müzikhole gider, Marina'yı sarhoşların kollarında üstü başı açık bir vaziyette görünce harap bir halde kalır, bir süre kendine gelemez, Marina genç adama artık her şeyi unuttuğunu söyler, ama söylemi sadece dildedir, gönlünde Gravila'ya olan sevgisi devam etmektedir. Gravila, tekrar deli gibi âşık olduğunu hisseder, son bir ümitle Marina'nın kendisi ile gelmesini ister. Marina sadece acı acı güler. Bu noktadan sonra Gravila, Marina'nın peşini bırakmama kararı alır, Marina bir yerde durmayıp şehir şehir gezer, Gravila da onunla birlikte gittiği her yere gelir; fakat Marina duygudan yoksun bir et bir kemik gibidir, Gravila'ya kalbinin kapılarını kapatır, genç adamın ağlaması pişmanlığı asla ama asla Marina'nın kalbini yumuşatmaz. Gravila'yı asıl yakan düşünce Marina'nın hiçbir erkekle birlikte olmaması, onun kendisini hala sevdiğini bilmesi ama aralarındaki görünmez mesafenin aşılamaz oluşudur. Marina'nın her ne yaşanırsa yaşansın Gravila'ya aşkla bakması anlatıcının gözünden kaçmaz, ama Marina'nın Gravila'ya en ihtiyaç duyduğu anda kendisini terk etmesi onun kalbine nakşolur, hiçbir zaman unutamaz. Kadının küskünlüğü, gerçekte, sevgisinin derinliğini gösterir. En büyük acılara katlanacak, yaşamını kendine zehredek kadar temiz, soylu, onurlu bir sevgidir bu. *Kağnı*'daki Hayri'nin yahut Murat'ın sevgisi gibi katıksızdır, sessizdir, sınırsız bir özveri duygusuyla beslenmektedir. Her türlü gösteriş ve oyundan uzak, yalın ve doğaldır.¹⁴⁵

"Bir Hakikatin Hikâyesi"nde hikâyenin ana kişisi Anadolu'da öğretmenlik yapan bir gençtir. Yüksek rütbeli bir zabıt okula kızını getirerek "birkaç zümreden son sınıf bakaloryayı"(ÇKİ., 22) verebilmek için sene sonuna kadar kızının okula devam etmesi için rica eder, genç öğretmen daha ilk dakikalardan itibaren genç kızın esrarengiz bir duruşunun olduğunu, bu duruştan etkilendiğini söyler, genç kız derslere önceleri düzenli gelse de zaman içinde çok seyrek gelir, en sonunda hiç gelmez. Genç öğretmen kızı birkaç kere sinemada görür, bu esnada selamlaşma olur, genç kız çok güzel olmasa da çekici yapısının olması genç öğretmenin aklından çıkmaz olur:

"Bu kızda anlaşılmayan bir şey vardı. Asıl insanı bağlayan da buydu. Güzel mi, çirkin mi anlaşılmıyordu. Sonradan kendisiyle konuşunca gördüm ki bu kız zeki mi değil mi bunu bile anlamak mümkün değildi. Bir muamma, cazip ve meraklı bir muamma gibi idi bu kız!."¹⁴⁶

Günlerden bir gün "garden parti" düzenlenir, genç öğretmen genç kızı görmek için gider, genç kızın yaşlı bir adamla dansa kalktığını gören genç öğretmen boğulacak

¹⁴⁵ Asım Bezirci, *Sabahattin Ali-yaşamı, kişiliği, sanatı, eserleri*, Evrensel Basım Yayın, 2007, s.88.

¹⁴⁶ Sabahattin Ali, "Bir Hakikatin Hikâyesi", *Çakıcı'nın İlk Kurşunu*, YKY, İstanbul, 2015, s.23.

gibi olur, genç öğretmen bir kadeh içki içmesine rağmen aşkından tam anlamıyla sarhoş olur. Genç kızla ilgili hayaller kurmaya başlayan genç öğretmen hayallerin hakikatle çarpıştığını anlar, bu ilişkinin imkânsız olduğunu anlar, genç kızın kendisine karşılık vermediğini gördükçe aşkına karşılık bulacağına dair beklentileri gitgide kaybolur:

"(...)Ben onun uzak bir işaretiyle derhal hayatımı veririm. Acaba o...Bana elini verecek mi?..Hayır.."(ÇİK.,s.27)

"Çakıcı'nın İlk Kurşunu", ana tema aşk olmamakla birlikte Çakıcı Mehmet ile Ayşe arasında yaşanan aşk hikâyesinin kurgusunda, dramatizasyonun sağlanmasında son derece işlevseldir. Babası çocuk yaşta öldürülen Çakırcalı Mehmet Efe, babasının intikamını almak için yollara düşer, intikamını aldıktan sonra iltica ettiği ilk köyde babasının hürmet ettiği bir zeybek olan Ahmet Efe'nin yanında gelir, onun kızı Ayşe'ye âşık olur, Ayşe ilk andan itibaren genç delikanlıdan gözlerini alamaz, aradan günler geçer, birbirlerine duydukları aşk günden güne artar, bir gün yakınlaşan iki âşık, birdenbire toparlanır, bu durumun efelik şanına yakışmayacağını nikâhsız bir şekilde bir genç kıza dokunmanın yanlış olduğunu vurgular, bu durumun aşkın, sevdanın temizliğini, yüceliğini belirtmesi bakımından dikkate değer bir noktadır, Ayşe ile nikâhlanan Mehmet Efe, ona derin bir sevgi ile bağlıdır, bir gün Arnavutlarla mücadeleye giren eşi için endişelenir, onu kaybetme korkusu yaşar ama bir efenin eşine yakışan dik duruşa sahip olduğu için eşinin her daim arkasındadır, hikâyesinin sonunda ise Mehmet Efe ölür, buna rağmen Ayşe dik duruşunu sürdürür.

Kuyucaklı Yusuf romanında Yusuf ile Muazzez'in aşkının temelleri Yusuf'un evlatlık edinme süreci ile başlar, Yusuf, daha küçük yaşlardaki Muazzez'in tüm ihtiyaçlarını karşılar, onu dinleyen ona gerçek anlamda değer veren tek kişi olur. Aradan geçen yıllar neticesinde Yusuf'un kalbine atılmış olan aşk tohumu sevda tohumu filizlenmeye, günden güne yeşermeye başlar. Yusuf, delikanlılık çağlarında babasının zeytinliğine ulaşır, bir Ramazan bayramı sabahı bayramyerine Muazzez ile birlikte gider, büyüyüp güzelleşen Muazzez herkesin dikkatini çekmeye başlar. Kasabanın gençlerinden Ali, Muazzez beraber salıncağa binerler, Yusuf gözlerini Muazzez'den ayırmaz. Şakir isimli şımarık delikanlının Muazzez'e laf atması üzerine Yusuf çılgına döner, bundan sonra Muazzez'i kıskanmaya başlar.

Kasabanın önde gelen isimlerinden zenginliğine malına güvenen Şakir'in babası Edremit'in önde gelen fabrikatörlerinden Hilmi, herkes tarafından korkulan, haksız da olsalar haklı kabul edilen kişilerdir, evlerine hizmet için alınan Çineli Kübra ve annesi

bu kötü niyetli insanların zulmüne maruz kalır. Muazzez'in babası, Yusuf'un da manevi babası Kaymakam Selahattin Bey'in kumar dolayısıyla borçlanması üzerine durumu fırsat bilen Şakir, Muazzez ile evlenmek ister. Şakir, Muazzez'le evlenmek istemesi duygusal ilgiden çok intikam hisleriyle ilintilidir. Şakir, bayram yerinde Yusuf'tan yediği yumruğun intikamını almak için Muazzez'i piyon olarak kullanmak ister.

Muazzez'i içten içe seven Yusuf, bu duygusunu kendisine de itiraf edemez, Yusuf'un Muazzez'in iyiliği için çırpınması onu bilerek ateşe atmasına izin vermemesi temelleri daha çocukken atılan bu aşkın ne kadar derin ne kadar içten olduğunu gösterir. Yusuf'un Muazzez için çırpınmasının karşın anne Şahinde ise kızını zengin bir kişiyle evlendirmeye çalışır, onun için önemli olan kızının duyguları değil, lüks bir hayat sürmesidir. Yusuf, Muazzez ve babasının bu sıkıntılı durumdan kurtulması için elinden geleni yapar, borcu ödemek için bakkal Ali'nin yanına gider. Ancak Ali de küçük yaşından itibaren Muazzez'e âşıktır, bunu ne Yusuf'a ne de Muazzez'e itiraf edebilir, aşkını gizliden gizliye sürdürür, Ali'nin tek istediği Muazzez ile evlenmektir, bu vesile ile de parayı Yusuf'a verir. Ali, her daim hayalinde Muazzez'i düşünür:

"İçinde tekrar tatlı ümitler uyandı. Muazzez'in, yavaşça oda kapısını açarak, elinde tepsi ile içeriye girdiğini ve kendisine kahve getirdiğini farz etti. Bütün yüzünü memnun bir tebessüm kapladı. Genç kızı karşısına oturarak onunla düşünlerine, yüzlerce testi zeytinyağına ve Aşağı çarşı'da açacağı mağazaya dair tatlı tatlı konuştu."¹⁴⁷

Tüm bu olan bitenlerden sonra kimse Muazzez'e fikrini sormaz, herkes kendisini Muazzez adına karar almaya yetkili sanır. Muazzez, Ali'nin kendisiyle evlenmek istediğini öğrenince, Yusuf'a olan duygularını gün yüzüne çıkarır, Yusuf ise hem şaşkın hem oldukça mutludur. Yusuf, Ali'ye Muazzez'in kendisiyle evlenmek istemediğini söylemekte zorlanır, Ali'ye bu duygularından vazgeçmesi gerektiğini söylemeye çalışır. Ancak Ali de ısrarlıdır:

"Ne diyor, Yusuf, Allah aşkına söyle... Kim bilir, o belki beni beğenmez... Ama sen söyle Yusuf, ben kötü adam mıyım? Ben Şakir gibi miyim?.. Muazzez senin sözünden çıkmaz, Yusuf! Sen ona beni anlatırsın.. Bu işi sen yaptın, sonuna kadar sen götüreceksin. Bak, şimdi sana doğrusunu söyleyeyim, ta küçükken, beraber Çınarlıçeşme'ye, bayramlara gittiğimiz zamandan beri içimden böyle şeyler geçirdi ama, olacağını bir türlü aklım kabul etmezdi." (KY., s.81)

Ali'nin Muazzez'e karşı duyduğu aşkı öğrenen Şakir, Ali'yi vurur, türlü dolaplar çeviren Şakir zengin olmasının verdiği nüfuzla hapse atılmaz. Yusuf, Ali'nin vefatından

¹⁴⁷ Sabahattin Ali, *Kuyucaklı Yusuf*, YKY, İstanbul, 2011, s.73.

sonra içindeki çıkmazı da bir nevi çözüme ulaştırır, bu olayın neticesinde Yusuf, Muazzez'e duyduğu sevginin muhakemesini yapar:

"Halbuki Muazzez'e karşı olan hisleri büsbütün başkaydı. Onu hariçte bir mevcut, yabancı ve başka bir insan olarak düşünmüyor; kendinin bir parçası, kolu, gözü ve yüreği olarak tasavvur ediyordu. (...) Muazzez'e dair içinde uyanan ve şuuruna varan his, onun kendisinden koparılması ihtimaline karşı duyduğu müthiş acı oldu."(KY., s.83)

Yusuf, içten içe büyüttüğü bu sevgi neticesinde adeta kendisi ile yüzleşir, Muazzez'den uzak kaldığı günlerin verdiği acı ile kendi kendini sorgular.

"Kadın dedikleri şey hakkında hiçbir fikri olmayan delikanlı, karısına insanların üstünde bir mahiyet veriyor, kalbinde günden güne kuvvetlenen bir aşkı adeta dini bir his gibi tefsir ediyor ve bütün düşünce ve hareketlerinin bu mihver etrafında dönmesi lazım geldiğini hissediyordu. En uzak devrelerinden beri bir dakikası bile onsuz geçmeyen hayatının, Muazzez olmadan bir hikmeti bulunabileceğini tahmin etmiyordu. Onu kaybetmek tehlikesi beliren zamanları, hatta onu eliyle kendinden uzaklaştırdığı günleri hatırladıkça şaşırıyor: 'Ben bunu nasıl yaptım.' diye kendine soruyordu." (KY., s,145.)

Kaymakam Şakir Bey hem evinde hem de işinde yaşadığı sıkıntılar neticesinde kalp krizi geçirir, Ali'nin ölmesini fırsat bilen Şahinde kızı Muazzez'i Hilmi Beylerin evine götürür, bunu duyan Yusuf deliye döner, Muazzez'i kaçıır, hemen imam nikahı kıyarlar. Meraktan şaşkına dönen kaymakam ve eşi Yusuf'un gönderdiği haberci ile konuşur, kızını nikahına aldığını duyan kaymakam bu duruma sevinir; çünkü Yusuf'tan başka güvenecek kimsesi yoktur, kaymakam beyin isteği ile Edremit'e gelirler, düğünleri olur. Yusuf, bu süreçte işsiz olduğu için sıkılır, babalığının yanında işe başlar, Yusuf özgür bir ruha sahip olduğu için bu işe zorunda olduğu için katlanır, durumlar böyle devam ederken 1.Dünya Savaşı başlar, seferberlik ilan edilir. Salâhattin Bey ölünce yerine Kaymakam İzzet Bey getirilir, Hilmi Bey ile yakın ilişkiler kuran bu adam Hilmi Bey ve takımının bir başka şekline sahiptir, Yusuf kâtiplikten tahsildarlığa geçiş yapar, bir atı olur göreve başlar, bu görevin belli bir zamanı, mekânı olmadığı için Yusuf eve pek fazla uğramaz olur, Muazzez'i ihmal eder, bunu adeta fırsata çeviren annesi Hilmi Beylere götürür, Muazzez'i içkiye, saz söz âlemlerine alıştırır, içkinin verdiği tesirle kendinden geçen Muazzez başka adamların kendisine dokunmasının karşısında dursa da sarhoş olduğu için buna tam anlamıyla engel olamaz. Eve gelen Yusuf ile konuşmaya çalışan Muazzez, bu durumundan artık sıkıldığını Yusuf'u özlediğini belirtir, hatta durumun ciddiyetini anlatmak için Hilmi Beylere gitmek istemediğini ama en nihayetinde bir gün isteyebileceğini söyler, bu durumun karşısında

Yusuf'un adeta akli başından gider göreve gittiği o zamanlarda zamanı geçiremez bu söz içini yer bitirir. Bir gün çıkıp gelen Yusuf gördüğü manzara karşısında şaşkıncıdır, Muazzez içki içmiş ve öğlen olduğu halde yataktan kalmamış ve olduğundan çok farklı bir şekilde büründüğünü görür. Tahsilata tekrar giden Yusuf, içini kemiren bu düşünce ile başa çıkamaz Edremit'e geri döner. Evi girdiğinde ud sesi, içki alemi ve birkaç adamla karşılaşır, her bulduğu boşluğu değerlendiren Şahinde, yeni kaymakamı, Hilmi beyleri eve toplar, bu manzarayı bir an önce dağıtmak isteyen Yusuf, önüne geleni vurur, Muazzez'i alarak kaçıtır, Muazzez'in yaralandığını gören Yusuf yarasına müdahale eder, soğuk ve karlı gününde zorluğu ile Muazzez ölür, Yusuf atını dağlara sürer.

Kürk Mantolu Madonna romanında sevgililerin ayrılmasının nedenlerinden biri Raif Efendi'nin olayları yönlendirebilmedeki acizliğidir. Onun Maria'nın mektuplarının kesilmesinin ardından ona ulaşabilmek için yaptığı tek şey Almanya'ya birkaç telefon etmektir. Maria'nın izini bulabilmek için Almanya'ya gitmek aklına bile gelmez. Melankoliye kapılarak terk edildiğini düşünür. Türkiye'deyken maddi imkansızlıklar içinde olması onu düşündüren ve harekete geçmesini engelleyen bir nedendir. Raif Efendi Türkiye'ye dönmeden önce babasının mal varlığı kız kardeşleri ve enişteleri arasında paylaşılmış kendisine verimsiz, çorak bir araziyle, babasının eski evi bırakılmıştır.¹⁴⁸

Sabahattin Ali'nin gerek hikâyelerinden gerek romanlarından yola çıkılarak toplum tarafından dışlanmış, hor görülmüş, kimsesizliği neticesinde kişisel hakları elinden alınmış kadınlara merhamet duygusu ile yaklaştığı kanısına varılır, yazar bu kadınları dışlamaktan ziyade onların hayatının arka planında yatan öze kavuşma çabasıdır, hiçbir olay hiçbir durum nedensiz değildir, sonuçtan ziyade süreç odaklı düşünen yazar bu eserde de Maria karakterine yaklaşımı ile bunu gösterir. Maria, kişiliği güçlü, cesur duruşlu bir kadındır, pasif bir yapıya sahip değildir, kadınlarında erkekler gibi haklara sahip olması gerektiğini savunur, erkeklerin kadınlar üzerinde her türlü hakka sahip olabileceği düşüncesini şiddetle eleştirir. Sabahattin Ali'nin şiirlerinde de aşkın önündeki engeller işlenir:

Sabahattin Ali, her ne kadar kalbinde aşk duygusunu barındırsa da karamsarlık, bedbinlik temi düşüncelerinin arka planında yatan önemli noktalardır, sevgili fiziki

¹⁴⁸ Mine Şengül, *Sabahattin Ali'nin Roman ve Hikâyelerinde Kadın ve Kadın Eğitimi*, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, 2011, s.82.

anlamda yanında olamasa da sevdiği kadının hayali her zaman yanındadır, Ondan bir an olsun vazgeçmek istemez, İstek adlı şiirinde:

“Görünmez kollar boynumda,
Yârin hayali koynumda,
Sıcak bir kurşun beynimde,
Bir ağaç dibinde yatsam...”¹⁴⁹

Hapishane Şarkısı I, adlı şiirinde bakıldığında *kanatlarından vurulan bir kartal* misali son derece yıprandığını bahar vaktinde solan bir çiçek gibi bitkin olduğu vurgulanır, bütün bunlara rağmen hayalinden ayırmadığı sevgilisi bir an olsun yüreğinden ayrılmaz:

“Kimseye soramadığım,
Doyunca saramadığım,
Görmesem duramadığım
Nazlı yârimden ayrıldım.”¹⁵⁰

Aşk kavramında esas olan hadise gizlilik, saklı tutulan her bir nokta aşkın yüceltilmesi anlamında son derece önemlidir, şairin aşkını kimseye soramaması ondan haber alamaması ondaki aşkı daha da artırır, sevdiği kadınla yuva kuramama onsuz olmayı aklından bile geçirmeme durumunun anlatıldığı bu dizelerde kavuşamadan ayrılma durumu göze çarpar.

Ayırdılar¹⁵¹ şiirinde ise Âşık, Sevgili ve Rakîb üçlüsüne atıfta bulunur, aşkın fitratında olan ayrılık şairin bu noktada elemi daha da artırır, aşka düştükçe kendinden geçtiğini, benlik noktasını sorguladığını belirtir:

“Eller araya girdiler,
Türlü fesatlar kurdular,
Sevdamızı çok gördüler
Seni benden ayırdılar.
Eridim, tükendim gamda;
İnsaf yok benî alemde,
En fazla sevdiğim demde

¹⁴⁹ Sabahattin Ali, *Bütün Şiirleri*, YKY, İstanbul, 2014, s.33

¹⁵⁰ Sabahattin Ali, *Bütün Şiirleri*, YKY, İstanbul, 2014, s.36

¹⁵¹ Sabahattin Ali, *Bütün Şiirleri*, YKY, İstanbul, 2014, s.46

Seni benden ayırdılar.
Gezilmez diyarlar gezdim,
Yazılmaz koşmalar yazdım;
Ben sensiz yaşayamazdım,
Seni benden ayırdılar.
şaşırdım aşka düştükçe,
Yere vuruldum coştukça;
Doğrulup sana koştukça
Seni benden ayırdılar.
Kurbanı oldum bir hiçin,
Görmem yüzünü sevincin...
Niçin güzel yârim, niçin
Seni benden ayırdılar?

Geleneksel anlatıların da temelinde olan “kavuşamadan ayrılma temi” bu şiirde kendisini yoğun bir biçimde hissettirir, âşık olan şair, sevdiği kadına ulaşamamanın verdiği acı ile adeta bitip tükenir, ona en fazla ihtiyaç duyduğu zamanda ise bu sevdaya üçüncü şahısların da dahil olması aşkın ayrılığı ile verdiği acıyı daha da artırır, kavuşamama neticesinde çeşitli koşmalar yazması tıpkı halk hikâyelerindeki yapı unsuru hatırlatır. Şair aşkın girdabına düştükçe yerden yere vurulduğunu daha da acılar çektiğini, gün yüzü görmediğini belirtir.

2.5. AŞK ve GÜZEL SANATLAR

Sabahattin Ali'nin hikâyelerinde ve romanlarında çoğu zaman aşk kavramı ile güzel sanatların bir arada verildiği; duyguların dile getirilmesinde güzel sanatların bir araç olarak kullanıldığı görülür, kimi zaman ise aşkın çıkış noktası olarak sunulduğu dikkat çeker. Halk kültürü ile Batı kültürü arasındaki farklılıkları ortaya koyan "Ses" hikâyesinin başkışisi Ali'nin söylediği türkülerde aşka dair öğeler bulunur:

"Döndüm daldan kopan kuru yaprağa

Seher yeli, dağıt beni, kır beni;

Götür tozlarımı burdan uzağa

Yârin çıplak ayağına sür beni..."

Ali'nin söylediği bu türküde aşığın sevgiliye duyduğu kavuşma arzusu açıkça hissedilir, âşık kendisini kurumuş bir yaprak olarak niteler, kurumuş yaprak benzetmesi okuyucuya sonbaharı düşündürür, sonbaharın gelmesi tabiattaki canlıların bir nevi ölümüdür, âşık sevgiliden uzak olduğu için aslında yaşarken ölü konumda olmayı işaret eder, âşık özlemin ifade ederken sevgilin yoluna serilecek bir toprak olmayı, onun ayağının tozu olmak istediğini vurgular, aşığın toprak olması sevgili uğruna ölümü göze alacağının göstergesidir.

Ali'nin söylediği ikinci türküde de aşka dair unsurlar bulunur, aşığın sevgiliye özlem duygusu, sevgilinin dış çevreye değil de kendi kalbine sorması gerektiğini vurgular.

"Aldım sazı çıktım gurbet görmeye,

Dönüp yâre yüzüm sürmeye,

Ne lüzum var şuna, buna sormaya,

Senden ayrı ne hal oldum, gör beni."

Aşkı müzik aleti aracılığı ile ifade etme olgusu bu satırlarda da karşımıza çıkar, duyguları sevgiliye aktarma noktasında bağlama aracı olur, bu satırlarda Âşıklık Geleneği'nin önemli motiflerinden sevgiliye ulaşmak için gurbete çıkma, gurbette çeşitli sıkıntılardan sonra sevgilinin yüzüne erişme motifi bulunur. Âşık, sevgiliden ayrı kendisini anlamsız, sebepsiz hisseder, içinde bulunduğu bu durumu anlamak için bir başkasına sormasını değil, kendisinin yüreğine bakmasını, sevdasını anlamasını ister.

"Ayın şavkı vurur sazım üstüne,
Söz söyleyen yoktur sazım üstüne
Gel ey hilâl kaşım, dizim üstüne,
Ay bir yandan, sen bir yandan sar beni."

Ali'nin söylediği bir başka türküde de sevgiliye ait güzellik unsurlarından bahsedilir, sevgilinin güzellik unsurlarından hilal kaşlı olması vurgulanır, sevgiliye duyulan özlem dile getirilir, sevgilinin kendisine sarılmasını, kavuşmasını arzular.

"Sekiz yıldır uğramadım yurduma,
Dert ortağı aramadım derdime,
Geleceksen bir gün düşüp ardıma,
Kula değil, yüreğine sor beni."

Hikâye içinde söylenen son türküde de sevgili uğruna yerinden yurdundan ayrılan aşkın duyduğu hüznün vardır, âşık sekiz seneden beri yurdundan bağlı olduğu topraklarından yani bir nevi benliğinden uzaktadır, yalnızdır. Âşık, sevgilisinin kendisine karşılık vermeyen bu halinin üzüntüsüyle bu dünyadan gitme arzusundadır, sevgilinin kendi kalbine sevgisini sormasını başkalarına itibar etmemesini aşkını başkaları için feda etmemesini vurgular. Bu türkü tam anlamıyla "Hasanboğuldu" hikâyesini hatırlatır, Emine'nin Hasan'a duyduğu aşkı arka plana atıp toplumsal değerleri önemsemesi sevgisini yüreğine değil de ele sorması, Hasan'ın Emine için canından geçmesi ve Emine'nin onun ardına düşüp gitmesi bu bağlamda bu türkü ile özdeşleşebilir.

"Değirmen" hikâyesinde Atmaca, klarneti ile özdeşleşmiştir. Klarnet aşkı dile getirme ve yansıtmada önemli bir işlev görmüştür. Atmaca çok konuşmayan ve anlatmak istediği her şeyi müzikle ifade eden bir kişidir, Atmaca son derece iyi bir müzisyendir, bulunduğu toplulukta keman ve klarnet çalınmaktadır, genç kızlar ise duygularını kelimelere dökerek şarkı söylemektedir, bu sayede birbirlerine olan duygularını müzik ile bir bağ kurulur, bu bağ yüreğinin derinliklerinden gelen bir sesle ifade eden Atmaca sevdiği kadına adeta sevgisini, öfkesini, neşesini tüm duygularını müzik ile anlatır, sevdiği kadının vücudundaki noksanlık Atmaca'nın duyduğu sevgi sebebi ile kapanır, çünkü buradaki asıl önemli unsur aşkın "sanat" vasıtasıyla yansıtılmasıdır.

Aşkın müzik aracılığı ile ifade edildiği bir başka hikâye ise “Viyolonsel” adlı hikâyedir, hikâye kişilerinin adlarının belirtilmediği bu hikâyede ön plana çıkan asıl durum aşkın bir müzik aleti ile ifade edilmesi noktasıdır, zira hikâye kişisi olan kadın yaşadıkları şehrin en iyi viyolonsel sanatçısıdır, adeta hayatıyla özdeşleşen bu müzik aleti eşi tarafından bile kıskanılmaktadır, sevdiği kadını çaldığı müzik aletinden kıskanan bu adam sevdiği kadının son isteği üzerine viyolonsel çalmayı öğrenir, birbirini seven bu iki aşğın son demlerine eşlik eden tek şey müziktir.

“Bir Hakikatin Hikâyesi”nde Anadolu’da öğretmenlik yapan genç bir adamın, son sınıftan kalan derslerini vermek için sonradan okula dönen bir öğrenciye duyduğu aşk anlatılır, öğretmen genç kızı görmek için, bölgede düzenlenen bir partiye gider, Aşkın verdiği heyecanın izleri de ilk bu partide görülür. Dans ve müzik ile başlayan bu aşk aynı şekilde dans ve müzik ile yapılan veda ile sona erer.¹⁵²

“Selam” hikâyesinde de kasabanın berberi Yusuf ve kasabaya gezici kumpanya ile gelen kız arasındaki aşkın çıkış noktası da yine müzik olur bağlama çalan Yusuf’a genç kızın eşlik etmesiyle gönül ilişkisi başlar, bu ilişkinin başlamasında da müzik bağı aracı olur.

“Gramofon Avrat” ise kendisiyle ilgilenenleri umursamayan ve hatta bu adamların yüzlerini bile hatırlamayan bir kadinken bir süre sonra, onu eğlenceye yerlerine götürüp getiren, aralarında hiçbir konuşma geçmeyen Murat adlı gence âşık olur. Gramofon Avrat ile Murat’ın arasındaki aşkın çıkış noktasında ise müzik ile kurulan aşk bağının olduğu açıktır.

”Köstence Güzellik Kraliçesi”nde ise Gravila ve Marina’nın aşklarının çıkış noktası da bir baloda yaptıkları dans olur.¹⁵³

¹⁵² Yasemin Koç, “Sabahattin Ali’nin Hikâyelerinde Güzel Sanatlar”, *Yeni Türk Edebiyatı Dergisi*, Sayı 14, Ekim 2016, s.96-97.

¹⁵³ Yasemin Koç, “Sabahattin Ali’nin Hikâyelerinde Güzel Sanatlar”, *Yeni Türk Edebiyatı Dergisi*, Sayı 14, Ekim 2016, s.97.

2.6. AŞK KONULU ESERLERİN KURGUSUNDA GELENEKSEL ANLATILARIN ve EDEBİ TÜRLERİN İZLERİ

Her milletin edebi eserlerinin kurgusunda kendine özgünlük hissedildiği gibi, evrensel motifler de dikkat çeker. Sözelimi modern Türk hikâyesine geleneksel anlatıların tesiri açısından bakıldığında, bu eserlerde bazı motiflerin kullanılışındaki benzerlik kadar, yazarın eserini kurgularken bazen bilinçli, bazen de istem dışı olarak geleneksel anlatıların tesirinde kaldığı görülür. Sabahattin Ali'nin eserleri, geleneksel anlatıların tesiri bağlamında incelendiğinde çarpıcı sonuçlara varılır.

“Değirmen” hikâyesinde değirmencinin kızı çok güzel olmasına karşın fizikî engellidir. Engel/engelli motifi, halk hikâyesi kaynaklıdır. Hikâye bu noktada geleneksel halk hikâyelerinin yapısını hatırlamaktadır. Halk hikâyelerinin temel noktalarından birisi âşığın birtakım engellerle karşılaşması ve aşk uğruna verdiği mücadelelerle engelleri aşmaya çalışmasıdır. Örneğin *Ferhat ile Şirin* hikâyesinde Ferhat Şirin'e kavuşmak için dağı delerken, *Kerem ile Aslı* hikâyesinde de Kerem sazı elinde diyar diyar dolaşır, en sonunda sırf Aslı'nın dizinde daha çok yatabilmek için bütün dişlerini çektirir.¹⁵⁴ Bu hikâyede de değirmencinin kızına âşık olan Atmaca'nın günden güne sararması, klâsik edebiyattaki ya da geleneksel halk hikâyelerindeki âşık tipinin hatırlatır. Klâsik edebiyatta âşık sevdiği uğruna günden güne sararmaktadır.¹⁵⁵ Yemeden içmeden kesilir. “Değirmen” hikâyesinde Atmaca, değirmencinin kızını sevdiğini şu şekilde itiraf eder:

"Onu seviyorum, ne yapacağımı da hiç düşünmedim. Sen benim sevmemin nasıl olacağını bilirsin... İşte şimdi bu bir kolu olmayan kızı seviyorum. Onu alamam, onu kaçıramam... Hâlbuki o da beni seviyor. Bunu bana evvelsi günü ağlayarak söyledi. 'Gel' dedim, 'beraber kaçalım.' Acı acı güldü. 'Ağam' dedi, 'ben senden noksanım, bana sadaka mı veriyorsun?.. Onu nasıl sevdiğimi anlattım.' Bana kolunun yerine kalbini veriyorsun, dedim, 'bir kalp bir koldan daha mı az değerlidir?'"¹⁵⁶

Atmaca ve değirmencinin kızı aslında birbirlerini karşılıklı sevmektedirler. Dolayısıyla Atmaca'nın aşkı platonik bir sevgi değildir. Atmaca da başka âşıklar gibi, sevdiği kişiye kavuşma uğruna mücadeleye girmiştir. Sevgili ise bedenindeki bir kusurdan ötürü kendini eksik hissettiği için onun kendisini sevmekten çok kendisine

¹⁵⁴ Şükrü Elçin, *Kerem ile Aslı*, Akçağ Yayınları, 2000, s.21.

¹⁵⁵ İskender Pala, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Kapı Yayınları, 2011, s.37.

¹⁵⁶ Sabahattin Ali, “Değirmen”, *Değirmen*, YKY, İstanbul, 2013, s.19.

acıdığı için evlenmek isteme ihtimali üzerinde durur. Atmaca, aşkının mücadele evresinde bir çıkmazdadır. Ne yapacağı konusunda kararsız kalır. Bu hikâyede sınanma motifi özgün biçimde işlenmiştir. Atmaca da aşkını ispat için sınavdan geçecektir. Bu sırada "ihtiyar ve tecrübeli" Çingene kadınlar "bildikleri afsunları oku[rılar]", "bütün iyi ve fena ruhları zavallı Atmaca'nın imdadına çağırı[rılar]."¹⁵⁷ Atmaca, bu mücadele evresinde son derece tedirgindir. Bir gün değirmende ahenk yapmaya karar verir. Bu esnada vakit akşamdır ve hava yağmurludur. Olayların ilerlemesi ile kozmik zamanın uyumu dikkat çeker. Zira tüm bu ayrıntılar aslında fırtınaya hazırlıktır. Atmaca, bu toplantı esnasında duygularını ifade etme de yine klarnetine başvurur. İçindekileri dışa vurma adına kendisine yardımcı olur. Hikâyenin sonunda da değirmencinin kızıyla aralarındaki tek engeli ortadan kaldırmaya karar verir ve sağ kolunu değirmene kaptırır. Anlatıcı hikâyenin son cümlesi ile haykırmak istediği aşk mefhumunu tanımlar.

"Fakat sevgili bir vücutta bulunmayan bir şeyi kendisinde taşımaya tahammül etmeyerek onu koparıp atabilmek, işte adaşım, yalnız bu sevmektir."¹⁵⁸

Türk mitolojisinde, inanç ve düşünce sisteminde kuşlarla farklı işlevlerle karşılaşılır. Kırlangıç, Türk mitolojisinde kutsanan ve değer verilen bir kuştur. Dostluğun ve şefkatin simgesi olan kırlangıca, insanları kazadan ve beladan kurtarıcı bir işlev yüklenir. Hatta sonbaharda kırlangıçlar yuvalarına dönmediğinde, zonların yuvalarına tütsü yapılmakta ve dönmeleri için dua edilmektedir.¹⁵⁹ "Kırlangıç" hikâyesi aşk teması ağırlıklı sembolik bir metindir. İlkbahar başlangıcında birbiriyle tanışan iki kırlangıç birbirlerini sevmeye başlarlar. Kırlangıçların birbirlerini sevmeye başladıkları zamanın bahar mevsimi olması önemlidir. Aşk duygusu ile bahar mevsiminin eş zamanlı verilmesi doğru orantılıdır. Zira baharın gelmesi, tabiatın canlanması ve doğanın yeniden hayat bulması bağlamında önemlidir.

Hikâye masalsı unsurlarla örülmesine karşın iki kırlangıç arasındaki sevgi olabildiğince doğal bir ortam içinde yansıtılmıştır. İki kırlangıç arasında yaşananlar olağanüstü hadiseler olmayıp her ikisi de birbirini anlayan ve benimseyen tavır sergilemektedir.

¹⁵⁷Sabahattin Ali, "Değirmen", *Değirmen*, YKY, İstanbul, 2013, s.14.

¹⁵⁸Sabahattin Ali, "Değirmen", *Değirmen*, YKY, İstanbul, 2013, s.23.

¹⁵⁹Sami L.Akalın, *Türk Folklorunda Kuşlar*, KB Halk Kültürünü Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara, 1993, s.18.

"Dişi, gözlerinin içi buğulanarak: 'Ah' dedi, tıpkı benim gibi düşünüyorsun. Erkek cevap verdi: Zaten seni burada tek başına görünce benim gibi düşündüğünü anlamıştım."¹⁶⁰

İki kırlangıç etraflarında daima koşturan kırlangıçlara anlam veremez ve kendilerini onlardan ayrı tutarlar. Bu ayrı tutuş birbirlerine yaklaşıma vasıtası olur. Olay örgüsünün genelinde dişi kırlangıcın daha aktif yer alır; duygularını daha açık biçimde sergiler. Her ne kadar birbirlerine karşı sevgilerinden şüphe duymasalar da ikisinin de yüreğinde ayrılma korkusu yer alır. Anacak bu korkuyu ikisi de dile getiremez. Birbirlerinden ayrılmak istemediklerini söyleyecekleri zaman soğuk rüzgârın sesini duyarlar. Artık yuva kurma vaktinin geçtiğini anlarlar. Ayrılık zamanın sonbahar olması ise hikâyenin kurgusunda zaman unsurunun önemini gösterir. Sevgililer ayrılması, duygusal değil doğaya bağlı nedenlerle ilişkilendirilmiştir. Bu durumu Asım Bezirci de şu şekilde ifade eder: "Ayrılışa yol açan kişilerin içindeki bir duygu değil, dışarıdaki varlıklardır."¹⁶¹

"Bir Aşk Masalı" masal formuna yakın bir biçimde oluşturulmuş yapı itibarıyla geleneksel halk hikâyelerini andıran hüznü romantik bir aşk hikâyesidir. Hikâyede yurdunun insanlarını mutlu etmekten başka bir düşüncesi olmayan genç sultan ile bu sultana âşık olan derviş gencin hikâyesi anlatılır. Günün birinde melikenin sarayının karşısına genç bir derviş gelir, bekler, ortalık kararınca da çeker gider. Sultan bu durumun farkına varır, genç dervişin bir derdi olduğunu anlar, onca sorgulamalara rağmen genç derviş derdinin ne olduğunu söylemek istemez, aşkını kalbinde yaşatır, gizli tutar. Melike, genç dervişin derdini anlamak için dervişin sarayına gelmesini, onunla yüz yüze konuşmayı ister, derviş tüm sorulara rağmen derdinin ne olduğunu söylemez. Melike, derdinin olduğunu, derdi olmayan insanın yüzünün sararıp solmayacağını belirtir.

Derdini ne olduğunu söylememekte direnen genç derviş, sultanın kendisinin yüzüne bakmasıyla kızarmaya başlar, kavuşmayı arzuladığı sevgilisi artık karşısındadır, ona kavuşması an meselesidir. Melike, dervişin yüzüne bu denli dikkatle bakınca derdinin ne olduğunu anlar.

"Anladım derviş(...) içini yakan derdi, yüreğini saran hasreti anladım. Ne istediğini biliyorum. Söyle, o da senin olacak!"¹⁶²

¹⁶⁰ Sabahattin Ali, *Kırlangıçlar*, *Değirmen*, YKY, 2013, s.39.

¹⁶¹ Asım Bezirci, *Sabahattin Ali-yaşamı, kişiliği, sanatı, eserleri-* Evrensel Basım Yayın, 2007, s.86.

¹⁶² Sabahattin Ali, "Bir Aşk Masalı", *Sırça Köşk*, YKY, İstanbul, 2015, s.126.

Derviş, Melike'nin bu söylediklerini duyunca, yeniden sapsarı kesilir, yüreğinin içinden derin, uzun bir "Ahh!" çekerek olduğu yere düşer. Dervişin yüzünde tarifi imkansız gün ışığı gibi insanın yüzüne vuran bir saadet vardır.

Melike olanlar karşısında etrafındaki başmabeyinci tarafından talihsiz diye nitelendirilen genç derviş için melike şu sözü söyler:

"Asıl bahtiyar, bir ömür boyunca hasretini çektiği şeye kavuşan değil, ona erişeceğini anladığı anda, saadetinin en yüksek noktasında bir 'Ah!' diyerek düşüp ölebilendir."¹⁶³

Hikâyenin bu şekilde sona ermesi Anadolu halk kültüründen yansımaların olduğunu göstermektedir. Halk kültüründe, tam muradına ereceği sırada ölen ve böylece sonsuzluğa kavuşan birçok tip vardır. *Kerem ile Aslı* hikâyesinde Kerem'in yanarak ölmesi, *Ferhat ile Şirin* hikâyesinde Ferhat'ın acı içinde kalarak ölmesi, Ferhat'ın yokluğuna dayanamayan Şirin'in ölmesi gibi pek çok örnek vardır. Tasavvuf edebiyatının aşktan yanıp kül olan “fenafillah” aşamasına ulaşmış tipi "Bir Aşk Masalı"nda derviş tipi ile verilir.¹⁶⁴ Dervişin hikâye boyunca aşkını gizli tutma çabası dikkate değer bir noktadır, aşta sevgide önemli olan nokta içten içe gizliden gizliye sevmektir, dervişin sevgisinin melike tarafından anlaşılması bir nevi dervişin ölüm fermanının imzalanmasıdır.

Halk kültürü ile Batı kültürü arasındaki farklılıkları ortaya koyan "Ses" hikâyesinin başkişisi Ali'ye türküyle duyguların ifade edilişi tamamen halk anlatılarını andırır:

"Döndüm daldan kopan kuru yaprağa

Seher yeli, dağıt beni, kır beni;

Götür tozlarımı burdan uzağa

Yârin çıplak ayağına sür beni..."

Ali'nin söylediği bu türküde aşkın sevgiliye duyduğu kavuşma arzusu açıkça hissedilir, âşık kendisini kurumuş bir yaprak olarak niteler, kurumuş yaprak benzetmesi okuyucuya sonbaharı düşündürür, sonbaharın gelmesi tabiattaki canlıların bir nevi ölümüdür, âşık sevgiliden uzak olduğu için aslında yaşarken ölü konumda olmayı işaret eder, âşık özlemin ifade ederken sevgilin yoluna serilecek bir toprak olmayı, onun ayağının tozu olmak istediğini vurgular, âşığın toprak olması sevgili uğruna ölümü göze

¹⁶³Sabahattin Ali, "Bir Aşk Masalı", *Sırça Köşk*, YKY, İstanbul, 2015, s.127.

¹⁶⁴Ender Kamil Boyacı, *Sabahattin Ali'nin Masalları*, Olgu, Eylül, 1997, s.25.

alacağının göstergesidir. Bu motif ve benzetme unsurlarını çoğuna, halk şiirlerinde rastlanır. Folklorik malzemeyi eserlerinde sıklıkla kullanan Sabahattin Ali'nin bu hikâyesi de *Kerem ile Aslı*, *Arzu ile Kamber*, *Tahir ile Zühre* vb. aşk hikâyelerine benzer.

Ali'nin söylediği ikinci türküde de aşka dair unsurlar bulunur, aşkın sevgiliye özlem duygusu, sevgilinin dış çevreye değil de kendi kalbine sorması gerektiğini vurgular.

"Aldım sazı çıktım gurbet görmeye,
Dönüp yâre yüzüm sürmeye,
Ne lüzum var şuna, buna sormaya,
Senden ayrı ne hal oldum, gör beni."

Aşkı müzik aleti aracılığı ile ifade etme olgusu bu satırlarda da karşımıza çıkar, duyguları sevgiliye aktarma noktasında bağlama aracı olur, bu satırlarda Âşıklık Geleneği'nin önemli motiflerinden sevgiliye ulaşmak için gurbete çıkma, gurbette çeşitli sıkıntılardan sonra sevgilinin yüzüne erişme motifi bulunur. Âşık, sevgiliden ayrı kendisini anlamsız, sebepsiz hisseder, içinde bulunduğu bu durumu anlamak için bir başkasına sormasını değil, kendisinin yüreğine bakmasını, sevdasını anlamasını ister.

"Ayın şavkı vurur sazım üstüne,
Söz söyleyen yoktur sazım üstüne
Gel ey hilâl kaşım, dizim üstüne,
Ay bir yandan, sen bir yandan sar beni."

Ali'nin söylediği bir başka türküde de sevgiliye ait güzellik unsurlarından bahsedilir, sevgilinin güzellik unsurlarından hilal kaşlı olması vurgulanır, sevgiliye duyulan özlem dile getirilir, sevgilinin kendisine sarılmasını, kavuşmasını arzular.

"Sekiz yıldır uğramadım yurduma,
Dert ortağı aramadım derdime,
Geleceksen bir gün düşüp ardıma,
Kula değil, yüreğine sor beni."

Hikâye içinde söylenen son türküde de sevgili uğruna yerinden yurdundan ayrılan aşkın duyduğu hüznün vardır, âşık sekiz seneden beri yurdundan bağlı olduğu topraklarından yani bir nevi benliğinden uzaktadır, yalnızdır. Âşık, sevgilisinin

kendisine karşılık vermeyen bu halinin üzüntüsüyle bu dünyadan gitme arzusundadır, sevgilinin kendi kalbine sevgisini sormasını başkalarına itibar etmemesini aşkını başkaları için feda etmemesini vurgular. Bu türkü tam anlamıyla "Hasanboğuldu" hikâyesini hatırlatır, Emine'nin Hasan'a duyduğu aşkı arka plana atıp toplumsal değerleri önemsemesi sevgisini yüreğine değil de ele sorması, Hasan'ın Emine için canından geçmesi ve Emine'nin onun ardına düşüp gitmesi bu bağlamda bu türkü ile özdeşleşebilir.

“Hasanboğuldu” hikâyesinde âşıkların rastlantısal biçimde tanışmaları, âşıkların engellerle karşılaşması, sevdiğine kavuşması için sınanma motifinin kullanılması, hikâyenin sonunun halk türküsüyle bitirilmesi, olayın elim biçimde sonuçlandığı yerin/mekânın efsaneleşmesi gibi motifler ya da kurgusal unsurlar halk anlatıları kaynaklıdır.

“Değirmen” hikâyesinde Atmaca, klarneti ile özdeşleşmiştir. Klarnet aşkı dile getirme ve yansıtmada önemli bir işlev görmüştür. Atmaca çok konuşmayan ve anlatmak istediği her şeyi müzikle ifade eden bir kişidir. Halk hikâyelerindeki gibi duyguları ifade etmede âşık çoğu zaman bağlamasını duygularının tercümanı eder, bu hikâyede de bu bağdaştırma yapılabilir.

Kuyucaklı Yusuf romanında Yusuf, Muazzez öldükten sonra atını dağlara sürer. Asım Bezirci'nin belirttiği gibi *Kuyucaklı Yusuf*'ta aşkın işlenişi bir yanda Sabahattin Ali'nin gerçekçi hikâyelerini, öbür yanda da *Kerem ile Ashı*, *Ferhat ile Şirin*, *Leylâ ile Mecnun* adlı halk hikâyelerini andırır. Onlardaki gibi Kuyucaklı Yusuf'ta da aşkın oluşumu büyük engellerle karşılaşır. Bu engellerin olması da aşk olgusunun yüceltilmesi bağlamında son derece önemlidir, aşkın yüceliği anlatma noktasında dramatik sahneler olay içerisine dâhil edilir, bu da aşkın sevdiği uğruna çekeceği zorluğun, vereceği mücadelenin zeminini oluşturma da temel teşkil eder. Esere dramatik hava veren bu engeller güç bela aşılır, sevenlerin çektiği acılar ve katlandığı sıkıntılar sonunda mutluluk ele geçirilmiş sanılır, fakat bu uzun sürmez. Art arda gelen yeni yıkımlar her şeyi kökten silip süpürür. Yıkımların belli başlı iki kaynağı vardır: Birincisi özneldir, kişilerin yanlış davranışlarından gelir, Örneğin Şakir'in kibir ve şımarıklığı ile Şahinde'nin gösteriş ve para düşkünlüğü özel durumlardır. Ama bunların altında yatan, "varlıklı olma ve kötü eğitim görme" nesnel sayılacak durumlardır. Eğer Şakir zengin ve sapık bir ailenin çocuğu olmasaydı Yusuf'un önünde bu kadar kuvvetli ve küstah olmayacaktı. Yahut tersine, Yusuf halktan biri değil de eşraftan biri olsaydı, Şakir ile

Şahinde'ye kolayca yenilmeyecek, belki Muazzez ile birleşecek ve ocağı yıkılmayacaktı. Yani Bezirci'nin tam anlamıyla belirtmek istediği, insanları birbirinden uzaklaştıran ekonomi, kültür, töre ve gelenek ayrılıkları olmasaydı aşk da bu kadar güçlüklerle karşılaşmazdı.¹⁶⁵

İçimizdeki Şeytan romanında Ömer -Macide ilişkisinde; "yıldırım aşkı" motifi hâkimdir, Ömer ilk görüşte Macide'ye âşık olur, ondan gözlerini alamaz, Ömer için varılmak istenen tek nokta Macide olur. Bu aşkın başlaması için tesadüflerden yararlanılır, çeşitli vesilelerle bu kavuşma gerçekleşir, yıldırım hızı tabiriyle başlayan bu aşk yıldırım hızıyla" resmi olmayan "evlilikle neticelenir. Macide ise daha derinlerdedir, önceden Bedri'ye meftun olur, onu kalbinin derinliklerinde barındırır, bir saz toplantısına çeşitli vesilelerle Bedri ile karşılaşma yaşanır. Ömer'in "ilk görüşte âşık oldum, yanıyorum..."(İŞ., s.18) dediği aşkı, sevdası, evliliği de dahil toplam üç ay kadar ancak sürer. Ömer, ne istediğini bilmeyen, yaşamak istediğini anlık yaşayan, hayatta insanların gerçekten yapabileceği şeyin "ölmek" olduğuna inanan bohem bir tiptir. Macide ile aralarındaki aşk sağlam temeller üzerinde olmayan, mantıktan ziyade duyguların ön planda olduğu bir serüvendir. Macide'den" yakınlığı ile beni memnun eden, bana saadet veren ilk insan" şeklinde söz eden Ömer'in bunalımlı yapısı, toplumun baskıları, zaman ve zamanın şartları yavaş yavaş Ömer-Macide beraberliğinin ilk sıcaklığına, ümitlerine baskın gelmeye başlar ve daha mantıklı sebeplere dayalı Macide-Bedri ilişkisi gündeme gelir.¹⁶⁶

Ramazan Korkmaz, Sabahattin Ali'nin resimden âşık olma motifinin bize eski halk masallarını hatırlattığını söylerken Mustafa Kutlu, Sabahattin Ali'nin bu motifi sevdiği için tercih ettiğini belirtir. (Korkmaz 1997,Kutlu t.y.). Korkmaz'a (1997:63) göre bu motif aşkı sıradanlıktan çıkartır, ona daha romantik, daha masalımsı bir hava verir. Resimden veya rüyadan âşık olmanın veya platonik aşkların, aşkı olduğundan saf, daha yüce ve reel dünyanın ikiyüzlülüğünden daha uzak kılması bakımından Ramazan Korkmaz'ın bu görüşüne katılmamak mümkün değil.¹⁶⁷ Ömer'in Macide'yi gördüğü ilk anda âşık olması, adeta ona çarpılması halk geleneğinden gelen ilk görüşte âşık olma motifinin yansımalarını göstermesi bakımından dikkate değerdir. Zira Ömer, Macide'yi gördüğü ilk anda şu sözleri söyler:

¹⁶⁵Asım Bezirci, *Sabahattin Ali-yaşamı, kişiliği, sanatı, eserleri-* Evrensel Basım Yayın, İstanbul, 2007, s.176.

¹⁶⁶Ramazan Korkmaz, *Sabahattin Ali -İnsan ve Eser-*, Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi, Elazığ, 1991, s.35.

¹⁶⁷ Mine Şengül, *Sabahattin Ali'nin Roman ve Hikâyelerinde Kadın ve Kadın Eğitimi*, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, 2011, s.81.

"Şu anda ruhumun en ehemmiyetli dakikalarını yaşıyorum. Hislerim beni şimdiye kadar asla aldatmamıştır. Müthiş bir şey oldu veya olacak. Şurada gördüğüm genç kız bana, daha dünyaya gelmeden, daha dünyanın, daha kâinatın teşekkül ettiği sıralardan tanıdığım birisi gibi geldi. (...) Bundan sonra ömrümün bir dakikasının bile ondan uzakta geçmesi benim için ölüm demektir."(İŞ.s.18)

2.7. AŞK ve KISKANÇLIK

Aşk, çoğu zaman kıskançlık kavramıyla birlikte anılır. Sabahattin Ali'nin hikâyelerinde aşk-kıskançlık ilişkisi iki hikâyede geçer. "Barsak" hikâyesinde aşk ve kıskançlık ilişkisine bakış açısı yansıtılır. Bergama'dan İzmir'e giden otobüste yeni evli olduğu anlaşılan genç kadın ile eşi bulunur, anlatıcı genç adamın eşini sahiplendiğinden ve gözünü kendisinden ayırmadığını belirtir, araç sallandıkça kadının üstüne doğru eğilmek zorunda kalan anlatıcı, bu noktada genç kadının eşinin ona öfke ve kıskançlık duyguları ile kendisine yaklaştığını belirtir.

“Viyolonsel” hikâyesinde ise birbirini seven iki gencin aşkı viyolonsel aracılığı ile ölümsüzleşir, genç kadın tüm duygularını viyolonsel aracılığı ile ifade eder onun bu müzik aletine olan düşkünlüğü eşinin onu kıskanmasına neden olur.

Kıskançlık konusunun ele alındığı bir diğer hikâye ise “Kurtarılmayan Şaheser” başlıklı hikâyedir. Hikâyede şairin sevgilisi, genç şaire o güne kadar yazılmamış, herkesten daha yüksek eserler meydana getirmesini şart koşar. Şair de sevgilisinin isteği üzerine -uzun uğraş sonrasında- bir eser meydana getirir. Yalnız kendisi için yazdığı bu kitabı sevgilisine verdiği zaman sevgilisinin de ona sakladığı kalbini vereceğini düşünür. Bu bağlamda genç şair eseri meydana getirmek için uzun uğraşlar verir, bu uğraşlar sebebi ile genç şair sevdiği kadın ile ilgilenemez bu durum ise genç kadında kıskançlık duygusuna sebebiyet verir.

SONUÇ

Türk edebiyatının köşe taşlarından olan Sabahattin Ali, hayat hikâyesi ile eserleri arasında sıkı sıkıya bir bağı olan şair ve yazardır. Eserlerinin arka planı ele alınıp incelendiğinde yaşadığı hayatın izlemlerini birebir görmek mümkündür, eserlerinin büyük çoğunluğuna yaşadığı aşk maceraları kaynaklık eder. Aşkın kaynağında psikolojik, fizyolojik unsurlar olduğu gibi ahlak, din, kültür gibi toplumun sosyal alt yapısını oluşturan birçok unsurun varlığı, aşk olgusunun kapsam genişliğini artırmaktadır. Aşk duygusu, bir bilim olarak psikolojinin inceleme alanına girmeden evvel, edebiyatın temel sahalarında ele alınır, metafizikten diyalektiğe, anatomiden sosyolojiye kadar farklı noktalarda farklı ölçütlerle değerlendirilir.

Sabahattin Ali, eserlerinde aşk olgusunu işlerken aşk kavramına son derece saygı duyduğunu ve hayatının her alanında bu duygunun var olması gerektiği kanısındadır, işlediği eserlerden yola çıkılarak aşk duygusunu idealize ettiği, bu olgunun temelinde öne çıkan engelleri aşma noktasında değerlendirdiği söylenir.

Yazar, ilk aşk hikâyelerinde toplumsal ortamın dışında, iki kişi arasında geçen romantik bir olgu şeklinde ele alır. Toplumcu gerçekçi döneme geçildiğinde ise, aşk olgusunun toplumsal çevre nazarında ele alınması gerektiği ve bunun neticesinde ekonomik koşulların aşk yolunda engel teşkil edeceği gerçeğidir. Âşıklar arasında bedensel, sosyal ve ekonomik farklılıklar olmamalıdır, bu durumların farklılık yaratması noktasında sıkıntıların çıkacağı gerçeğini son derece gerçekçi bir şekilde vurgular. Bu bağlamda yozlaşmış toplum düzeni, aykırı töre ve ritüeller aşkın oluşum noktasında sıkıntıları teşkil eden durumlardandır.

“*Değirmen*”deki, “*Viyolonsel*”, “*Kırlangıçlar*”, “*Kurtarılmayan Şaheser*”, “*Bir Cinayetin Sebebi*”, “*Komiki Şehir*”, “*Sarhoş*”; “*Kağrı*”daki “*Arap Hayri*”, “*Gramafon Avrat*”; *Ses*’teki “*Köstence Güzellik Kraliçesi*”; *Yeni Dünya*’daki “*Hanende Melek*”, “*Selâm*”, “*Hasanboğuldu*”; *Sırça Köşk*’teki “*Bir Aşk Masalı*” başlıklı hikâyeler genellikle aşk konusunun işlendiği hikâyelerdir, bu hikâyeler ağırlık olarak aşk kavramını işlese de diğer hikâyelerde de dolaylı olarak aşk olgusuna değinilir. Bununla birlikte şiirlerinin, mektuplarının ve üç romanı “*Kürk Mantolu Madonna*”, “*İçimizdeki Şeytan*”, “*Kuyucaklı Yusuf*” kapsamı da aşk temellidir.

Sabahattin Ali'nin eserleri derinlemesine incelendiğinde bir nevi duygularının tercümesi gibidir, biyografik bağlamda değerlendirildiğinde pek çok noktada hayatı ile bağlantılı olduğu görülür. Yazarın ilk aşkı olan Nahit Hanım'a yazdığı pek çok şiirden duygularının seyrini takip etmek mümkündür. "Kalbimde Aşkınız", "Beşik", "Fırar", "Bedi" vb. gibi şiirler Nahit Hanım'a olan duygularının belgesi niteliğindedir.

Sabahattin Ali, hayatında birçok kadına âşık olur. Gerek hikâyelerinde gerek romanlarında Sabahattin Ali'nin aşka ve kadına bakış açısı aşkın yüceltilmesi, uğruna ölünmesi gereken bir mefhum olması noktasında kendisini gösterir. Duyguların en yoğun ve en samimi anlatım biçimi olan mektup pek çok yazarın hayata, aşka, sevgi kavramına bakışını anlamlandırma da son derece önemli bir türdür. "*Canım Aliye, Ruhum Filiz*"de yayımlanan mektuplar ve özel kartlar Sabahattin Ali'nin aşka, sevgiye, kadına bakış açısını tanımayı sağlar. Sabahattin Ali'nin mektuplarında tutkulu, vazgeçmeyen bir sevgili ve umutla bekleyen bir âşık tipi açıkça görülür. Aliye Hanım'a tanıştıktan sonra, tüm sevgisini eşi Aliye Hanım'a adar. Onun aşka bakışını mektuplarından izlemek mümkündür. Sabahattin Ali'nin mektuplarında dikkat çeken ilk nokta sevdiği kadına hitap ediş biçimidir, şartlar ne kadar zor olursa olsun Sabahattin Ali, sevdiği kadına olan tutkusundan hiçbir zaman vazgeçmez. Sabahattin Ali, hayatında pek çok kadına hayran olmasına rağmen Aliye Hanım'ı tanıyıp sevdikten sonra hayat felsefesini adeta ona göre yönlendirir.

Eserlerinde işlediği aşk kavramına genel olarak bakıldığında âşık olunan kadınlarla yazarın hayatı bağlamında paralellikler görülür. Sabahattin Ali'nin eserleri değerlendirildiğinde duygularını üst düzeyde, gönül temizliği, aşkın verdiği coşkunlukla yaşadığı açıkça görülür. "Çocuklar Gibi" şiirinde Melahat Muhtar'a olan duygularını aşkın en temiz en doğal haliyle ifade etme kaygısında olduğu açıkça hissedilir, aşk kavramının yazarın eserlerine biyografik bağlamda yansıdığının bir nevi belgesi niteliğindedir, yine aynı şekilde "Hanende Melek" hikâyesi yazarın Yozgat'ta bulunduğu sırada tanıştığı bir kadına karşı hissettiği duygular neticesinde oluşturduğu açıktır. "Bir Hakikatin Hikâyesi" adlı eserde ise yazar Aydın Ortaokulunda görevdeyken bir öğrencisine duygusal bağlılığını anlatması bakımından önemlidir. Bir öğrencisine duygusal bağlılığını ifade eden bir başka şiir ise Melahat Muhtar'a yazılan "Bir Doğum Günü İçin", "Çocuklar Gibi," "*Hapishane Şarkısı (I)*" şiirleridir.

Duyguların en samimi olarak ifade edildiği mektup türünde ise Sabahattin Ali, her daim mektup yazan ve mektup bekleyen bir yazar olarak görülür, mektuplarının

büyük çoğunluğunda sevdiği kadından uzun uzun mektuplar yazmasını ister, Aliye hanımdan bir an olsun ayrı kalmak istemez. Sevdiği kadın için fedakarlık noktasında sınır tanımaz, Onu herkesten ayrı bir konumda tutar, bu ise aşkın yüceltilmesi noktasında son derece önemlidir, sevdiği kadına hitap etmesi ise hep sahiplenme şeklinde görülür, “*Sevgili Aliye ’m...Benim Aliye ’m*” diyerek sevdiği kadını sahiplenir. Sabahattin Ali'nin duygularını yoğun bir şekilde kaleme aldığı mektup tarzında yazılmış eseri “*İki Gözüm Ayşe*” aşkın temayüllerini derinden hissettiren bir eserdir. Yazar her daim bir beklenti içinde, duygularını coşkun bir biçimde ifade etmek de ve içinde bulunduğu yalnızlığı mektuplarla giderir. Sabahattin Ali'nin bu noktada Ayşe Sıtkı İlhan'a hem bir arkadaş hem bir sırdaş hem de bir aşk tesellisi nazarıyla baktığı görülür, mektuplarının asla kesilmemesini her daim uzun uzun mektuplar yazılmasını isteyen yazar hayatının her alanına aşk olgusunu köşe taşı yapar. Her daim aşkı bünyesinde barındıran yazar, âşık olmasa bile eski gönül hatıralarından beslendiğini açıkça belirtir.

Sabahattin Ali'nin şiirleri “*Dağlar ve Rüzgar, Kurbağanın Serenadı ve Öteki Şiirler*” başlığı altında toplanır, şiirlerin ana teması dikkate alındığında aşk ve hüznün temalarının oldukça ön planda olduğu göze çarpar. Hayatın her alanında yaşadığı olumsuzluklar, aşkı karşılıksız yaşaması aşkın platonik hali, sadece kendi halinde sürdürmesi bu bağlamda önemlidir, şiirlerinin birçoğunun bestelenmesi Sabahattin Ali'nin şiirlerinin ritimsel bir işlerlikte olduğunun göstergesidir, şiirlerin kapsamındaki iniş çıkışlılık bir nevi aşk olgusu ile örtüşür, çünkü aşk olgusunun temelinde de ritimsel olma durumu söz konusudur.

Aşk uğruna verilen mücadeleler, âşığın türlü engellerle karşılaşması ve bu uğurda kendi benliğinden bile vazgeçecek olma durumu yazarın hikâyeleri ile halk hikâyeleri arasında benzerlik kurulması bağlamında önemlidir. Hikâye kişilerinin sevdiği kişiler uğruna her türlü zorluğu göze almaları, bu yolda kendi bedenlerinden bile vazgeçmeleri olasıdır. “Değirmen” hikâyesi bu bağlamda verilecek örnekler arasındadır. Hikâye kişisi sevdiği kız uğruna kolunu hiç düşünmeden feda eder. “Kurtarılmayan Şahseser” başlıklı hikâyede ise yazar sevdiği kadın uğruna onca emek vererek uğraştığı eserinden vazgeçer. Yazarın aşk kavramına yüklediği anlamı belirtmek adına yazdığı “Viyolonsel” adlı hikâyede sevgi/aşk için sevgilinin isteklerini yerine getirme bağlamında önemlidir. Sevdiği kadının isteği üzerine viyolonsel çalmayı öğrenen ve aşkı müzik aracılığıyla ifade eden genç şair bu bağlamda yaptıkları önemlidir. “Bir Delikanlının Hikâyesi”nde aşka ve kadına bakış işlenir. Hikâyede bir kadına âşık olan

delikanlı, hiçbir kadından iltifat görmez, kadınların kendinden hoşlandığını ama kendisini sevmediğini düşünür. Bu noktada biyografik bağlamda değerlendirildiğinde Sabahattin Ali'nin kendisinin de bu şekilde düşündüğü her daim platonik aşk kavramının merkezinde gördüğü özellikle mektuplarından anlaşılır aşk her zaman hayatının merkez noktasındadır, yazar gönlünde herhangi biri olmasa bile eski hatıralarından kopamadığını açıkça belirtir.

Sabahattin Ali, hikâyelerinde aşk ya da kadın konusunu işlerken, kadınlara olumsuz bir işlev yüklemeyi, bu kadınlara başkalarının yuvalarını yıktırmamaya özen gösterir. Sabahattin Ali, toplum tarafından itilmiş, acıklı yaşamı olan kadınlara merhamet ve koruma nazarıyla bakar, yaşadıklarının sorumlusu olarak kadınları yargılamaz, onları anlar ve peşin hüküm vermeden dinler.

“Gramafon Avrat”, “Köstence Güzellik Kraliçesi”, “Sarhoş” ve “Hanende Melek” isimli hikâyelerde aşk kavramı ile birlikte, “Yeni Dünya”, “Bir Mesleğin Başlangıcı”, “Çilli”, “Mehtaplı Bir Gece” isimli hikâyelerinde ise kadına ve aşka bakış noktasında bu konulara değinir, toplumun ötelediği kadınlara oyuncu/şarkıcı kadınlara ilgi duyar, kadınların hayat karşısındaki tavırlarına küçümseyerek değil, acıma ve merhamet etme hissi ile baktığı açıkça görülür. Sabahattin Ali'nin diğer hikâyelerinde de düşkün kadınları olumsuzlamadığı görülür. Bu kadınların içinde bulundukları kötü şartlara rağmen aşktan ziyade tensel münasebet yaşamak isteyen kötü niyetle erkeklere karşılık vermedikleri görülür, bu noktada kadına verdiği değer kapsamında aşkı tensel maddesel olgularla karşı karşıya getirmez.

Sabahattin Ali'nin eserlerinde aşk ve aile kavramı ailenin bütünlüğünü koruma, kollama noktasında görülür. Karşılıklı sevgiden ve samimi ilişkiden mahrum olan ailelerin, zaman içerisinde dağıldığı görülmektedir. “Portakal” ve “Selam” başlıklı hikâyelerinde bu kavrama değinilir, evlilik kurumunun aşk temeli üzerine dayalı olması gerektiği ve bu bağlamda da aşkın bütünleştirici etkisi vurgulanır. “Hanende Melek” ve “Selâm” hikâyelerinde birbirilerine aşkla bağlı olmayan eşlerin arasında kız çocukları aracı olmaktadır. Her iki hikâyede de kız çocuklarının anneleri tarafından aracı edilmesi de kadının yuvayı korumadaki rolünü göstermesi bakımından dikkate değerdir. “Çaydanlık” hikâyesinde hikâye kişisi ile eşi arasında duygusal anlamda bir bağlılık söz konusu değildir, bu durumda aşk maddesel bir çıkar şekline dönüşmektedir.

Sabahattin Ali, kadın ve erkeğin her daim birbirini bütünleyen yapıda olduğunu belirtir gerek hikâyelerinde gerek romanlarında bu olgu kendisini hissettirir. Konya Halkevi'nde 17.1.32 tarihinde "Kadınlar Üzerine Bir Konferans" adlı yazısında bu noktaya değinir. Bu konferansta önemli olan nokta kadın ve erkeğin farklı konumlarda olmadığı, kadına verilen değerin artırılması noktasıdır, yazara göre kadın ve erkek birbirinden ayrılamaz her iki kişiyi de bütünleştiren noktanın aşk olgusu olduğuna değinilir.

Yazarın eserlerinde aşk olgusu ile birlikte değerlendirdiği bir başa kavram ise aşk uğrunda gösterilen fedakârlıklardır. Bu noktada birbirine seven âşıklar arasında fiziksel ya da kültürel bağlamda bir engel olmamalıdır, "Değirmen" başlıklı hikâyede, fiziksel anlamda bir uzvu eksik olan genç kız, aynı fiziksel çevreden bir genci sever, ama onun nazarında fiziksel anlamdaki eksikliği aşk için engeldir, sevdiği genç ise bu engeli ortadan kaldırmak amacıyla kendi kolunu feda eder. "Bir Cinayetin Sebebi" hikâyesi de aşk uğruna yapılan fedakârlığı konu alır. Sevdiği kadın tarafından umursamayan ona değer vermeyen genç, sevgilisinin ilgisini çekebilmek için suçsuz bir insanı öldürür, kendi hayatını bu uğurda feda eder. "Gramofon Avrat", aşk olgusunun yüceltildiği aşk uğruna yapılan fedakârlıkların yansıtıldığı dramatik bir aşk hikâyesidir. Aşkın fedakârlık noktasında gösterilen en temel duygulardan birisi de vefa duygusudur, vefa ise seven kişiyi sevdiğine bağlayan en önemli unsurlardan biridir: "*Hapishane Şarkısı II*" şiirinde şairin içinde bulunduğu karanlık, çıkmaz duruma rağmen sevgiliden gelecek güzel bir habere muhtaç olduğu göze çarpar, aşk-vefa kavramları sevgili üzerinden değerlendirilir.

Sabahattin Ali'nin hikâyelerinde âşıkların kavuşamaması önündeki engellere bakıldığında bazen fizikî engeller, bazense sosyal, kültürel ve inançsal etkenlerin engel oluşturduğu görülür, bu engeller aşkın yüceltilmesi noktasında önemlidir. Yazar, aşk olgusunu engellerle birlikte ele alarak, aşkın idealize edilmesi gereken bir kavram olduğuna adeta dikkat çeker. "Viyolonsel" hikâyesinde iki sevgili evlendikten sonra engelle karşılaşır. Birbirini severek evlenen gençlerin arasına ölüm girer, ölüm aşılması mümkün olmayan bir engeldir; ama buna rağmen genç şair sevdiği kadının son arzularını yerine getirir. "Komik-i Şehir" hikâyesi de aşk teması üzerine kurulmuştur. Hikâye kişileri birbirine kavuşmak ister fakat aradaki engel noktası farklı inanışlara sahip olunmasıdır. Çerçeve hikâye tekniği ile yazılan "Sulfata" hikâyesinin iç hikâye kısmında Aliye ve Mustafa'nın aşkı anlatılır. Eşi sıtmaya yakalanmış Mustafa'nın

verdiği mücadele ve sabrının sınaması durumu vardır. “Hasanboğuldu” halk şiir ve hikâyelerinin anlatım unsurlarından yararlanıldığı, güçlü tasvirleri ve derin çözümlemeleri olan bir hikâyedir. Bu hikâyenin temel noktasında ise birbirinden farklı yörelerde, farklı kültürlere sahip iki gencin engellerle mücadele etme durumudur, ne yazık ki bu aşkın sonu da hüsrarla biter. Bazen de âşıklar sınıfsal, kültürel farklılıklar dolayısıyla kavuşamaz. “Köstence Güzellik Kraliçesi” güzellik kraliçesi seçilen bir mağaza işçisi ile zengin bir ailenin öğrenci oğlunun hikâyesini konu alır. “Çakıcı’nın İlk Kurşunu”, ana tema aşk olmamakla birlikte Çakıcı Mehmet ile Ayşe arasında yaşanan aşk hikâyesinin kurgusunda, dramatizasyonun sağlanmasında son derece işlevseldir. Toplum hayatını düzenlemek için konulan hiçbir kuralın insanın özgürlüğüne ve mutluluğuna engel olmaması gerekir, aslında hikâyelerin temelinde dikkate değer nokta bu çıkarımdır.

Sabahattin Ali’nin hikâyelerinde ve romanlarında çoğu zaman aşk kavramı ile güzel sanatların bir arada verildiği; duyguların dile getirilmesinde güzel sanatların bir araç olarak kullanıldığı görülür, duyguları ifade etmek için güzel sanatlar bir vasıta işlevi görür. “Değirmen” hikâyesinde Atmaca, klarneti ile özdeşleşmiştir. Klarnet aşkı dile getirme ve yansıtmada önemli bir işlev görmüştür. “Ses” hikâyesinde de, anlatıcı duygularını ifade ederken bağlamasını duygularına tercüme eder, “Hasanboğuldu” hikâyesinde de duyguları geleneksel anlatılarda olduğu gibi türkü ile ifade etme durumu vardır. Aşkın müzik aracılığı ile ifade edildiği bir başka hikâye ise “Viyolonsel” adlı hikâyedir, hikâye kişilerinin adlarının belirtilmediği bu hikâyede ön plana çıkan asıl durum aşkın bir müzik aleti ile ifade edilmesi noktasıdır. “Bir Hakikatin Hikâyesi”nde, Anadolu’da öğretmenlik yapan genç bir adamın, son sınıftan kalan derslerini vermek için sonradan okula dönen bir öğrenciye duyduğu aşk anlatılır, müzik ile başlayan bu aşk aynı şekilde dans ve müzik ile yapılan veda ile sona erer. “Köstence Güzellik Kraliçesi” nde ise Gravila ve Marina’nın aşklarının çıkış noktası da bir baloda yaptıkları dans olur.

Sabahattin Ali’nin pek çok eserinde geleneksel anlatı izlemlerini de görmek mümkündür. Sabahattin Ali’nin eserleri, geleneksel anlatıların tesiri bağlamında incelendiğinde çarpıcı sonuçlara varılır. “Değirmen” hikâyesinde değirmencinin kızı çok güzel olmasına karşın fizikî engellidir. Engel/engelli motifi, halk hikâyesi kaynaklıdır. Hikâye bu noktada geleneksel halk hikâyelerinin yapısını hatırlamaktadır. “Bir Aşk Masalı” masal formuna yakın bir biçimde oluşturulmuş yapı itibariyle

geleneksel halk hikâyelerini andıran hüznü romantik bir aşk hikâyesidir. Hikâyede yurdunun insanlarını mutlu etmekten başka bir düşüncesi olmayan genç sultan ile bu sultana âşık olan derviş gencin hikâyesi anlatılır. Halk kültürü ile Batı kültürü arasındaki farklılıkları ortaya koyan "Ses" hikâyesinin başkişisi Ali'ye türküyü duyguların ifade edilişi tamamen halk anlatılarını andırır. Aşk müzik aleti aracılığı ile ifade etme olgusu bu satırlarda da karşımıza çıkar, duyguları sevgiliye aktarma noktasında bağlama aracı olur, bu satırlarda Âşıklık Geleneği'nin önemli motiflerinden sevgiliye ulaşmak için gurbete çıkma, gurbette çeşitli sıkıntılardan sonra sevgilinin yüzüne erişme motifi bulunur. "Hasanboğuldu" hikâyesinde âşıkların rastlantısal biçimde tanışmaları, âşıkların engellerle karşılaşması, sevdiğine kavuşması için sınanma motifinin kullanılması, hikâyenin sonunun halk türküsüyle bitirilmesi, olayın elim biçimde sonuçlandığı yerin/mekânın efsaneleşmesi gibi motifler ya da kurgusal unsurlar halk anlatıları kaynaklıdır. *Kuyucaklı Yusuf* romanında Yusuf, Muazzez öldükten sonra atını dağlara sürer. Asım Bezirci'nin belirttiği gibi *Kuyucaklı Yusuf*'ta aşkın işlenişi bir yanda Sabahattin Ali'nin gerçekçi hikâyelerini, öbür yanda da *Kerem ile Aslı*, *Ferhat ile Şirin*, *Leylâ ile Mecnun* adlı halk hikâyelerini andırır. *İçimizdeki Şeytan* romanında Ömer -Macide ilişkisinde; "yıldırım aşkı" motifi hâkimdir. *Kürk Mantolu Madonna* da ise resme bakarak âşık olma, aşkı güzel sanatlar aracılığı ile başlatma noktası vardır.

Aşk, çoğu zaman kıskançlık kavramıyla birlikte anılır. Sabahattin Ali'nin hikâyelerinde aşk-kıskançlık ilişkisi iki hikâyede geçer. "Barsak" hikâyesinde aşk ve kıskançlık ilişkisine bakış açısı yansıtılır. "Viyolonsel" hikâyesinde de genç kadının müzik aletine olan aşırı düşkünlüğü eşinin kıskanmasına yol açar. Kıskançlık konusunun ele alındığı bir diğer hikâye ise "Kurtarılmayan Şaheser" başlıklı hikâyedir.

Sabahattin Ali, Türk edebiyatında aşk kavramına merhamet, samimiyet ve içtenlik eksenli bakan önemli isimlerdendir. Aşka olan saygısı, bu kavramı yüceltip idealize etme duygusu hemen hemen bütün eserlerinin arka planında kendisini gösterir, belirtmek gerekir ki Sabahattin Ali'nin aşka bakış açısını eserlerinden izlemek mümkündür, bu kapsamda rahatlıkla denilebilir ki Sabahattin Ali, hayatının merkez noktasında aşk vardır, karşılıksız da olsa sevmeyi beklemektedir.

KAYNAKÇA

1. Sabahattin Ali'nin Eserleri

Ali, Sabahattin, *Değirmen*, YKY, İstanbul: 2015.

Ali, Sabahattin, *Yeni Dünya*, YKY, İstanbul: 2015.

Ali, Sabahattin, *Sırça Köşk*, YKY, İstanbul: 2015.

Ali, Sabahattin, *Kağrı, Ses, Esirler*, YKY, İstanbul: 2015.

Ali, Sabahattin, *Çakıcı'nın İlk Kurşunu*, YKY, İstanbul: 2015.

Ali, Sabahattin, *Canım Aliye, Ruhum Filiz*, YKY, İstanbul: 2015.

Ali, Sabahattin, *İçimizdeki Şeytan*, YKY, İstanbul: 2015.

Ali, Sabahattin, *Kürk Mantolu Madonna*, YKY, İstanbul:2015.

Ali, Sabahattin, *Kuyucaklı Yusuf*, YKY, İstanbul: 2015.

Ali, Sabahattin, *Bütün Şiirleri*, YKY, İstanbul: 2015.

Ali, Sabahattin, *Hep Genç Kalacağım*, haz. Sevgül Sönmez, YKY, İstanbul:2015.

2. Referans Kaynaklar

Afşar, Timuçin, *Aşkın Diyalektiği*, Bulut Yayınları, İstanbul, 2005.

Alberoni, Francesco, *Aşk Kapıyı Çalınca*, çev. Emre Bayoğlu, Literatür, İstanbul, 2006.

Ayvazoğlu, Beşir, *Aşk Estetiği: İslam Sanatlarının Estetiği Üzerine Bir Deneme*, Ötüken Yayınları, İstanbul, 1999.

Ali, Filiz, Özkırımlı, Atilla, Sönmez, Sevgül, *Sabahattin Ali, Anılar, İncelemeler, Eleştiriler*, YKY, İstanbul, 2014.

Arslan, Nur Gürani, *Sabahattin Ali'nin Şiirleri, Sabahattin Ali, Bütün Şiirleri*, YKY, İstanbul, 2015.

Aydoğan, Bedri, *Sabahattin Ali'nin Yaşamı ve Yapıtlarına Genel Bir Bakış*, Çukurova Üniversitesi, Adana, 2014.

Altun, Erdal, *Cumhuriyet Dönemi Türk Edebiyatından "Zıt Kutupların Portreleri"*, Yakın Plan Yayınları, İstanbul, 2015.

- Akalın, Sami L., *Türk Folklorunda Kuşlar*, KB Halk Kültürünü Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 1993.
- Boyacı, Ender Kamil, *Sabahattin Ali'nin Masalları*, Olgü, Eylül, 1997.
- Balcıgil, Osman, Bir Sabahattin Ali Romanı, “*Yeşil Mürekkep*”, Destek Yayınları, İstanbul, 2016.
- Bezirci, Asım, -*Sabahattin Ali-yaşamı, kişiliği, sanatı, eserleri-*, Evrensel Basım Yayın, 2007.
- Deborah, Lupton, *Duygusal Yaşantı; Sosyo-Kültürel Bir İnceleme*, çev. Mustafa Cemal, Ayrıntı Yayınları, İstanbul, 2000.
- Ertüzün, Reşit M (azhar), *Sabahattin Ali Olayı'nın Gerçeği (Benim Bildiğim Sabahattin Ali)*, YKY, İstanbul, 2013.
- Elçin, Şükrü, *Kerem ile Aslı*, Akçağ Yayınları, 2000.
- Fromm, Erich, *Sevme Sanatı*, (çev. Murat Batmankaya), Say Yayınları, İstanbul, 2004.
- Güneş, Mehmet, *Sabahattin Ali'nin Eserlerinin Kaynakları (Roman, Hikâye ve Şiirlerinde Biyografik Unsurlar)*, Hece Yayınları, 2017.
- Hasdedeoğlu, Mehmet Onur, *Toplumcu Gerçekçilik Ve Sabahattin Ali'nin Hikâye Kişileri*, Kültür Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2008.
- İbn-i Hazm, *Güvercin Gerdanlığı; Sevgiye ve Sevenlere Dair*, çev. Mahmut Kanık, İnsan Yayınları, İstanbul, 1985.
- İlhan, Ayşe Sıtkı- Akın, Doğan (haz.) *Sabahattin Ali'nin Özel Mektupları “İki Gözüme Ayşe”* Bilgi Yayınevi, Ankara, 1991.
- Kocatürk, Saadettin, *Hafız'a Göre Aşk*, Ankara Üniv. DTCF Doğu Dilleri, Ankara, 1981.
- Korkmaz, Ramazan, *Sabahattin Ali -İnsan ve Eser-*, Doktora Tezi, Elazığ, 1991.
- Kutlu, Mustafa, *Sabahattin Ali*, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1995.
- Koç, Yasemin, “Sabahattin Ali'nin Hikâyelerinde Güzel Sanatlar”, *Yeni Türk Edebiyatı Dergisi*, Sayı 14, Ekim 2016.

Onur, Bekir, *Anılardaki Aşklar; Çocukluğun ve Gençliğin Psikoseksüel Tarihi*, Kitap Yayınevi, İstanbul, 2005.

Özcan, Recai, *Türk Romanında Aşk (1872-1900)* Doktora Tezi, Kırıkkale Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Kırıkkale, 2008.

Özan, Zeynep Eda, *Sabahattin Ali'nin Hikâye ve Romanlarında İnsan*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, 2010.

Pala, İskender, *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, Kapı Yayınları, İstanbul, 2011.

Reik, Theodor, *Aşk ve Şehvet Üzerine; Romantik ve Cinsel Duyguların Psikanalizi*, Say Yayınları, İstanbul, 2006.

Sağlam, Nuri, “Emine Ele Sormuş Aşkını, Cemile Yüreğine”, *Türk Edebiyatı*, S. 418, Ağustos 2008

Sönmez, Sevgül, “Sabahattin Ali'nin Eserlerinde Otobiyografik Öğeler”, *Sabahattin Ali*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Şengül, Mine, *Sabahattin Ali'nin Roman ve Hikâyelerinde Kadın ve Kadın Eğitimi*, Dokuz Eylül Üniversitesi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 1991.

Yörükhan, Turhan, *Yunan Mitolojisinde Aşk; Ünlü Kahramanların Aşk Öyküleri Üzerine Bir İnceleme*, Ebabel Yayınları, Ankara, 2005.